

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**SAFRANBOLU YÖRESİNDE KULLANILAN
ATASÖZLERİ ve DEYİMLERİN
FONETİK İNCELEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Sena ÖZDEMİR**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Recep TEK**

**Karabük
Nisan-2014**

Sena ÖZDEMİR

Safranbolu Yöresine Ait Atasözleri ve Deyimlerin
Fonetik İncelenmesi

KBÜSBE-2014

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

SAFRANBOLU YÖRESİNDE KULLANILAN
ATASÖZLERİ ve DEYİMLERİN
FONETİK İNCELEMESİ

Hazırlayan
Sena ÖZDEMİR

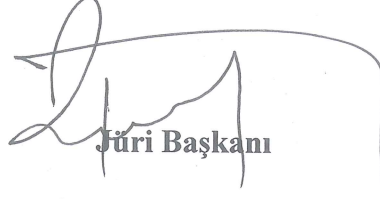
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Recep TEK

Karabük
Nisan-2014

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı'nda Yrd. Doç. Dr. Recep TEK danışmanlığında, Sena ÖZDEMİR tarafından hazırlanan bu çalışma 09/04/2014 tarihinde jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Recep TEK

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖKSÜZ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Barış SARIKÖSE

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 09.../04../2014 tarih ve ...../..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Abdullah KARAKAYA

**KARABÜK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımda alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

09 / 04 / 2014

Sena ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	vi
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ	vii
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı, Metodu ve Sınırlılıkları	2
Safranbolu'ya Genel Bakış	3

BİRİNCİ BÖLÜM ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

1. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER	7
1.1. ATASÖZLERİ VE ÖZELLİKLERİ	7
1.2. DEYİMLER VE ÖZELLİKLERİ	11
1.3. YÖREDE KULLANILAN ÖZLÜ SÖZLERİN GENEL DİL HUSUSİYETLERİ	14
1.4. YÖREDE KULLANILAN ATASÖZLERİ	16
1.5. YÖREDE KULLANILAN DEYİMLER	74

İKİNCİ BÖLÜM FONETİK İNCELEME

2. ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİN FONETİK İNCELEMESİ	124
2.1. SES BİLGİSİ	124
2.1.1. Ünlüler	124
2.1.1.1. Ünlü Çeşitleri	125
2.1.1.2. Ünlülerde Uzunluk Kısalık	131
2.1.1.2.1. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler	132

2.1.1.2.2.Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler	132
2.1.1.3.İkiz Ünlüler	132
2.1.1.3.1.Yükselen İkiz Ünlüler	133
2.1.1.3.2.Eşit İkiz Ünlüler	133
5.1.1.3.3.Alçalan İkiz Ünlüler	133
2.1.1.4.Ünlü Uyumları ve Ünlü Benzeşmeleri.....	133
2.1.1.4.1.Önlük-Artlık Uyumu	133
2.1.1.4.2.Düzlük Yuvarlaklık Uyumu	134
2.1.1.4.3.Düzlük Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması.....	134
2.1.1.5.Ünlülerde Düşme ve Türeme	135
2.1.1.5.1.Ünlü Düşmesi	135
2.1.1.5.2.Ünlü Türemesi	135
2.1.2. Ünsüzler.....	136
2.1.2.1.Ünsüz Çeşitleri.....	136
2.1.2.2.Ünlü Ünsüz Uyumunun Bozulması	141
2.1.2.3.Ünsüz Değişimleri	141
2.1.2.3.1.Ünsüzlerde Ötümlüleşme	141
2.1.2.3.2.Ötümsüzleşme	144
2.1.2.3.3.Sızıcılaşma	144
2.1.2.3.4.Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler	145
2.1.2.3.5.Süreksizleşme.....	146
2.1.2.3.6.Süreksiz ünsüzler arasındaki değişimler	147
2.1.2.3.7.Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi.....	147
2.1.2.3.8.Benzeşmezlik	148
2.1.2.3.9.Ünsüz İkizleşmesi	148
2.1.2.3.10.İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi.....	149
2.1.2.3.11.Ünsüz Düşmesi.....	149
2.1.2.3.12.Kelime ortasında ünsüz türemesi	150
2.1.2.3.13.Göçüşme.....	150
2.1.2.3.14.Hece Kaynaşması	151
2.1.2.3.15.Hece Düşmesi.....	151
SONUÇ	152

KAYNAKÇA.....	155
Yazılı Kaynaklar	155
Sözlü Kaynaklar	156
ÖZET	159
ABSTRACT.....	161
ÖZGEÇMİŞ	162

ÖNSÖZ

Atasözleri ve deyimler bir kültürün söyleyiş güzelliği, ifade gücü, anlatım ve kavram zenginliği gibi dil özelliklerini bizlere en güzel şekilde sunan edebiyat ürünleridir. Atasözleri ve deyimler yüzlerce yıllık birikimin sonucunda meydana geldiği için geçmişten günümüze bir köprü niteliğinde olup içinde bulunduğumuz toplumun gelenek, görenek, örf ve adetlerini tanımamıza imkân sunması açısından önemli kültür hazineleridir.

Bu anlamda Karabük ilinin Safranbolu ilçesi zengin bir atasözü ve deyim varlığına sahiptir. Biz de bu varlığın unutulmasının önüne geçmek amacıyla böyle bir çalışma yapmaya karar verdik.

Bu çalışmanın konusunu Safranbolu yöresinde kullanılan atasözleri, deyimler ve bunların fonetik incelemesi oluşturmaktadır. Çalışma ile ilgili önce atasözü ve deyimler ile ilgili kaynaklar temin edilmiştir. Daha sonra Safranbolu İlçe Halk Kütüphanesinde bulunan Karabük ve Safranbolu ile ilgili kaynaklar, Karabük Valiliği ve Safranbolu Belediyesi kültür yayınları incelenmiştir. Yazılı kaynakların taranmasının ardından saha çalışmasına başlanmış ve sözlü kaynaklar ile görüşülmüştür. Kaynak kişilerin kendi ortamlarında ve farklı konularda yapılan görüşmeler sırasında derlenen atasözleri ve deyimlerin daha sonra fonetik incelemeleri yapılmıştır.

“Safranbolu Yöresinde Kullanılan Atasözleri ve Deyimlerin Fonetik İncelemesi” adını taşıyan bu çalışma; iki ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde atasözleri ve deyimlerin genel özellikleri üzerinde durulmuş ve derlenen atasözü ve deyimler açıklamalarıyla birlikte verilmiştir.

İkinci bölümde ise derlenen atasözleri ve deyimlerin fonetik incelemesi yapılmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde, yapılan çalışma ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmış, çalışmanın sınırlılıkları, görülen eksiklikler ve yapılan çıkarımlar ifade edilmiştir.

Çalışmada başvurulan kaynak kişiler tanıtılırken; soy isim, isim, yaşadıkları yer, doğum yılları gibi bilgiler verilmiş ve kaynak kişiler alfabetik olarak

sıralandıktan sonra numaralandırılmıştır. Atasözleri ve deyimlerin yanında parantez içinde verilen numaralar, özlü sözün tespit edildiği kaynak kişiyi göstermektedir.

Çalışma esnasında Safranbolu kültürü üzerine yapılmış çalışmalarda dağınık bir halde bulunan atasözü ve deyimler bir araya getirilmiştir.

Bu çalışmanın yeterli olmadığını, eksiklerimizin olabileceğinin farkındayız ancak bu çalışma ile Safranbolu kültürüne nebze de olsa katkıda bulunacağımızı hissetmek bizi mutlu etmektedir.

Yüksek lisansa başlamam için beni yüreklendiren, eğitimim süresince bana her zaman cesaret ve destek veren babam Hüsni ÖZCAN'a, fikirleriyle bakış açımı ve ufku genişleten annem Sebahat ÖZCAN'a, tez konumu belirlememde en etkili faktör olan babannem Hayriye ÖZCAN'a, manevi desteklerini en yakınımnda hissettiğim Mehmet ÖZCAN, Alperen ÖZCAN, Serra ÖZCAN'a, umutsuzluğa kapıldığım zamanlarda başarabileceğime inanmamı sağlayan eşim Umut ÖZDEMİR'e, kütüphanesinin kapılarını sonuna kadar açan Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖKSÜZ'e, çalışmamız süresince tüm akademik birikimini büyük bir özveriyle paylaşan ama her şeyden önemlisi öğrenciye değer vermenin önemini öğreten değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Recep TEK'e çok teşekkür ediyorum.

Sena ÖZDEMİR

Safranbolu-2014

KISALTMALAR

- A. :Atasözü
a.g.e. :Adı Geçen Eser
C. :Cilt
D. :Deyim
Der. :Derleyen
Haz. :Hazırlayan
s. :Sayfa
TDK :Türk Dil Kurumu
vb. :ve benzeri
Yay. :Yayıncılık

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

[á]: /a/ ile /e/ arası düz, geniş, yarı art orta damak ünlüsü

[â]: /a/ ile /ı/ arası düz, art, yarı geniş ünlü

[ã]: /a/ ile /o/ arası art, geniş, yarı düz ünlü

/è/: /e/ ile /i/ arası düz, ön, yarı geniş ünlü

[ê]: /e/ ile /ö/ arası geniş, ön, yarı yuvarlak ünlü

[í]: /ı/ ile /i/ arası düz, dar yarı art ünlü

[î]: /ı/ ile /u/ arası dar, art, yarı yuvarlak ünlü

[ï]: /i/ ile /ü/ arası dar, ön, yarı yuvarlak ünlü

[ó]: /o/ ile /ö/ arası yuvarlak, geniş, yarı art ünlü

[ô]: /o/ ile /u/ arası yuvarlak, art, yarı geniş ünlü

[ú]: /u/ ile /ü/ arası yuvarlak, dar, yarı art ünlü

[ç]: /c/ ile /ç/ arası katı, patlayıcı, yarı ötümlü bir diş eti ünsüzü

[f]: /f/ ile /v/ arası katı, sızıcı, yarı ötümlü bir diş dudak ünsüzü

/ğ/: Art veya yarı art ünlülerle hece kuran katı, patlayıcı, ötümlü art damak ünsüzü

/h/: Katı, sızıcı, ötümlü, hırıltılı, art damak ünsüzü

/k̄/: Art veya yarı art ünlülerle hece kuran, katı, patlayıcı, ötümsüz, art damak ünsüzü

/k/: Tonsuz, patlayıcı ön damak ünsüzü /k/ ile tonlu, patlayıcı ön damak ünsüzü /g/ arasında bir ünsüz

/l/: Art veya yarı art ünlülerle hece kuran akıcı, sızıcı, ötümlü art damak ünsüzü

/ñ/: Art ve ön ünlülerle hece kuran akıcı, patlayıcı, ötümlü, genizsi /n/ ünsüzü

/s/: /z/ ile /s/ arası sızıcı s ünsüzü

/t/: /d/ ile /t/ arası katı, patlayıcı, yarı ötümlü diş ünsüzü

/v/: Katı, yarı sızıcı, ötümlü çift dudak /v/ ünsüzü

˘ : Ünlüler üzerinde uzunluk işareti

˘˘ : İki ünlü altında ikili ünlü işareti

GİRİŞ

Atasözleri ve deyimler geçmişten geleceğe köprü kuran tuğla taşlardır. Kazanılan tecrübeler, edinilen birikimler bu özlü sözler vesilesiyle nesilden nesle aktarılır ve genç kuşaklara yol gösterici bir fener olur.

Atasözlerinin bir kısmı herkes tarafından kullanılabileceği gibi bir kısmı da bir bölgeye ait olabilir. Ancak genel anlamda ulusal bir özellik taşıyan atasözleri toplumun ortak değer yargılarını yansıtırken; anlamca, öğüt, deneme, düşünce, ahlâk dersi verme amacı taşır. En önemli özelliği ise soyut kavramları anlatabilmek, canlandırabilmek için somutlaştırmaya başvurmasıdır. Bu da anlatım ve anlama kolaylığı sağlar.¹

Atasözlerinin unutulmasını engelleyen önemli hususiyetlerden biri de belirli bir ses ahengi içerisinde söyleniyor olmasıdır. Söyleniş kolaylığı atasözü ve deyimlerin aktarımı sırasında akılda kalmayı kolaylaştırır.

Bugün halk edebiyatı ürünlerinin ana kaynağı olan kaynak kişilerden derleme çalışmaları sırasında edinilen malzemelerde bölge ağız özellikleri, bölge ağızlarında en fazla yaşayan deyim ve atasözleri, mahallî kelimeler, vb. derlenen malzemeyi özgün kılan en önemli unsurlardır. Ama teknolojinin yaşamımıza her geçen gün biraz daha aktif olarak girmesiyle, küreselleşme hızı artmakta ve bölgesel dil özellikleri yavaş yavaş kaybolmaktadır. İnsanların teknolojik araç ve gereçlere olan bağımlılıkları neticesinde sözlü kültür geleneğimiz zayıflamakta, önemini yitirmekte hatta kaybolmaktadır.²

Safranbolu yöresinde kullanılan ve farklı kaynaklarda dağınık halde bulunan atasözleri ve deyimlerin derlenmesi ve ses özelliklerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışma, yörede kullanılan özlü sözlerin unutulmasının önüne geçmeyi ve özgün söylenişlerin zaman içerisinde özelliklerini yitirmeden tespit edilmesini amaçlamaktadır.

---

¹ Hatice Korkmaz (2007) *Divanü Lûgat-İt-Türk'teki Atasözlerinin Anlambilimsel Açıdan İncelenmesi*, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 10.

² Sinan Gönen (2006) *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri Üzerine Bir Araştırma*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 41.

Araştırmanın Amacı, Metodu ve Sınırlılıkları

Atasözü ve deyimler sözlü edebiyat ürünleri olmaları sebebiyle unutulması yazılı edebiyat ürünlerine göre daha kolaydır. “Safranbolu Yöresinde Kullanılan Atasözleri ve Deyimlerin Fonetik İncelemesi” adlı çalışma hazırlanırken yörede kullanılan atasözleri ve deyimlerin unutulmasının önüne geçmek amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra derlenen malzemenin fonetik incelemesi de yapılmış ve teknolojinin hayatımıza girmesiyle özelliğini kaybetme ihtimali ile karşı karşıya kalan yöresel söyleyişlerin tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında yazılı ve basılı kaynaklarda bulunan atasözü ve deyimler derlenmiştir. Daha sonra Ağačkese Köyü, Aşağı Çiftlik Köyü, Aşağı Güney Köyü, Aşağıdana Köyü, Bostanbükü Köyü, Cabbar Köyü, Çavuşlar Köyü, Çerçen Köyü, Çıraklar Köyü, Danişment Köyü, Davutobası Köyü, Düzce Köyü, Gayza Köyü, Gündoğan Köyü, Hacılarobası Köyü, İnceçay Köyü, Kırıklar Köyü, Kirkille Mahallesi, Kuzyaka Köşeler Köyü, Navsaklar Köyü, Nebioğlu Köyü, Ovacuma Beldesi, Örencik, Safranbolu Merkez, Sallar Köyü, Sırçalı Köyü, Sine Köyü, Tayyip Köyü, Tokatlı Köyü, Yazıköy Köyü, Yukarı Çiftlik Köyü ve Yukarı Danaköy Köyü nüfuslarına kayıtlı toplam 71 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Kaynak kişilerle görüşülüp muhtelif konularda yapılan sohbetler sırasında kullanılan atasözü ve deyimler tespit edilmiştir. Sözlü kaynaklar kaynakça kısmında soyadı, adı, yaşadıkları yer ve doğum yılı olarak belirtilmiştir. Sözlü kaynakların her birine sıra numarası verilmiştir.

Sözlü kaynaklarla yapılan derleme çalışmaları sırasında tabii ki tüm atasözü ve deyimlerin derlenmesi mümkün olmamıştır. Derleme süresince, kendiliğinden gelişen ve sorularımızla yönlendirilen sohbet esnasında derleme yapılan kişinin aklına gelen ya da hatırlayabildiği atasözü ve deyimler derlenebilmiştir. Elbette yörenin atasözü ve deyim varlığı çok daha zengindir. Ancak yaş itibarıyla atasözü ve deyim kavramlarını izah etmemizin mümkün olmadığı kaynaklarla yapılan görüşmelerde atasözü ve deyim tespiti amacıyla konuşmayı yönlendirmek çalışmayı bu anlamda sınırlamıştır. Bu kavramlar “eski laflar” şeklinde açıklanmaya çalışılsa da belirli bir ölçüde başarılı olunmuştur.

Derleme aşamasının ardından elde edilen malzeme alfabetik düzene göre sıralanmıştır. Alfabetik düzende verilen atasözü ve deyimlerin sözlü kaynakları parantez içerisinde kaynağa verilen sıra numarası ile belirtilmiştir.

Çalışmada evvela atasözü ve deyimlerin yöresel söyleyişi verilmiş daha sonra da günümüz Türkiye Türkçesi ile söylenişi yazılarak açıklamaları yapılmıştır. “Atasözleri” ve “Deyimler” başlıkları altında tespit edilen atasözü ve deyimlerin günümüz Türkiye Türkçesi ile söylenişleri verildiği ve açıklamaları yapıldığı için tekrara düşmemek adına fonetik inceleme bölümünde açıklama yapılmamıştır.

İkinci aşamada derlenen malzemenin fonetik incelemesi yapılmış ve dikkat çeken dikkat çeken ses özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Safranbolu’ya Genel Bakış

Tarihi evleri, lokumu ve safran bitkisi ile dikkatleri üzerine çeken turistik bir ilçe olan Safranbolu Batı Karadeniz bölgesinde, denizden kuş uçuşu 65 km içeride bulunur. 41–16 kuzey enlemleri ve 32–41 doğu boylamları arasındadır. Karabük İline bağlı olan Safranbolu, İl merkezinden 8 km uzaklıktadır. İlçe güneyinde Ovacık, batısında Karabük, doğusunda Araç (Kastamonu), kuzeyinde Eflani ile çevrilidir.³ Fiziki şartların elverişliliği yanında birer liman şehri olan Bartın ve Amasra yerleşmelerinin iç Anadolu ile bağlantısını sağlayan Safranbolu ve çevresi çok eski zamanlardan beri nüfus topluluklarının yerleşmesi için uygun bir yerleşke olmuştur.⁴

Tarih içinde muhtelif devletlerin eline geçen Safranbolu, askerî ve siyasî öneminin yanında, ekonomik önemi ile de doğuyu batıya bağlayan İpek ve Baharat Yolu’nun kavşak noktası olmuş, bu özelliğinden dolayı da nüfus yapısındaki hareketlilik şehirde nüfusun azalıp çoğalmasına neden olmuştur.⁵

Nüfus hakkındaki en eski bilgiler 18. yüzyıla aittir. Şemsettin Sami, 1894 tarihli kitabında nüfusun 8000 olduğunu yazmıştır.⁶ 1897 yılı Kastamonu Vilayet-i Salnamesi’nde Şehirdeki Türk nüfusu 13456’dır. Bunun yanında Hıristiyan nüfusun

³ Eyüp Akman, *Safranbolu Folklorundan Örnekler*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s. 8.

⁴ Ünal Özdemir (1998) *Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma: Safranbolu Platosu*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 70.

⁵ E. Akman, 2004, s. 10.

⁶ Reha Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 14.

yoğunluğu ve bu yoğunluğa rağmen saygı çerçevesinde ve uyum içinde yaşanan hayat dikkat çekmektedir.⁷ 2013 nüfus verilerine göre Safranbolu'ya ait son rakam 58.373'dür.⁸

Genel olarak Safranbolu'nun kent nüfusundaki dalgalanmaya dikkat edilirse, çok eskilerden beri anormal bir nüfus artışının olmadığı göze çarpmaktadır. Bunda kentte uygulanan bilimsel bir aile planlamasının dikkatle uygulanmasının büyük bir rolü vardır. Köylerden kent merkezine ilgi artışı 1960 yılından sonra görülmektedir. Bunun en önemli sebebi Demirçelik fabrikasına ulaşımın kolay olmasıdır. Demirçelik fabrikalarında iş imkânı bulan yöre halkı; köylerden merkeze servis olması sebebiyle köyde ikamet etmeye devam etmiş, daha sonra iyileşen yaşam şartları ve artan gelir düzeyine bağlı olarak Karabük ve Safranbolu'ya yerleşmeyi tercih etmiştir. Bunun dışında kent yerlilerinin büyük bir kısmı öncelikle İstanbul gibi büyük şehirlere göçmekte, bu göçü iş veya daha iyi yaşam şartları yönünden tercih etmektedirler. Son yıllarda il merkezi olmasına rağmen eski sosyal canlılığını yitiren Karabük'ten de Safranbolu'ya belirgin bir göç başladığı görülmektedir.⁹

Eğitim durumuna bakıldığında temel eğitim olan ilköğretim döneminde çocukların cinsiyet ayrımı yapılmaksızın okula gönderildiği, fakat devamında bu oranın düştüğü yüksek öğretimde erkeklerin ön plana çıktığı görülmektedir.¹⁰

İlçe, coğrafya bakımından engebeli bir bölgede yerleşmiştir.¹¹ Yerleşim alanındaki rakım farklılığı, kenti birkaç iklimin bir arada yaşanabileceği ender coğrafyalardan biri durumuna getirir. Safranbolu, Batı Karadeniz'de yer almasına rağmen meteorolojik özellikleri Karadeniz iklimine değil İç Anadolu karasal geçiş tipine dâhildir denilebilir.¹² Kent merkezi "Şehir" (Çarşı), deniz seviyesinden 400 metre olan yüksekliği ile en düşük rakıma sahiptir ve birkaç kilometre kuzeydeki 600 metre rakımlı "Bağlar" bölgesi ile arasındaki iklim farklılığı, yazlık ve kışlık olarak kullanılan yerleri oluşturmuştur.¹³

---

⁷ Ü. Özdemir,1998, s. 71.

⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Safranbolu#N.C3.BCfus>, (10 Mayıs 2014)

⁹ Ünsal Tunçözgür, *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu*, İşıl Yayıncılık, Safranbolu, 2002, s. 18.

¹⁰ Ü. Özdemir, 1998, s. 116.

¹¹ E. Akman,2004, s. 9.

¹² Ü. Özdemir, 1998, s. 37.

¹³ Gülcan Acar, Safranbolu'da Zamanın Renkleri, Anıt Matbaa, Ankara, "Tarihsiz", s. 7.

Çevrede yoğun orman alanları, geniş düzlüklü yaylalar, biri dünyaca ünlenmiş olmak üzere çok sayıda mağara, bu mağaraların ikisinden çıkan ve kentin içme suyu ihtiyacını karşılayan su kaynakları, vadiler ve kanyonlar oluşturan dereler bulunur.¹⁴ İlçeden geçen belli başlı akarsular; Araç Çayı, Soğanlı Çayı ve Ovacuma Deresi'dir.¹⁵ Bölgenin diğer önemli akarsularını Tabakhane, Bulak, Malagöz ve Kirpe Dereleri oluşturur. Özellikle Kirpe ve Malagöz derelerinin açmış olduğu vadiler birer kanyon vadi niteliğindedir.¹⁶ Bölgede göknar, meşe, karaçam, gürgen ve sarıçam gibi birçok türden oluşan orman örtüsünün yanında maki türleri de kendisine yer bulmuştur.¹⁷

Safranbolu, Karadeniz ve İç Anadolu iklimi arasında bir geçiş kuşağındadır. Kara iklimi özelliklerinden şiddetli kışlar ve kurak yazlar görülmez. Yağışlar mevsimlere dağılmakla beraber kara iklimi etkisi ile en çok yılın ilk yarısında düşer.¹⁸

Araç ve Soğanlı Nehirlerinin alüvyal dolgu sahalarında yapılan sulamalı tarımın yanında, plato alanlarında yer alan köylerde üretilebilen safran bitkisi, Safranbolu'nun karakteristik tarımsal özelliklerini gösterir. Ayrıca her cins tahıl üreticiliğinin ve bağcılığın yapıldığı Safranbolu çevresinde bulunan geniş çayırılık alanlar hayvancılığın ve ona bağlı üretimin gelişmesine zemin hazırlamıştır.¹⁹

Safranbolu'nun 5000 yıl öncesine uzanan tarihinde ticaretin çok önemli bir yeri vardır. 13. yüzyıldan itibaren Asya-Avrupa arasındaki ticarete İstanbul, Bolu, Amasya, Tokat, Sivas Kervanyolu'nu Sinop'a bağlayan ve dolayısıyla Karadeniz'le bağlantıyı sağlayan yolun Gerede, Safranbolu, Kastamonu güzergâhını izlemesi Safranbolu'yu önemli bir merkez haline getirmiş, Safranbolu'nun hem ekonomik hem de kültürel yönden gelişimine imkân sağlamıştır. Bugün Çarşı içerisinde aynen korunmakta olan Cinci Hanı'nın ihtişamı o günlerin hareketliliğinin belgesi niteliğindedir. Safranbolu'yu ünlendiren evlerin ihtişamı ve bölgedeki sayısız tarihi eser de sahip olunan zenginliğin bir göstergesidir. Bu dönemde İstanbul ve Osmanlı sarayı ile yoğun ilişki içinde olan Safranbolu'ya Osmanlı imparatorluğunun

---

¹⁴ *a.g.e.*, s. 7.

¹⁵ E. Akman, 2004, s. 9.

¹⁶ Ü. Özdemir, 1998, s. 47.

¹⁷ *a.g.e.*, s. 60.

¹⁸ R. Günay, 1981, s. 8.

¹⁹ Ü. Özdemir, 1998, s. 220.

sadrazamları ve devlet adamları da cami, medrese, han, hamam gibi önemli eserler kazandırmışlardır.²⁰

Özellikle Osmanlı döneminde ekonomi gelişmiş, Ahilik töresi esas alınarak şehirde çarşılar kurulmaya başlanmıştır.²¹ Ekonomi ve imar hareketlerindeki hızlanma 18. yüzyıla rastlar. Sadrazam İzzet Mehmet Paşa'nın üstün gayretleri kentin ekonomik ve mimari yönden ileri gitmesinde büyük rol oynamıştır. Kendi adı ile bir cami inşa ettiren İzzet Mehmet Paşa, caminin vakfiyesi olarak yaptırdığı dükkânları ile de çarşının gelişmesini sağlamış ve kente su getiren suyolları yaptırmıştır.²²

Safranbolu'da üretim ve ticaretin yapıldığı alan “Şehir” (Çarşı) olarak adlandırılan bölgeye yayılmıştır. Lonca üzerinde sürdürülen her üretim ve ticaret alanı, ayrı sokak ve çarşılarda toplanmıştır. Çarşı'da 19. yüzyılda 1500 eve karşılık 1000'e yakın dükkân olması, ticaretin o dönemde ne kadar önemli olduğunun kanıtıdır. O yıllarda dericilik başta olmak üzere, yemenicilik, demircilik, bakırcılık, manifaturacılık, dokumacılık, semercilik, nalbantlık ve kerestecilik kentin ekonomisini sırtlayan üretim alanlarıdır. Bugün çarşı kesiminde sokaklara adlarını veren bu zanaatların sürdürüldüğü birkaç dükkâna hala rastlanabilir. Yemeniciler arastası ve manifaturacılar sokağı başta olmak üzere çarşı bölgesindeki pek çok sokak, bugün hediyelik eşyaların satıldığı yerler olarak yeni işlevlerine kavuşmuştur. Demirciler çarşısında sıcak demir üretimleri sürmekle birlikte, dövme demir ürünler daha çok süs eşyası olarak kullanılmak üzere üretilmektedir.²³

Cumhuriyetten sonra ortaya çıkan gelişmeler Safranbolu'nun ekonomisini derinden sarsmış, geleneksel ekonomik yapı çökmüş ve yerine yeni bir yapı kurulamamıştır.²⁴ Özellikle Karabük'e 1937 yılında Demirçelik Fabrikası kurulana kadar halk geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlarken, bu yıldan itibaren iş alanı olarak fabrika rağbet görmüştür. Karabük'ün gelişen ekonomik imkânlarının etkisiyle ilçedeki ticari etkinlikler ve tarımsal faaliyetler gerilemiştir.²⁵

---

²⁰ G. Acar, “Tarihsiz”, s. 8.

²¹ E. Akman, 2004, s. 9.

²² Ü. Tunçözgür, 2002, s.26.

²³ G. Acar, “Tarihsiz”, s. 8.

²⁴ Ü. Tunçözgür, 2002, s.35.

²⁵ E. Akman, 2004, s. 10.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

1.1. ATASÖZLERİ VE ÖZELLİKLERİ²⁶

Sözlü edebiyat ürünü olan atasözleri, geçmiş ve gelecek arasında güçlü bağlar kurarak kültürün devamlılığını sağlar. Örnekli ve Açıklamalı Türkçe Deyimler Sözlüğü'nde; "Atalarımızın dilinden çıkıp zamanımıza kadar gelmiş olan, uzun denemeler ve gözlemler sonucu yargılarını genel kural ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve sözcük yerlerinin değiştirilmesi doğru olmayan ve kamuca belirlenmiş öz sözler"²⁷ olarak tanımlanan atasözlerini, Ömer Asım AKSOY, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünde; "Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler."²⁸ şeklinde ifade etmiştir.

Atasözleri bütün dünya halkları için tarihlerinin bir özü sayılmaktadır.²⁹ Tüm dünyada olduğu gibi bizim de yerleşmiş bir atalar sözü anlayışımız vardır. Bu anlayışa göre atasözleri, ulusal varlıklardır. Tanrı ve peygamber sözleri gibi ruha isleyen bir etki taşırlar. İnandırıcı ve kutsaldırlar. Nitekim "Atalar sözü Kur'an'a girmez, yanınca yelişür" (Birlikte koşup gider; ondan geri kalmaz), "Halkın sesi, Hakkın sesi" şeklindeki atasözleri bu anlayışın en güzel örnekleridir.

Atasözleri, geniş halk yığınlarının yüzyıllar boyunca geçirdikleri deneyimlerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Bu tümceler geleneklerin etkisinde ve hazır öğütler oldukları için kolaylıkla benimsenir. Her ulusta atasözüne rastlanması, insanların, geçmiş kuşakların denemelerinden yararlanmak istediklerinin, atalarının akıllarına, öğütlerine başvurduklarını göstermektedir.³⁰ Bir atasözünün ilk taslağını kuşkusuz ki tek kişi ortaya atmıştır.

²⁶ Atasözleri irdelendiği bölümlerde ayrıca kaynağı belirtilmeyen özellikler araştırmaya alınırken Ömer Asım Aksoy'un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* çalışması temel kaynak olarak kullanılmıştır.

²⁷ M.Ertuğrul Saraçbaşı ve İbrahim Minnetoğlu, *Örnekli ve Açıklamalı Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Minnetoğlu Yayıncılık, İstanbul, 1978, s. 8.

²⁸ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*, Ankara, 1984, s. 36.

²⁹ Vecihi TİMURÖĞLU, *Hoşgörü, Dostluk ve Dayanışmayı İçeren Atasözleri*, Betik Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 15.

³⁰ Vecihe Hatiboğlu, *Türkçenin Sözdizimi*, TDK Yayınları, Ankara, 1972, s. 182.

Ama zamanla üzerinde yapılan değişiklikler; ona kamunun beğendiği, benimsediği bir biçim kazandırmıştır. İlk taslak, bu son biçimiyle atasözlerinin bütün niteliklerini kazanmış ve bir kişinin malı olmaktan çıkarak toplumun malı olma özelliği kazanmıştır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inanışları, gelenekleri görülür. Atasözleri, ulusların zekâlarındaki keskinliği, hayallerindeki genişliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örneklerdir. Bu sözler, derin felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, ince alaylarla, sert taşlamalarla doludur. Böylece her atasözü, kendi ulusunun damgasını taşır. E. Kemal EYÜBOğLU atasözlerini halkın sağduyusu ve toplumun zekâsının imbiğinden geçen damlalar olarak tanımlamıştır. “Ait olduğu ulusun yağı ve kokusu ile kavruarak o toplumun dokularına sindiğini” de belirtir.³¹ Ulusun ortak düşünce, inanış ve tutumunu belirterek, yol gösterici olma vasfını üstlenen atasözleriyle belgelendirilen tutumun doğruluğu herkesçe kabul edilir, dolayısıyla da anlaşmazlıklarda bir atasözü en büyük yargıçtır.

Atasözleri genel itibariyle donmuş birer kalıptır. Ancak bazı atasözlerinin birkaç kalıbı bulunduğunu da belirtmek gerekir. Ya da kullanıldıkları bölgelerde değişik biçimler almış olabilirler. Bu da donmuş olma kuralının bozulmuş olması demek değildir. Bu gibi atasözlerinin o bölgelerde kalıplaşmış birkaç farklı kullanım biçimi var demektir. Örneğin: “Keskin sirke kabına zarardır.” sözü bazı bölgelerde; “Keskin sirke küpüne zarar.” biçiminde kullanılır.

Kimi atasözleri ise o kısa anlatımlı kuru mantığın inandırıcılığını ve etkinliğini artırmak ya da başka bir özelliği sağlamak için mesajı iletmeye gerekenden fazla sözcük ile söylenmiş olabilir: “Ayıpsız yar olmaz.” “Ayıpsız yar isteyen yarsız kalır.”

Atasözleri genel kural niteliğindedir. Ancak bazı atasözleri genel kural gibi söylenmiş olduğu halde gerçekten genel kural değildir. Örneğin: “Kör ölür, badem gözlü olur; kel ölür, sırma saçlı olur.”, “Gelen gidene rahmet okutur.” sözlerinin genel kural oldukları söylenemez. Bu gibi sözlerde sık sık rastlanan durumların genelleştirilmiş olduğu görülmektedir.

---

³¹ E. Kemal Eyüboğlu, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1973, s. xxiv.

Atasözlerinde ustaca bir üslup, büyüleyici ve inandırıcı bir anlatım özelliği vardır. Yüzyıllardan beri kullanıldıkları, her gün işitildikleri halde tazeliklerini kaybetmeyen bu sözlerde çeşitli anlatış yolları, kinaye, aliterasyon, eğretileme (istiare), mecaz-ı mürsel, tezat, akis gibi çeşitli söz ve anlam sanatları görülür.

Atasözleri kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine eş anlamlı sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz. Atasözleri başka dillere çevrilebilir. Bu çeviride anlam kaybolmazken sadece biçim özelliklerinin kaybolduğu görülür. Birçok ulusta aynı anlamı taşıyan atasözleri de vardır.

Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır. Atasözlerinin çoğu bir, iki cümledir. Daha uzun olanları azdır. Yabancı dillerde atasözü tanımına karşılık gelen kelimelerin izahında da ortak nokta mesajın az ve özlü sözlerle verilmesidir.³²

Her atasözü bir genel kural, bir düstur niteliğindedir. Bu kural ve düsturlar kavram bakımından başlıca; sosyal olayların nasıl olageldiklerini yansızca bildiren, doğa olaylarının nasıl olageldiklerini belirten, toplumsal olayların nasıl olageldiklerini bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatan, denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren, birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek yol gösteren, töre ve gelenekleri bildiren, kimi inanışları bildiren atasözleri şeklinde gruplanabilir.

Kimi atasözleri eksilteli anlatımla, kimi atasözleri ise çok kısa bir öykü biçiminde söylenmiştir. Birçok atasözü de devrik tümce ile kurulmuş; böylece daha güçlü bir anlatım sağlanmıştır.

Atasözleri içinde anlamları birbirine aykırı olanlar vardır. Çünkü görüp geçirdiğimiz olaylar çelişmelerle doludur. Bunun yanı sıra aynı olay; değişik koşullar altında ayrı ayrı sonuçlar verebilir. O zaman birbirini tutmayan düsturlar ortaya çıkar. Bunun yanında birtakım atasözleri de çifte yargılı, çifte kurallıdır. Yargılar arasında başlıca iki türlü ilgi bulunur. Birincisi; atasözü iki cümleli bir benzetmedir. Cümlelerden biri benzeyen, öteki kendisine benzetilen yandır. Örneğin; “Çok mal

---

³² a.g.e.,s. xxi.

haramsız, çok laf yalansız olmaz.” vb.. İkincisi; atasözünün iki cümlesi arasında bir benzetme değil başka bir ilgi vardır: iki yargı birbirini tamamlar ya da birbirine karşıt olabilir. Örneğin; “Aç bırakma hırsız edersin, çok söyleme arsız edersin.” vb.

Bütün bu bilgiler ışığında atasözü kavramını toparlayacak olursak; atasözleri bir fikri savunmada, bir olayı, bir davranışı yorumlamada, yermeye kullanılan etkin bir dil aracıdır. Ya tam ya da bir ögesi eksik olan önerme cümlesidir. Taşıdığı düşünceyi dolaylı yoldan ifade eder.³³ Ait olduğu ulusun zekâsını, fikir zenginliğini, sanata meylini ve kültürünü özetleyen bir resimdir atasözleri.

E. Kemal EYÜBOĞLU, çağımızın değişen yaşam koşulları ile tüm dünyanın evrensel bir kültür kaynaşması içinde olduğunu ve bunun öz kültüre ait değerleri küreselleştirebileceğini söyler. Bu durum ise öz kültürümüze ait bazı değerlerin zamanla unutulup raflara kaldırılabilmesi ihtimalini gündeme getirir. Belki de günümüzde yaygın olarak kullanılan atasözleri zaman içinde bir tarih kalıntısı gibi camlı raflara kalkabilir.³⁴

---

³³ *a.g.e.*, s. xx.

³⁴ *a.g.e.*, s. xvii.

1.2.DEYİMLER VE ÖZELLİKLERİ³⁵

Deyimler, atasözleri gibi bir ulusun söz varlığını ve anlatımdaki ustalığını gözler önüne seren dil varlıklarıdır. Geçmiş kuşakların birikimlerini geleceğe taşıyan deyimleri; “Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.” şeklinde tanımlayabiliriz. Ömer Asım AKSOY’un “Çekici bir anlatım kılığı içinde ve çoğun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluklarına verilen ad.” diye yaptığı tanıma ek olarak, tek kelimedenden oluşan deyimlerin olabileceğini belirten Doğan AKSAN deyimleri; “Belli bir kavramı, belli bir duyguyu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.” şeklinde ifade etmiş ve akşamcı, kaşarlanmış vb. sözcükleri buna örnek göstermiştir.³⁶ Bu sözlerin yapılışında dilin türlü olanaklarından, çeşitli söz ve anlam sanatlarından yararlanılmış, ulusun söz yaratma gücü gözler önüne serilmiştir. Bu anlamda bakılacak olursa her deyim hoş bir buluştur.

Deyimler, atasözleri gibi toplumun malı olan sözlerdir ancak atasözlerinden farklı olarak; deyimler, atasözleri kadar eskimeden dile yerleşirler. Mecaz, atasözlerinin ayrılmaz niteliği olmadığı gibi deyimlerin de olmazsa olmaz bir özelliği değildir. Nitekim mecazlı olan deyimlerin yanında “özü kabahatinden büyük”, “yarı yarıya” gibi mecazsız olanlar da vardır. Deyimler ile sıkça karıştırılan terimleri ise şu şekilde ayırt etmek mümkündür: Deyim, genel dilin malı olan sözdür. Terim ise ya bir bilim, sanat, meslek sözüdür ya da bunlar dışında, anlamı daraltılmış sözdür ve bir tanımın özetidir.

Dr. Teo GRUNBERG atasözü ve deyim arasındaki farkı şu şekilde ifade etmiştir: “Atasözü bir önermeyi (bir yargıyı) dile getirir; yani bildiri tertibinden bir cümledir ya da o şekilde yorumlanabilir. Veya zamanla düşmüş bir fiil, bir yargı eklenerek cümleye tamamlanabilir. Deyim ise bir önermeyi dile getirmez, bir cümlenin ancak bir parçası olabilir.”³⁷

³⁵ Deyimlerin irdelendiği bölümlerde ayrıca kaynağı belirtilmeyen özellikler araştırmaya alınırken Ömer Asım Aksoy’un *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* çalışması temel kaynak olarak kullanılmıştır.

³⁶ Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim*, TDK Yayınları, Ankara, Cilt: 3, 2007, s. 35.

³⁷ E. K. Eyüboğlu, 1973, s. xx.

Gerçek anlamları dışında özel bir anlama gelen deyimler, ayrı sözcükler ve aynı gramer biçimleriyle başka dile çevrilemezler. Gerçek anlamlarıyla kullanılan deyimler ise başka dile çevrilebilirler. Deyimler de atasözleri gibi, kalıplaşmış, kısa ve özlü anlatım araçlarıdır. Bir deyimın sözcükleri değiştirilip yerlerine başka sözcükler konulamaz ve deyimın sözdizimi bozulamaz. Bunun yanında deyimler, dillerin doğal gelişim sürecinde toplumun bir bölümüne ya da tamamına özgü bir kişilik kazanır ve gündelik yaşamın bir ögesi önemine erişir. Ancak zaman içerisinde bilinmeyen nedenlerle unutulup kullanılmayabilir.³⁸

Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar ve biçim bakımından iki bölüme ayrılabilirler. Birincisi; “Ağır başlı”, “Eli bayraklı”, “Püf noktası”, “İçli dışlı”, “Kellesi koltuğunda”, “Gel zaman git zaman”, “Kaşla göz arasında”, “Suya sabuna dokunmadan” gibi sözcük öbeği durumundaki deyimler: İkincisi ise; “Dostlar alışverişte görsün.”, “Halep oradaysa arşın burada.”, “İncir çekirdeğini dolduramaz.” gibi tümce durumundaki deyimlerdir.

Öbeği oluşturan sözcükler bitişik yazılmaz. “Adam sen de!”, “Cart kaba kağıt!”, “Yok devenin başı!”, “Hele hele!” gibi ünlem niteliğindeki deyimleri de bu bölüm içine almak uygun olur.

Bir masterla sona eren “Göz yummak”, “Gönül almak”, “Damarı tutmak”, “Baltayı taşa vurmak”, “Boyunun ölçüsünü almak”, “Bir taşla iki kuş vurmak” gibi deyimler, çekime gireceklerinden ve dolayısıyla bir tümce kuracaklarından bu bölüm içerisinde yer alırlar. Bunlar göz yumdum, gönlünü alalım, baltayı taşa vurdunuz gibi tümceler oluştururlar.

Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır; genel kural niteliğinde bir söz değildir. Deyimi atalar sözünden ayıran en önemli özellik budur. Tümce durumundaki deyimler, çoğu zaman atasözleriyle, karıştırılmaktadır. Biçim benzerliğinden ileri gelen bu karışıklık, kavram ayrılığına dikkat edilirse ortadan kalkar. Deyimlerin amacı, bir kavramı ya özel kalıp içinde, ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmek iken, atasözlerinin amacı yol göstermek, ders ve öğüt vermek, ibret almamız için gerçekleri bildirmektir.

---

³⁸ a.g.e., s. vi.

Deyimle atasözü arasında, sınırda bulunan sözlere dikkat edilmelidir. Atasözleri arasına da alınsa, deyimler arasına da alınsa yanlış sayılamayacak sözler vardır. Bu, atasözleriyle deyimleri birbirinden ayıran özelliklerin iyice belirmemiş olmasından değil, bu çeşit sözlerin iki anlam taşımasından ya da iki türlü yorumlanabilmesinden ileri gelir.

Biçim bakımından iki bölüme ayırdığımız deyimleri kavram bakımından da sözcüklerin gerçek anlamları dışında kullanılması ve sözcüklerin gerçek anlamlarıyla kullanılmasına göre ikiye ayırabiliriz.

Kimi deyimlerde, tümce yapısı ve ana sözcükler değişmemek üzere çekimler ve adılar değişebilir. Bir deyim, ayrı ayrı bölgelerde değişik sözcüklerle ya da değişik biçimlerle söylenebilir.

İkilemeler ile ilgili olarak Ömer Asım AKSOY; “İkileme adı verilen ve ayrı ayrı yazılan sözcüklerden anlamları birbirine yakın, karşıt olanlarla sesleri birbirini andıranları ya da sözcüklerinden biri anlamsız bulunanları deyimlerin bir dalı saymak yerinde olur” derken, Mehmet HENGİRMEN ise “İkilemelerin deyim olabilmesi için kullanılan kelimelerden en az birinin gerçek ya da mecazi anlamının olması gerekir.” demektedir.

Deyimler ve bileşik sözcüklerin ayrımı konusunda Bileşik sözcüğü meydana getiren sözcükler, aralarına çekim ve yapım eki giremeyecek kadar kaynaşmışlardır. Deyimi meydana getiren sözcükler ise aralarına çekim eki alamayacak kadar kaynaşmış değildirler. Ancak iki sözcüklü öyle sözler vardır ki deyim mi bileşik sözcük mü oldukları ancak anlaşma ile sonuca bağlanabilir.

Bir de argo deyimler vardır. Argo, geniş anlamıyla bir meslek topluluğu arasında kullanılan özel sözdür. Daha çok, külhanbeylerinin özel anlamda kullandıkları kaba sözlere ya da başkaları anlamasın diye aralarında kararlaştırdıkları anlamla kullandıkları sözlere argo denir. Dalga geçmek (aklı başka yerde olmak), maytaba almak (alay etmek), posta koymak (gözdağı vermek), boş vermek (aldırış etmemek), dayısı dümende olmak (is basında kendisine arka olan kimsesi bulunmak), yağ çekmek (birine dalkavukluk etmek) vb. sözcük öbekleri argo deyimdir.

1.3.YÖREDE KULLANILAN ÖZLÜ SÖZLERİN GENEL DİL HUSUSİYETLERİ

Safranbolu yöresinde kullanılan atasözleri ve deyimler genel olarak bölgenin karakteristik dil özelliklerini taşımaktadır denilebilir. Ancak atasözü ve deyimlerin kalıplaşmış olması sebebi ile derleme yapılan kişilerin, özlü sözleri İstanbul Tükçesine daha yakın bir biçimde söylemeye çalıştığı görülmüştür. Mehmet Dursun ERDEM “*Karabük ve Yöresi Ağzları*” adlı çalışmasında, çalışan kesimin yoğunluğu, il merkezine yakınlığı ve turizm bölgesi olması sebebi ile derleme yapılan yörenin standart yazı dilinden oldukça fazla etkilendiğini söyleyerek yapılan tespiti teyit etme imkânı sunmuştur.³⁹

Özellikle kelime sonunda /r/ düşmesi yaygın olarak tespit edilmiştir. Var > Va, Bir > Bi.

Şahıs zamirleri başta olmak üzere /n/ sesinin nazal olarak /ñ/ kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir. Binmek > Biñmek, Bana > Baña, Ağzın > Ağzıñ.

/v/ sesinin bazı kelimelerde çift dudak /v/'sine dönüştüğü tespit edilmiştir. Kavgası > Gaygası, Davarı > Dayarı, Davulun > Dayulun.

Kelime başı, ortası ve sonunda /k/>/g/ değişimi tespit edilmiştir. Kulağı>Gulağı, Başka > Başga.

Ünsüz ikizleşmesi görülmektedir. Küçüktür > Güççükdü, Ama > Emme, Eşeğe > Eşşeğe.

Kapalı /e/ olarak adlandırılan /è/ sesinin yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Parayla > Paréynan, Hiç > Hèş, Gitti > Gétidi, İnmek > Énmek.

Ünlü seslerde yuvarlaklaşma eğilimi olduğu tespit edilmiştir. Bilir > Bilü, Altın > Altun, Düşmandır > Düşmandu.

Kelime başında ve kelime ortasında ünlü türemesi tespit edilmiştir. Rüsger > (Ö)rüsger, Esnermiş > Esner(i)miş, Gerinirmiş > Gerünür(ü)müş.

³⁹ Mehmet Dursun ERDEM ve Güner DAĞDELEN, *Karabük ve Yöresi Ağzları: Giriş, İnceleme, Metinler*, Karabük Valiliği Yayınları, Karabük, 2012, s. 162.

/g/, /h/ ünsüzlerinin düşmesi ile ikiz ünlüler oluştuğu tespit edilmiştir. İyiliğe > İyilie, Dügün > Düün

Önlük artlık uyumuna aykırılık gösteren -daş ve -ken gibi bazı eklerin yöre ağzında uyuma tabi olduğu tespit edilmiştir. Kardeş > Gardaş, Kaçarken > *Gaçarhan*
40

Duyulan geçmiş zaman eki olan -mış/-miş eklerinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak bir ünlü ile söylendiği örnekler görülmüştür. Severmiş> Sever(i)mış, esnermiş> esner(i)mış, gerinirmiş>gerünür(ü)müş.

---

⁴⁰ Yörede kullanılan öz sözlerin genel dil hususiyetleri irdelenirken Mehmet Dursun Erdem ve Güner Dağdelen'in *Karabük ve Yöresi Ağzları: Giriş, İnceleme, Metinler* adlı çalışması temel kaynak olarak kullanılmıştır.

1.4. YÖREDE KULLANILAN ATASÖZLERİ⁴¹

-A-

1. Abdala malum olu. (56)

(Abdala malum olur.)

Bir şeyin olacağını önceden sezen kimseler için söylenen bir söz.

2. Abuca baba yarısıdu. (40)

(Amca baba yarısıdır.)

Amca, yeğenlerine babası gibi sevgi, şefkat gösterir, onunla yakından ilgilenir.

3. Acele işe şeytan garuşu. (39)

(Acele işe şeytan karışır.)

Düşünüp taşınmadan ivedi olarak yapılan işten iyi sonuç alınamaz.

4. Acemi nalbat sanadını Kürt eşeğinde öğrenü. (1)

(Acemi nalbant sanatını Kürt eşeğinde öğrenir.)

Mesleğinde ustalığa erişmemiş kimse, ilk denemelerini gözden çıkarılabilecek malzeme üzerinde yapar.

5. Acığan doyman sanar susayan ganman sanar. (13)

(Acıkan doymam sanır susayan kanmam sanır.)

İnsan ihtiyaçlarının şiddeti doğrultusunda o sorun hiç geçmeyecek, ihtiyaçları karşılanmayacak zanneder.

6. Acıkmiş gudurmuşdan beterdü. (14)

(Acıkmiş kudurmuştan beterdir.)

Uzun süre bir nesnenin yokluğunu çeken kimse, onu gördüğünde büyük bir istekle ona saldırır.

7. Acından ölen kimse yohdu. (35)

(Açlıktan ölen kimse yoktur.)

Açlıktan kimse ölmez Allah herkesin nasibini verir.

8. Aç esnerimiş, âşığı gerünürümüş. (51)

(Aç esnermiş âşık gerinirmiş.)

---

⁴¹ Derlenen atasözleri ve deyimlerin açıklamalarında Şükrü Halûk AKALIN, Recep TOPARLI ve Belgin TEZCAN AKSU'nun Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü adlı eserden faydalanılmıştır.

Açlık ve aşk insanı sıkıntıya sokan hallerdir. Farklı konularda sıkıntısı olan insanlar bunu farklı yollarla ifade ederler.

9. Aç garın katık isdemez uykulu baş yasduk isdemez. (59)

(Aç karın katık istemez, uykulu baş yastık istemez.)

Aç olan insan yemek ayırımı yapmaz uykusu gelen insan yatağın rahatlığına dikkat etmez.

10. Aç goma hırsuz, çok deme arsız edersin. (14)

(Aç koyma hırsuz çok söyleme arsız edersin.)

Ebeveynlere çocuklarıyla ilgili olarak söylenen bu atasözü maddi imkânları gereğinden fazla kısmanın ya da hatalarını sürekli yüzlerine vurmanın çocuğa olumsuz davranışlar kazandıracağını ifade eder.

11. Aç köpek furun yıkar. (55)

(Aç köpek fırın yıkar.)

Açlık temel ihtiyaçlardandır. Hayatta kalabilmek için beslenmek gerekir. Bu atasözü insanın hayati önem taşıyan bir ihtiyacı varsa yapabilecekleri tahmin edilenin üzerinde olur manasındadır.

12. Aç toğuk gendini buğday gözünde sanarımış. (48)

(Aç tavuk kendini buğday ambarında sanırmış.)

Safranbolu yöresine ait olmasa da buraya özgü bir söyleyişle yerleştirdiğimiz atasözlerimizdendir. Yokluk çeken kişi sürekli ulaşamayacağı hayaller kurar.

13. Açuk ağız aç galmaz. (67)

(Açık ağız aç kalmaz.)

İhtiyaçlarını çekinmeden söyleyen kişiler zor duruma düşmezler kendilerine gerekli olan şeyleri kolayca temin ederler.

14. Adam eşek olunca semer vuran çok olu. (18)

(Adam eşek olunca semer vuran çok olur.)

İnsan iyi niyetle bir şeyler yapmaya çalışırsa bunu kullanmak isteyen art niyetli insanlar çıkabilir.

15. Adam olana bir söz yeter. (58)

(Adam olana bir söz yeter.)

Anlayışlı olan kimse için bir şeyin bir kez söylenmesi yeterli olur.

16. Adama iyilik yaramaz. (58)

(Adama iyilik yaramaz.)

Vefasız insanlar yapılan iyiliğin değerini bilmez.

17. Ağaca balta vurmuşla sapı bedenimden demiş. (40)

(Ağaca balta vurmuşlar sapı bedenimden demiş.)

İnsana en yakını bile kötülük edebilir.

18. Ağaca dayanma gurur, adama dayanma ölü. (15)

(Ağaca dayanma kurur, adama dayanma ölü.)

İnsan yapacağı işte başkalarına değil, kendine güvenmelidir.

19. Ağacı gurt, adamı dert yir. (14)

(Ağacı kurt, adamı dert yer.)

Kurt ağacı nasıl içten içe kemirirse dert de insanı içten içe yer bitirir.

20. Ağaç yaşken eğilü. (70)

(Ağaç yaşken eğilir.)

İnsanlar küçük yaşta kolay eğitilir.

21. Ağıllayanı ağıllarla. (60)

(Ağırlayanı ağırlarlar.)

İnsan karşısındakine hürmet ettiği kadar hürmet görür.

22. Ağlamayan uşağa meme vemezle. (61)

(Ağlamayan çocuğa meme verilmez.)

Hakkını aramasını bilmeyen kimsenin işi görülmez. Uşak yöre ağzında çocuk anlamında kullanılmaktadır.

23. Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar. (46)

(Ağlarsa anam ağlar gerisi yalan ağlar.)

İnsanın sıkıntısını yürekten paylaşan yalnızca annesidir, diğerlerinin üzülmeye yüzeyeldir.

24. Ağlayanın malı gülene hayretmez. (70)

(Ağlayanın malı gülene hayır etmez.)

Birinden haksız olarak alınan mal, alana yarar sağlamaz.

25. Ağşamın hayrından zabân şerri iyidü. (46)

(Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir.)

İşinizi akşamüzeri veya gece yapmayın, sabaha bırakın çünkü gece iş yapmanın kötü yönleri daha çoktur.

26. Ah yerde galmaz. (26)

(Ah yerde kalmaz.)

Yapılan kötülük, alınan beddua cezasız kalmaz.

27. Ahladın iyisini ayıla yir. (49)

(Ahlatın iyisini ayılar yer.)

Kendilerine yakışmayan güzel bir şeyi eline geçirenler için kullanılan bir söz.

28. Ak akça gara gün içündü. (55)

(Ak akçe kara gün içindir.)

Çalışarak kazandığımız para, dar zamanımızda bizi sıkıntıdan kurtarır.

29. Ak bak görünen koyunun içini ak bak yağ sanma. (30)

(Ak pak görünen koyunun içini ak pak yağ zannetme.)

Dış görünüşe aldanıp herkesi iyi sanma.

30. Akacak gan başda durmaz. (1)

(Akacak kan başta durmaz.)

Kişi, alın yazısında olanla kesinlikle karşılaşır. Bir işin olacağı varsa olur.

31. Akcanın bitdiğne bakma işinin bitdiğne bak. (16)

(Akçenin bittiğine bakma işinin bittiğine bak.)

Param bitti diye üzülme o paraya karşılık yapılan işin tamamlanıp tamamlanmadığına bak.

32. Akıllı köprü arayasıya deli çayı geçer. (51)

(Akıllı köprüyü arayana kadar deli çayı geçer.)

Atak kişi tehlikeyi göze alarak işe girer ve çabuk sonuç alır.

33. Akla gelen başa gelü. (32)

(Akla gelen başa gelir.)

Akıla gelen kötü şeyler insanın başına gelir.

34. Akmasa da damlar. (47)

(Akmasa da damlar.)

Çok değilse bile az çok bir gelir veya kazanç sağlar.

35. Akrabaynan yi iç, alışveriş etme. (47)

(Akrabayla ye iç alışveriş etme.)

Alışverişte iki taraf da kendi çıkarını düşündüğünden iki dost arasındaki alışveriş dostluğu bozabilir, bu nedenle de dostluklarını sürdürmek isteyenler birbirleriyle alışverişte bulunmamalıdır.

36. Akulsuz gafanın cezasını ayakla çeker. (11)

(Akılsız kafanın cezasını ayaklar çeker.)

Bir işte düşüncesizce davranan kişi her türlü olumsuz sonuca katlanır.

37. Alacaknan borç ödenmez. (47)

(Alacakla borç ödenmez.)

Bir yerden alacağınız parayla başka bir yere olan borcunuzu kapatamazsınız.

38. Allah bi gapıyı gapadusa öbür gapıyı açar. (30)

(Allah bir kapıyı kapatırsa öbür kapıyı açar.)

İşi bozulan kişi umutsuzluğa düşmemeli, Tanrı'nın onu daha iyi bir işe kavuşturacağına inanmalıdır.

39. Allah bilü gula bildürü. (13)

(Allah bilir kula bildirir.)

Bir işin nasıl olacağını ancak Allah bilir ancak kalbi temiz olanlar bazı durumlarda olacakları önceden sezebilir.

40. Allahın bildüğü guldan saklanmaz. (30)

(Allahın bildiği kuldand saklanmaz.)

Kişi işlediği suçtan dolayı önce Tanrı'ya karşı sorumludur ve bu suçu da Tanrı bilir, bu nedenle onu kuldand saklamak gerekmez.

41. Allah'tan umut kesilmez. (34)

(Allah'tan umut kesilmez.)

Zor durumlarda olan kişilere Allah yardım eder. Ne kadar zor durumda olunursa olunsun O'ndan yardım geleceğine olan inanç kaybedilmemelidir.

42. Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste. (71)

(Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste.)

Kimseye eziyet edip ahını alma, sonra yaptığın kötülüklerin cezasını ömür boyu çekersin.

43. Almak golay vermek güçdü. (1)

(Almak kolay vermek güçtür.)

İnsanlar karşıdan bir şey isterken daha kolay isterler ancak kendilerinden bir şey talep edildiğinde bunu yapmak zor gelir.

44. Alışmadık götde don durmaz. (68)

(Alışmadık götde don durmaz.)

Bir kimse alışmadığı, sıkıcı bir duruma kendini kolay kolay uyduramaz, ondan bir an önce kurtulmaya çalışır.

45. Anan güzelidi, hani yeri, buban zenginidi, hani evi. (9)

(Annen güzeldi hani yeri, baban zengindi hani evi.)

Güzellik ve zenginlik gelip geçicidir. Bunlara güvenip böbürlenmemek gerekir.

46. Anandan önce dama çıkma. (3)

(Annenden önce dama çıkma.)

Büyüklere danışmadan, yol yordam sormadan bir işe kalkışmamak gerekir. Kişinin haddini bilmesi gerekir.

47. Ananın gaderi kızına. (23)

(Annenin kaderi kızına.)

Bir kadının evlilik hayatı nasılsa kızının da benzer bir evlilik yapacağına inanılır.

48. Anası ölmüş tay gibi yatma. (13)

(Annesi ölmüş tay gibi yatma.)

Sebepsiz yere çok üzüntülü bir hal içerisinde olmak.

49. Anası uyumuş gızı böyümüş. (23)

(Annesi uyumuş kızı böyümüş.)

Çocuklar o kadar hızlı büyür ki ebeveynler göz açıp kapayana kadar büyürler.

50. Anasına bak kızını al düzenine bak bezini al. (16)

(Anasına bak kızını al düzenine bak bezini al.)

Bir kızın karakterini öğrenmek isteyenler, anasının durumunu göz önüne alırlarsa aldanmamış olurlar.

51. Araba devrölünce akıl öğreden çok olu. (31)

(Araba devrilince akıl öğreten çok olur.)

İş işten geçtikten sonra verilen öğüdün değeri yoktur.

52. Arayan Mevlasını da bulu, belasını da. (46)

(Arayan Mevlasını da bulur belasını da.)

İyiye amaçlayanlar iyiye, kötüyü amaçlayanlar ise kötüye ulaşırlar.

53. Armudun sapı va üzümün çöpü va deme. (30)

(Armudun sapı var üzümün çöpü var deme.)

Her işin kendine göre olumsuz yönleri vardır ancak bunlara takılıp güzel yanlarını görmezden gelmemek gerekir.

54. Asıl azmaz bal kokmaz. (13)

(Asıl azmaz bal kokmaz.)

Bir kimse veya nesne, ne denli biçim değiştirirse değiştirsin aslını yitirmez, soyluluğunu korur.

55. Asma dibinde izin olsun üzüm yimeye yüzün olsun. (5)

(Asma dibinde izin olsun üzüm yemeye yüzün olsun.)

Bir işin sonuçlarından faydalanmak istiyorsan o işe emek vermelisin.

56. Aşağı köylü olduğu nerden belli yalan konuşmayınca. (13)

(Aşağı köylü olduğu nereden belli yalan konuşmayınca.)

Köyler aşağı köy-yukarı köy olarak ayrılmıştır. Aşağı köyde yaşayanlar yalan söylemeleriyle ünlenmişler. Kimin Aşağı Köylü kimin Yukarı Köylü olduğu ise ancak konuşurken yalan söyleyip söylemediğinden anlaşılırmış. Günümüzde ise insan karşısındaki kişinin iyi birisi olup olmadığını anlamak için onunla zaman geçirmeli anlamında kullanılmaktadır.

57. At binenin gılıç kuşananın. (33)

(At binenin kılıç kuşananın.)

Her şey, onu gereği gibi kullanmasını bilene yakışır.

58. At buldum meydan bulamadım meydan buldum at bulamadım. (66)

(At buldum meydan bulamadım meydan buldum at bulamadım.)

Gerekli olan şartların her zaman eksiksiz bir arada bulunamayacağını ifade eder.

59. At murat, gatr devlet, eşek kısmet, deve gurbettir. (16)

(At murat, katır devlet, eşek kısmet, deve gurbettir.)

Her şeyin bir anlamı vardır ve olması gereken yerde oldukları zaman anlamlıdır.

60. At sahibine göre eşinir. (31)

(At sahibine göre eşinir.)

Herkes sorumlu olduğu, sözünden çıkmaması gereken kişiye göre davranır.

61. Ataş olmyan yerden duman çıkmaz. (51)

(Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.)

Küçük de olsa birtakım belirtilerin önemli olaylara işaret olduğunu anlatan bir söz.

62. Ataşla barut yan yana durmaz. (51)

(Ateşle barut yan yana durmaz.)

Kızla erkeğin baş başa yalnız kalmaları kötü sonuçlar doğurabilir.

63. Ataş düşdüğü yeri yakar. (64)

(Ateş düştüğü yeri yakar.)

Bir acıyı onu çekenden başkası tam anlayamaz veya aynı ölçüde üzülemez.

64. Atılan ok geri gelmez. (67)

(Atılan ok geri gelmez.)

İyi düşünmeden yaptığımız işlerden pişman olarak geri dönmek isteriz ama artık iş işten geçmiştir.

65. Atdan düşen ölmemiş eşekden düşen ölmüş. (26)

(Attan düşen ölmemiş eşekten düşen ölmüş.)

Soylu kimse yüzünden başımıza gelen felaketi çabuk atlatırız, soysuz kimse yüzünden başımıza gelen felaketi kolay kolay atlatamayız.

66. Ayağını yorganına göre uzat. (65)

(Ayağını yorganına göre uzat.)

Giderini gelirine uydur. Harcamaların gelirini asmasın.

67. Ayı sevdiği yavrusunu yerden yere çalar. (52)

(Ayı sevdiği yavrusunu yerden yere çalar.)

Hırpalamak her zaman kötülük yapmak için olmaz, sevgiden kaynaklanan hırpalamalar da vardır.

68. Ayının sevmediği ot ininin önünde bitermiş. (21)

(Ayının sevmediği ot ininin önünde bitermiş.)

Başkalarına kötülük etmek isteyenler karşılarında hep hoşlanmadıkları şeyleri bulurlar.

69. Az veren candan, çok veren maldan. (28)

(Az veren candan, çok veren maldan.)

Varlıklı olmayan kimsenin yardım veya armağan olarak az şey vermesi büyük fedakârlıktır, varlıklı kimsenin vereceği armağan ve yardımlar fedakârlık sayılmaz.

70. Aza ganaat götümeyen çoğu heş bulamaz. (46)

(Aza kanaat getirmeyen çoğu hiç bulamaz.)

Büyük şeyleri elde edebilmek için önce küçük şeylerle yetinmek gerekir.

71. Azcuk aşım, gaygusuz başım. (46)

(Azıcık aşım kaygısız başım.)

Derdim olmasın da başka bir şey istemem.

-B-

72. Baba goruk yir, oğlanın dişi gamaşu. (48)

(Baba koruk yer, oğlunun dişi kamaşır.)

Babanın yaptığı kötü işin sıkıntısını çocuğu çeker.

73. Baba oğluna bağ bağışlamış da oğul babaya bi üzüm bağışlamamış. (31)

(Baba oğluna bağ bağışlamış da oğul babaya bir üzüm bağışlamamış.)

Babalar çocukları için büyük fedakârlıklara katlanırlar ancak çocuklar babaları için fedakârlıkta bulunmazlar.

74. Bağa bak üzüm olsun, yimeye yüzün olsun. (16)

(Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.)

Kişi, karşılık beklediği işten istediğini alabilmek için gereken harcamaları yapmalıdır,

75. Bakacağın yüze sıçma, sıçacağın yüze bakma. (1)

(Bakacağın yüze sıçma, sıçacağın yüze bakma.)

Yüz yüze bakacağın kişilere karşı sert davranma, hoşlanmadığın insanlarla da muhabbet içerisinde olma.

76. Bal dutan barmağını yalar. (65)

(Bal tutan parmağını yalar.)

İmkânları geniş bir işin başında bulunan kimse bunlardan az da olsa yararlanır.

77. Balık başdan gokar. (11)

(Balık baştan kokar.)

Bir işte aksaklık başta olanlardan kaynaklanır.

78. Bana dokunmayan yılan bin yaşasın. (64)

(Bana dokunmayan yılan bin yaşasın.)

Birçok kimse, kendilerine kötülüğü dokunmayan kişiye ilişmek istemez.

79. Bana dostunu söyle, sana kim olduğunu deyveriyin. (10)

(Bana dostunu söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.)

Kişi kendisine uygun kimselerle arkadaşlık kuracağı için arkadaşını tanıdığımızda o kişinin de kimliğini öğrenmiş oluruz.

80. Basıp cahilin izine uyma şeytanın sözüne. (66)

(Basıp cahilin izine uyma şeytanın sözüne.)

Eğitimsiz kişilerin sözleriyle hareket edip doğru olmayan işleri yapmamak gerekir.

81. Baş başa vermeyince iş bitmez. (67)

(Baş başa vermeyince iş bitmez.)

İş birliği içerisinde çalışmazsa işlerin tamamlanması zor olur.

82. Başın çektiği dil belasıdu. (65)

(Başın çektiği dil belasıdır.)

İlerisi düşünülmeden söylenen söz insanın başına bela açabilir.

83. Başa gelen çekilü. (51)

(Başa gelen çekilir.)

Çaresiz durumlara düşüldüğünde insan kendini üzüntüye kaptırmayıp bu durumlara sabır göstermelidir.

84. Başa gelmeyince bilinmez. (51)

(Başa gelmeyince bilinmez.)

Başına bir felaket gelmeyen, başkasına gelen felaketin ne denli acı olduğunu gereği gibi anlayamaz.

85. Başın ferah bulu dilin durursa, gönün ferah olu elin durursa. (26)

(Başın ferah bulur dilin durursa, gönlün ferah olur elin durursa.)

Nerede nasıl davranacağını bilersen sıkıntı yaşayacağın durumlara düşmezsin.

86. Baştan bazallık sondankeri gavgadan iyidir. (47)

(Baştan pazarlık sonradan kavga etmekten iyidir.)

Bir konuda bütün şartları baştan açık açık konuşmak gerekir.

87. Baykuşun kısmeti ayaana gelü. (2)

(Baykuşun kısmeti ayağına gelir.)

Tanrı hiçbir canlıyı aç bırakmaz, kimıldamadan duran baykuşun rızkını bile önüne koyar.

88. Bedava sirke baldan datludu. (31)

(Bedava sirke baldan tatlıdır.)

Masrafsız ve emeksiz elde edilen şeyler insana hoş gelir.

89. Bekârın ensesini bit kesesini it yir. (5)

(Bekârın ensesini bit kesesini it yer.)

Bekâr kimse parasını gereksiz harcar, yaşayışı ise düzensizdir.

90. Bekâllık sultanlıkdu. (67)

(Bekârlık sultanlıktır.)

Evlenmeden tek başına yaşamak daha iyidir.

91. Ben nişanlı deyilin kime olsa dönerin. (67)

(Ben nişanlı değilim, kime olsa dönerim.)

Verilmiş bir söz yok ise insanı bağlayan ya da başka bir tarafa yönelmesine engel olan bir durum yoktur.

92. Benzeye benzeye yaz benzeye benzeye gış. (30)

(Benzeye benzeye yaz benzeye benzeye kış.)

Kır atın yanında ya huyundan ya suyundan, körle yatan şaşı kalkar atasözleriyle benzer anlam taşır.

93. Besle gargayı oysun gozünü. (48)

(Besle kargayı oysun gözünü.)

Elinde büyüttüğün kişi gün gelir sana kötülük edebilir.

94. Beş barmağın beşi de bi değildü. (1)

(Beş parmağın beşi de bir değildir.)

Belirli bir insan topluluğunu içinde benzerlikler olabileceği gibi farklılıklar da olabilir.

95. Beşi bütüdü her şeyi bülü. (27)

(Beşi bitirdi her şeyi bilir.)

Eskiden köy yerinde en yüksel tahsili olan kişi ilkokul beşinci sınıf mezunuymuş ve ilkokulu bitirenler köyde önemli insanlar sayılırlarmış.

Günümüzde ise bir konuda fikir danışacak ve danışacağımız kişinin “Acaba bu konu hakkında bilgisi var mıdır?” tereddüdüne düştüysek karşımızdaki kişinin “Evet o biliyordur.” anlamında kullandığı sözdür.

96. Bi ağaçta gül de biter diken de. (14)

(Bir ağaçta gül de biter diken de.)

Bir aileden iyi adam da çıkar, kötü adam da.

97. Bi ağaçtan okluk da çıkar bokluk da. (13)

(Bir ağaçtan okluk da çıkar bokluk da.)

Ham madde aynı olsa da nasıl işlendiği önemlidir.

98. Bi ağızdan çıkan bin orduya yayılmış. (65)

(Bir ağızdan çıkan bin orduya yayılmış.)

Ortaya atılan bir söz çok çabuk yayılır.

99. Bi çiçekle yaz olmaz. (60)

(Bir çiçekle yaz olmaz.)

1. Küçük, güzel bir belirti ile doyurucu sonuca ulaşılmaz; 2. Çapkın kimseler için kullanılan bir söz.

100. Bi çöplükte iki horuz olmaz. (2)

(Bir çöplükte iki horoz olmaz.)

Bir yerde iki kişi baş olmaz.

101. Bi deli guyuya daş atmış, kırk akıllı çıkaramamış. (47)

(Bir deli kuyuya taş atmış kırk akıllı çıkaramamış.)

Bir insan bazen akla ve mantığa sığmayan bir iş yapar; yapılan iş, hiçbir kurala uymadığı için pek çok akıllı insan bunu düzeltmeye çalışır fakat başaramaz.

102. Bi elin nesi va, iki elin sesi va. (33)

(Bir elin nesi var iki elin sesi var.)

Başarıya ulaşmak için birlik olmak gerek.

103. Bir fincan gavenin kırk yıl hatırı vadu. (67)

(Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.)

Yapılan iyilik küçük de olsa unutulmaz.

104. Bi gaşukla dokuz abdal geçinmiş. (16)

(Bir kaşıkla dokuz abdal geçinmiş.)

Abdal gezgin dervişlere verilen isimdir. Kanaatkârlık yönleriyle karşılaştığımız bu atasözü yetinmeyi bilin anlamındadır.

“Bir kaşıkla dokuz abdal geçinmiş sen mi aç kalacaksın.”

105. Bi kişinin adı çıkacağına canı çıksın. (48)

(Bir kişinin adı çıkacağına canı çıksın.)

İnsanın haklı veya haksız yere adı bir defalık kötüye çıktı mı ondan sonra yaptıkları hep o gözle değerlendirilir.

106. Bi musiybet bin nasiatdan iyidü. (35)

(Bir musibet bin nasihatten iyidir.)

Yaşanan olaylar, öğütlerden çok daha etkilidir.

107. Bi vuruşa çam yıkılmaz. (26)

(Bir vuruşa çam yıkılmaz.)

Taşı delen suyun kuvveti değil damlaların sürekliliğidir. Bir sefer deneyip yapamadım diye pes edilmemeli azimle çalışmaya devam edilmelidir.

108. Bi yimen diyenden gork, bir otuman diyenden. (48)

(Bir yemem diyenden kork, bir oturmam diyenden.)

Oturmayacağını belirten konuk yatıya kalır, yemeyeceğini söyleyen de bir türlü doyurulamaz.

109. Bilmediğin govuğa elini sokma ya yılan çıkar ya çıyan. (22)

(Bilmediğin kovuğa elini sokma ya yılan çıkar ya çıyan.)

Net bilgi sahibi olunmayan konularda temkinli davranılmalıdır.

110. Bilmemek ayıp değil, öğrenmemek ayıptır. (29)

(Bilmemek ayıp değil öğrenmemek ayıptır.)

İnsanın her şeyi bilmemesi kusur değildir ama bilmediği bir işi sorup öğrenmeden yapmaya kalkışması kusurdur.

111. Biri ölmeyince biri onmaz. (52)

(Biri ölmeyince biri onmaz)

Bir iş birisi için faydalı iken başka birisi için zararlı sonuçlar doğurabilir. Ancak başkası zarar görecektir diye sana faydalı olan şeyden vazgeçme anlamındadır.

112. Biri yer biri bakar, kıyamet ondan gopar. (42)

(Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.)

Herkesin yararlanabileceği şeyden bazıları yararlanır da başkalarına yararlanma fırsatı vermezlerse büyük kavga çıkar.

113. Bitli paklanın kör alıcısı olu. (50)

(Bitli baklanın kör alıcısı olur.)

İşe yaramaz da olsa her şeyin isteklisi bulunur.

114. Bitmez iş olmaz. (66)

(Bitmez iş olmaz.)

Çalışıp emek verdikten sonra bitmeyecek iş yoktur.

115. Bodur touk her dem piliç. (14)

(Bodur tavuk her dem piliç.)

Kısa boylular olduklarından daha genç görünürler.

116. Borş ödemeynen yol yürümeynen tükenü. (55)

(Borç ödemekle yol yürümekle tükenir.)

Birden ödenemeyen bir borç azar azar verilerek ödenebilir.

117. Borş yiğidin gamçısıdu. (55)

(Borç yiğidin kamçısıdır.)

Borç, kişiyi daha çok çalışmaya zorlar.

118. Borşlu musun suşlu musun? (30)

(Borçlu musun suçlu musun?)

Gayretlendirme amacıyla kullanılır. “Bir eksiğin yanlışın mı var? Neden çekiniyorsun?” manasındadır.

119. Boş boğazının yüzünden baykuş bazara çıkamamış. (21)

(Boş boğazının yüzünden baykuş pazara çıkamamış.)

Uğursuz sayılan baykuş genel de kara haberin işaretçisidir. Bu yüzden sevilmeyen bir hayvandır.

120. Boynuz gulağı geçer. (20)

(Boynuz kulağı geçer.)

Bir konuda daha sonra yetişenler yetenek bakımından eskileri geçmek.

121. Boyu güzel değil huyu güzel olsun. (65)

(Boyu güzel değil huyu güzel olsun.)

Önemli olan dış güzellik değil huy ve davranış güzelliğidir.

122. Böyük lokma yi böyük gonusma. (66)

(Büyük lokma ye büyük konuşma.)

Başaramayacağın, sonuçlandıramayacağın bir konuda kesin sözler söyleme.

123. Bugünün işini yarına goma. (38)

(Bugünün işini yarına bırakma.)

Bugün yapılması gereken bir işi ertesi güne bırakma.

124. Buğday ekmeğin yoğusa buğday dilin de mi yok? (1)

(Buğday ekmeğin yoğusa buğday dilin de mi yok?)

Elinden gelmeyen bir iş bile olsa bunu güzel bir dille izah etmek gereklidir.

125. Bulut batıya çiftçi yatıya (31)

(Bulut batıya çiftçi yatıya)

Yağmur toprakla uğraşan kişiler için önemlidir. Yağmur yağmazsa ekilen ve dikilen ürünlerden yeterli verim alınamaz. Dolayısıyla bulut olmadığı zaman çiftçilerin işi rast gitmez.

126. Bülbülü altın kafese gomuşla, ah vatanım demiş. (21)

(Bülbülü altın kafese koymuşlar, ille de vatanım demiş.)

Kişi, başka yerlerde ne kadar rahat ve mutlu olursa olsun yine de kendi yurdunu özler.

-C-

127. Cahil cesur olur. (26)

(Cahil cesur olur.)

Bilgisiz insanlar bazı konularda kendileri ve çevreleri için risk oluşturabilecek kadar cesaretli davranabilirler.

128. Cahile söz ağnatmak deveye hendek atlatmaktan zordur. (26)

(Cahile söz anlatmak deveye hendek atlatmaktan zordur.)

Bilgisiz bir kişiyle iletişim kurmak çok zor olabilir.

129. Can çıkmıyınca huy çıkmaz. (67)

(Can çıkmıyınca huy çıkmaz.)

İnsanı alışkanlıklarından, huylarından vazgeçirmek mümkün değildir.

130. Cefayı çekmiyen sefanın gadrini bilmez. (52)

(Cefayı çekmeyen sefanın gadrini bilmez.)

Sıkıntı çekmemiş olanlar eriştikleri rahatlığın ve mutluluğun değerini bilmezler.

131. Cıvıy güzün sayalla. (16)

(Cıvıy güz mevsiminde sayarlar)

Her işin bir yeri ve zamanı vardır.

132. Coşgun akan sudan korkma uyur gibi akandan kork. (70)

(Coşkun akan sudan korkma uyur gibi akandan kork.)

Hareketli kişilerden zarar gelmez, sessiz sakin insanların hangi durumda ne tepki vereceğini bilemeyeceğimizden onların öfkesi daha tehlikelidir.

-Ç-

133. Çaldım kesmedi dürttüm geçmedi. (39)

(Çaldım kesmedi dürttüm geçmedi)

Merhem sürdüm yeterli gelmedi dokundum elledim iyileşmedi. Ne yaparsam faydası olmadı.

134. Çam sakızı, çoban armağanı. (27)

(Çam sakızı çoban armağanı.)

Verilen bir armağanın sunulduğu kimseye değerine uygun olmadığını ve verenin gücünün ancak buna yettiğini özür yollu anlatmak için söylenen bir söz.

135. Çay başından bulanı. (65)

(Çay başından bulanır.)

Bir iş nasıl başlarsa o şekilde devam eder.

136. Çay geçerken at değişmez. (45)

(Çay geçerken at değişmez.)

Bir yöntemden başka bir yöntemeye geçiş tehlikeli bir durum veya zamanda yapılmamalıdır.

137. Çıkmadık candan umut kesilmez. (46)

(Çıkmadık candan umut kesilmez.)

Elden gitti sandığımız bir şeyle ilgimiz büsbütün kesilmemişse gereken çabayı harcayarak onun elimizde kalmasını sağlayabileceğimizi umabiliriz.

138. Çiğ yimedim ki karnım ağrısın. (31)

(Çiğ yimedim ki karnım ağrısın.)

İnsan yanlış ya da hatalı bir davranış yapmadığında, olumsuz durumlar olsa bile bundan sorumlu tutulamaz.

139. Çirkin yar goynunda gece zabah olmaz. (39)

(Çirkin yar koynunda gece sabah olmaz.)

İnsanın bulunduğu ortamda hoşuna gitmeyen bir şey varsa orada zaman geçirmesi güç olur.

140. Çivi çiviye söker. (24)

(Çivi çiviye söker.)

Güçlü bir şey, kendisi güçlü olan başka bir şeyle veya durumla etkisiz bırakılır.

141. Çoğu ararsan azı bulamassın. (9)

(Çoğu ararsan azı bulamazsın.)

Büyük şeyleri elde edebilmek için önce küçük şeylerle yetinmek gerekir.

142. Çok bilen çok yanılı. (66)

(Çok bilen çok yanılır.)

Çok bildiği için kendine güvenen kişi, bilmediği şeylere de karışır ve bunlarda yanılır.

143. Çok gülen çok ağlar. (9)

(Çok gülen çok ağlar.)

Bu atasözü batıl bir inancın yansımasıdır. Çok gülmündüğünde bunun sonunda bir felaketle karşılaşılacağına inanılır.

144. Çok mal haramsuz çok laf yalansuz olmaz. (16)

(Çok mal haramsuz çok laf yalansız olmaz.)

Bol kazancın içinde yasa dışı elde edilmiş para bulunduğu gibi çok konuşanın sözleri arasında da mutlaka yalan bulunur.

145. Çok olunca sakla az olunca harca. (67)

(Çok olunca sakla az olunca harca.)

İmkânlar iyi olduğunda yapılan yatırımlar zor zamanlarda sıkıntıya düşülmesini engeller.

146. Çok yaşayan değil çok gezen bilü. (19)

(Çok yaşayan değil çok gezen bilir.)

Çok gezen, çok yer gören çok şey öğrenir; çok yaşayan, çok okuyan onun bildiklerini bilemez.

-D-

147. Dadanmış kudurmuşdan beterdü. (29)

(Dadanmış kudurmuştan beterdir.)

Alışmış kudurmuştan beterdir anlamındadır.

148. Dağ adamı hasta eder sağ adamı. (13)

(Dağ adamı hasta eder sağ adamı.)

Dağlı insan görgüsüz olduğu için toplum içinde insanı mahcup eder zor duruma düşürür.

149. Dağ dağa kavuşmaz, isan isana kavuşu. (57)

(Dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur.)

Ne kadar uzak düşmüş olurlarsa olsunlar, insanlar günün birinde birbirleriyle karşılaşılabirler.

150. Dağ yanmış tavşanın habarı yok. (30)

(Dağ yanmış tavşanın haberi yok.)

Tavşan genel olarak toprağın altında yaşar. Dünya ile bağlantısı olmayan kişiler olaylardan haberdar olmazlar.

151. Dağına göre duman olu. (19)

(Dağına göre duman olur.)

Allah herkese dayanabileceği ölçüde sıkıntı verir.

152. Damlaya damlaya göl olu. (4)

(Damlaya damlaya göl olur.)

Azar azar olagelen şeyler birikerek önemli bir niceliğe ulaşacağı için küçümsenmemelidir.

153. Danışan dağ aşmış danışmayan yol şaşmış. (31)

(Danışan dağ aşmış danışmayan yol şaşmış.)

Bilmediği şeyi bir bilene soran, en zor işlerin bile üstesinden gelir; sormayan ise güçlükler içinde yuvarlanır gider.

154. Daş daş üstüne olu ev ev üstüne olmaz. (59)

(Taş taş üstüne olur, ev ev üstüne olmaz.)

Aynı evde oturan iki aile arasında er geç birtakım anlaşmazlıklar çıkar.

155. Daş yerinde ağırdu. (62)

(Taş yerinde ağırdır.)

Kişinin değerini en iyi bilenler, kendi çevresinde bulunanlardır.

156. Daul bile dengi dengine. (41)

(Davul bile dengi dengine.)

Evlenecek kimselerin birbirlerine denk olması gerekir.

157. Daulun sesi uzaktan hoş gelü. (16)

(Davulun sesi uzaktan hoş gelir.)

İşin içinde olmayanlar o işi kolay veya kârlı sanırlar.

158. Davarı güden gurdu görer. (14)

(Davarı güden kurdu görür.)

Bir işle uğraşan, o işin başında duran olumsuzluklarla karşılaşabilir.

159. Dayak cennetten çıkmadu. (49)

(Dayak cennetten çıkmadır.)

Dayağın yola getirici bir etkisi vardır.

160. Deli deliyi görünce sopasını saklar. (58)

(Deli deliyi görünce sopasını saklar.)

Saldırgan kimse, kendisi gibi birine saldırmaktan çekinir.

161. Deliganlı dururhan ehdiyara kim bakar. (46)

(Deli kanlı dururken ihtiyara kim bakar.)

Kimse daha iyi bir alternatif varken kötü seçeneği seçmez.

162. Deliynen devlet bildüğünü işler. (1)

(Deli ile devlet bildiğini işler.)

Deli olan kişinin yaptıklarında mantık aramamak gerektiği gibi devlet işlerinde de bazen mantık dışı olaylarla karşılaşılabilir.

163. Denizdeki balığa bazallık olmaz. (26)

(Denizdeki balığa pazarlık olmaz.)

Henüz elde olmayan bir şey üzerinden pazarlık yapılmaz.

164. Denize düşen yılana sarılır. (47)

(Denize düşen yılana sarılır.)

Güç bir duruma düşenlerin bundan kurtulmak için her türlü çareye başvurmaları olağandır.

165. Derdini söylemeyen derman bulamaz. (37)

(Derdini söylemeyen derman bulamaz.)

İnsan sıkıntısını başkasına açıklayarak giderebilir.

166. Dere de bi guru oluk bende bi guru soluk. (15)

(Dere de bir kuru oluk bende bir kuru soluk.)

Bu dünyanın fani olduğuna işaret eder. Dünya malına, sağlığa güvenmemeli, hepsi Allah'a aittir ve bir gün ona dönecektir.

167. Dereyi görmeden paçaları sıvama. (12)

(Dereyi görmeden paçaları sıvama.)

Gerektiğinden çok önce veya henüz ortada hiçbir şey yokken hazırlanmaya kalkışmak.

168. Deveciyen dost olan ahurunu yüksek yapıduru. (66)

(Deveci ile dost olan ahırını yüksek yaptırır.)

İnsanların yaşam tarzları çevresindeki insanlara göre şekillenir.

169. Deveyi yardan attıran bir tutam ottur. (31)

(Deveyi yardan attıran bir tutam ottur.)

Aç gözlü ve hırslı insanlar küçük menfaatler için hayati konularda risk alabilir.

170. Devletin malı deniz, yimeyen donuz. (7)

(Devletin malı deniz, yemeyen domuz.)

Devlete hıyanet etmeyi sanat hâline getirenlere göre devletin bitmez tükenmez malı vardır. Yolunu bulup ondan aşırımayan budaladır.

171. Deyze, ana yarısıdu. (12)

(Teyze anne yarısıdır.)

Teyze, bir kimseye annesi gibi sevgi, şefkat gösterir, onunla yakından ilgilenir.

172. Dilin kemiği yokdu. (65)

(Dilin kemiği yoktur.)

İnsan doğru ya da yanlış her şeyi söyleyebilir.

173. Dilin önünde yokuşu yoktur. (67)

(Dilin önünde yokuşu yoktur.)

İnsan doğru olmayan ya da karşısındakini kırabilecek şeyleri zorlanmadan söyleyebilir.

174. Dilsüzün dilinden anası ağnar. (30)

(Dilsizin dilinden anası anlar.)

Başkalarının kolay kolay anlayamadıkları şeyi, her gün onunla uğraşan kimse çok kolay anlar.

175. Dinsüzün hakından imansuz gelü. (39)

(Dinsizin hakkından imansız gelir.)

Acımasız olan kişiyi, kendisinden daha acımasız biri yola getirir.

176. Doğmadık uşağa don biçilmez. (70)

(Doğmamış çocuğa don biçilmez.)

Ele geçeceği, ortaya çıkacağı daha belli olmayan şey için önceden hazırlık yapmak doğru değildir.

177. Doğru deyeni dohuz köyden govalla. (22)

(Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.)

Doğru olmakla birlikte başkalarının işine gelmeyen sözleri söyleyenlerin sevilmediğini anlatan bir söz.

178. Doğrunun yardımcısı Hak'du. (26)

(Doğrunun yardımcısı Hak'tır.)

Doğruluktan ayrılmayan kişilere Allah her zaman yardım eder.

179. Doğurdum oğlum oldu büyütdüm gomşum oldu. (39)

(Doğurdum oğlum oldu büyüttüm komşum oldu.)

Çocuklar belli bir yaştan sonra evden ayrılırlar ve kendilerine başka bir yuva kurarlar. Kendi çocuğunuz olsa bile artık bağımsız bir aile olduklarını kabul etmek gerekir.

180. Dokuz gurda bir gök eşek. / Dokuz çakıldaklıya bi kel oğlan. (14)

(Dokuz kurda bir gök eşek./ Dokuz çakıldaklıya bir kel oğlan.)

Kadınlar kurt olarak simgelenmiştir. Her türlü hinliğe akli çalışan kadın kıymetli olan ise erkektir.

181. Dokuz hırsız bi cıblağı soyamamış. (30)

(Dokuz hırsız bir çıplağı soyamamış.)

Mal varlığı olmayan insan hırsızdan tedirgin olmaz. Ya da hırsız fakir olana ilişmez.

182. Doruhda harmanım yok çıkmaya dermanım yok. (31)

(Dorukta harmanım yok, çıkmaya dermanım yok.)

İnsanın kendine faydası olmayacak bir iş için zorluk çekmek istemediğini ifade eder.

183. Dost kara günde belli olu. (49)

(Dost kara günde belli olur.)

Gerçek dost üzüntülü, sıkıntılı günlerde insanı yalnız bırakmaz.

184. Dostluk başga, alışveriş başga. (66)

(Dostluk başka alışveriş başka.)

İki kişi arasındaki dostluk, alışverişte birinin ötekine özverili davranmasını gerektirmez.

185. Dökülen sirke gabını doldumaz. (16)

(Dökülen sirke kabını doldurmaz.)

Elde olmayan bir şeyin faydası olmaz.

186. Dölük boncuk yerde galmaz. (67)

(Delik boncuk yerde kalmaz.)

Az çok işe yarayan her şeyin isteklisi bulunur.

187. Dölük daş yerde galmaz deli gız evde galmaz. (67)

(Delik taş yerde kalmaz, deli kız evde kalmaz.)

Delik taştan kasıt; içinden zincir ya da ip geçebilecek boncuktur ve takı yapımında kullanılan bu taşlar kıymetli varlıklardır. O yüzden eskiden, “delik taş” yerde bulunmuş olsa bile alınır ve değerlendirilmiştir. Deli kız ise (temizlik, yemek vb.) evlenmelik çağa gelmiş kız özellikleri göstermeyen kızlar için kullanılan bir kalıptır.

188. Dömürü tavında dögmeli. (39)

(Demiri tavında dövmeli.)

Her iş zamanında ve uygun durumda yapılır.

189. Duvarı nem, adamı gam yıkar. (30)

(Duvarı nem, adamı gam yıkar.)

Nem demiri nasıl paslandırıp çürütürse gam da insanı öylece yıpratır.

190. Düen öküzünün ağzı bağlanmaz. (16)

(Düven öküzünün ağzı bağlanmaz.)

Tarlada kalan ekin sapını temizlemek için yapılan düven sürme işlemi sırasında düveni çeken öküzün ağzını bağlar ona yerde kalan ekin saplarını yeme fırsatı vermezsen bir süre sonra çalışmayı bırakır.

191. Düün gapısı bereket gapısıdu. (14)

(Düğün kapısı bereket kapısıdır.)

İnanç gereği Allah'ın evlenenlere yardımcı olacağı düşünülür. Bu anlamda düğün zamanı yapılan şeylerin bereketinin artacağına inanılır.

192. Düüne giden oynamış cenazeye giden ağlamış. (65)

(Düğüne giden oynamış cenazeye giden ağlamış.)

Yerine ve zamanına göre davranışlar sergilenmelidir.

193. Düünsüz köy şakırdaksuz değirmene benzer. (55)

(Düğünsüz köy şakırdaksız değirmene benzer.)

Köy düğünleri çok şaşalı ve gösterişli olur. O nedenle bir köyde düğün dernek yapılmıyorsa bir şeyler eksik kalır. O köyde evlenecek çağda genç bulunmadığını işaret eder.

194. Dünyada ölüm olmasa adam adamı yirdi. (64)

(Dünyada ölüm olmasa adam adamı yirdi.)

Âhiret inancı ve ölüm gerçeği ve insanlara tahammül gücü kazandırır.

195. Düşenin dostu olmaz. (49)

(Düşenin dostu olmaz.)

Varlıklı kişi yoksullaşınca çevresindeki dostlarından kimse kalmaz.

196. Düşmez kalkmaz bi Allah. (59)

(Düşmez kalkmaz bir Allah.)

İnsanların talihsizliklere uğraması olağandır.

-E-

197. Ecel mezarından çok nazar mezarı vadu. (69)

(Ecel mezarından çok nazar mezarı vardır.)

Nazar ölümle sonuçlanabilen bir şeydir. Nazardan ölen çok insan vardır.

198. Eceli gelen köpek cami avlusuna işer. (21)

(Eceli gelen köpek cami avlusuna işer.)

Bir insan yaptığı olumsuz işlerin sonucunda bunun cezasını çeker.

199. Eken biçer gonan göçer. (1)

(Eken biçer, konan göçer.)

Çalışan, emek veren bunun sonucunu görür; dünyaya gelen ise eceli geldiği zaman ölür.

200. Ekmek elden su gölden. (66)

(Ekmek elden su gölden.)

Kendisi çalışmayıp başkasının kazancıyla geçinme durumu anlamında kullanılan bir söz.

201. Ekmek unradan gelin gaynanadan olur. (68)

(Ekmek unradan gelin kaynanadan olurmuş.)

Eskiden gelin eşiyle beraber kayınvalide ve kayınpederinin evinde oturur ayrı bir ev kurulmazmış. Bu nedenle küçük yaşlarda evlenen kızlar eş, anne, ev hanımı olmak ile ilgili bütün özellikleri kaynanadan gözleyerek ve onun telkinleri doğrultusunda öğrenirlermiş.

202. El adama öğüt verü ekmek vemez. (1)

(El adama öğüt verir ekmek vermez.)

Başkaları insana öğüt verir ancak kişi kendisi çalışıp emek sarf etmeden kimseden ona karşılıksız bir şey vermez.

203. El ağzıyan guş dutulmaz. (67)

(El ağzı ile kuş tutulmaz.)

Emanet ile yapılan iş hakkıyla yapılamaz.

204. El atına binen tez iner. (65)

(El atına binen tez iner.)

Emanet eşyaya güvenip yola çıkılmaz, gerçek sahibinin malını ne zaman isteyeceği belli olmaz. En uygunsuz zamanda geri almak isteyebilir.

205. El atına bindüğüm sıyrılıp indüğüm. (67)

(El atına bindiğim, sıyrılıp indiğim.)

El atına binen tez iner atasözüyle aynı anlamı taşıyan bu atasözümüz emanet eşya ile çok uzun süre iş yapılamaz bir gün bunu mutlaka gerçek sahibi geri alır demek istemektedir. Bunlara güvenip gurur ve kibir yapılmamalıdır.

206. El elden üstündü. (39)

(El elden üstündür.)

Bir kimse, kendisinden üstün bir başkasının da olabileceğini bilmelidir.

207. El elin eşşegini türkü çağırarak arar. (58)

(El elin eşşegini türkü çağırarak arar.)

İnsanın kendi sıkıntı ve sorunlarına başkaları gereken önemi vermez, gerektiği kadar ilgilenmez.

208. El gada etin olsun köpeğe mihnetin olsun. (26)

(El kadar etin olsun köpeğe mihnetin olsun.)

Karşıdaki insan art niyetliyse, senin malın, zenginliğin onu rahatsız eder. Ama senin az da olsa kenarda güvenebileceğin bir yatırımın olsun da köpek diye tabir edilen kötü niyetli kişiler sıkıntıya girerse girsin.

209. El öpmeynen ağız aşınmaz. (12)

(El öpmekle ağız aşınmaz.)

Çok önemli bir iş için bir kimseye ricada bulunmak hatta yalvarmak gerekirse, yapılır.

210. El tokadı yimeyen yurmuğunu dömür sanar. (70)

(El tokadı yemeyen yumruğunu demir sanar.)

Kendisinden daha güçlü biriyle karşılaşmamış ve onun gücüne boyun eğmek zorunda kalmamış kişi, kendi gücünün herkese boyun eğdireceğini sanır.

211. El üstünde göynek esgimez. (46)

(El üstünde gömlek eskimez.)

Eğreti olarak alınan şey, dikkatle korunur; bir süre sonra olduğu gibi geri verilir.

212. Elde yiyen yolda acuku. (66)

(Elde yiyen yolda acıkır.)

Taşırma su ile değirmen dönmez atasözünün anlamını işaret eder. Başkasının yardımıyla yapılan iş çok uzun sürmez.

213. Elden gelen öğün olmaz o da vağtında bulunmaz. (1)

(Elden gelen öğün olmaz o da vaktinde bulunmaz.)

Başkasından gelecek olana güvenmemeli insan kendi kazancını kendi sağlamalıdır.

214. Ele gelen dile gelü. (65)

(Ele gelen dile gelir.)

Yapılmış işlerin öncesinde bir istişare ve fikir alışverişi süreci olur. İnsanlar o işi yapmadan önce iş ile ilgili konuşurlar.

215. Elin köpeği ele ürür bizim köpek bize ürür. (51)

(Elin köpeği ele ürür bizim köpek bize ürür.)

Başkaları kendi yakınlarını herkese karşı savunurken, kendi çevresi içinde huzursuzluk çıkartıp yakınlarını üzen kişiler için kullanılır.

216. Emanete hıyanetlik olmaz. (67)

(Emanete hıyanetlik olmaz.)

Emanet edilen şeye çok iyi sahip çıkılmalı ve korunmalıdır.

217. Emek olmasa yimek olmaz. (46)

(Emek olmazsa yemek olmaz.)

Yaşayabilmek, harcıyabilmek için çalışıp kazanmak gerekir.

218. Er olan evde oturmaz. (29)

(Er olan evde oturmaz.)

Erkek adam çalışır ve ev halkının geçimini sağlar.

219. Eski dost düşman olmaz. (4)

(Eski dost düşman olmaz.)

Birçok nedenin birbirini izlemesiyle sürüp gelmiş olan eski düşmanlık, dostluğa dönüştürülemez.

220. Eskiye rağbet olsa bit bazarına nur yağardı. (48)

(Eskiye rağbet olsa bitpazarına nur yağardı.)

Her şeyin yenisi sevilir.

221. Eşeğe altın semer vursan eşek yine eşekdü. (18)

(Eşeğe altın semer vursan eşek yine eşektir.)

İnsanlık değerinden yoksun kişi, kılık kıyafetle, makam ve mevkiyle değer kazanmaz.

222. Eşeği dögemeyen semerini döğer. (47)

(Eşeği dövemeyen semerini döver.)

Eşeğe gücü yetmeyen semerini döver. Yani aslında sinirli olduğu kişiye öfkesini gösteremeyen insan onu gücünün yettiği başka birinden çıkartır.

223. Eşeğin canı yanınca atı geçer. (30)

(Eşğin canı yanınca atı geçer.)

At hızlı koşmasıyla bilinen bir hayvandır. Canı yanan insanın yapamayacağı şey yoktur anlamına gelmektedir.

224. Eşek çamura batınca sahibinden kuvvetlisi olmaz. (13)

(Eşek çamura batınca sahibinden kuvvetlisi olmaz.)

İnsan kendi malına-canına zarar gelme ve onu kaybetme ihtimali karşısında elinden gelen her şeyi yapar.

225. Eşek hoşaftan ne anlar? (47)

(Eşek hoşaftan ne anlar?)

Bilgisiz, görgüsüz kimse ince, güzel şeylerin zevkine varamaz, değerini ölçemez.

226. Eşek Kâbe'ye gitmeyinen hacı olmaz. (13)

(Eşek Kâbe'ye gitmekle hacı olmaz.)

Kötü insanlar hac vazifelerini yerine getirseler bile o mertebeye ulaşamazlar.

227. Et dırnakdan ayrılmaz. (9)

(Et tırnaktan ayrılmaz.)

Yakın hısımlar arasındaki bağ kolay kolay kopmaz.

228. Etliler etini götüresiye gurular yükünü götürür.

(Etliler etini götüresiye kurular yükünü götürür.)

Şişman insanlar harekete geçene kadar fiziksel olarak atik olanlar işlerini hallederler.

229. Etme bulma dünyası. (32)

(Etme bulma dünyası.)

Kötülük eden kötülük bulur.

230. Ev alma, gonşu al. (2)

(Ev alma, komşu al.)

Komşuluk ilişkileri, iyi bir komşuya sahip olma çok çok önemlidir.

231. Evdeki hesap çarşıya uymaz. (55)

(Evdeki hesap çarşıya uymaz.)

Önceden tasarlanan bir iş umulduğu gibi sonuçlanmaz, düşünüldüğü gibi olmaz.

-F-

232. Fala inanma, falsuz da galma. (2)

(Fala inanma, falsız da kalma.)

Kişinin oyalanmak, yalan da olsa geleceği üzerine bir şeyler dinlemek isteğini hoş karşılamak gerekir.

233. Fukaranın düşkünü, beyaz giyer gış günü. (35)

(Fukaranın düşkünü, beyaz giyer kış günü.)

Daha önce iyi bir durumda olan kişi bu konumunu kaybettiğinde uygun olmayan, yersiz davranışlarda bulunur.

-G-

234. Gaba çam daliynan gürler. (14)

(Kaba çam dalı ile gürler.)

Maddi olarak varlıklı kişiler güçlü olur ve etraflarında kendilerini destekleyenler çok olur.

235. Galdınsa evlat eline çokça yalvar geline. (68)

(Kaldınsa evlat eline çokça yalvar geline.)

Yaşlandığında çocuklarının bakımına muhtaç duruma düşersen kendi çocuğundan ziyade onun eşini hoş tutup onunla iyi geçinmelisin ki eşler arasında huzursuzluk çıkmasın.

236. Gan gus, gızılık şerbeti içtim de. (48)

(Kan kus, kızılık şerbeti içtim de.)

Çok eziyet çektiği hâlde durumunu iyi göstermek.

237. Gancık köpek guyrük bulamıyınca erkek köpek yanaşamaz. (51)

(Kancık köpek kuyruk bulamayınca erkek köpek yanaşamaz.)

Kadınlar fırsat vermezlerse erkekler yüz bulamaz.

238. Gara habar tez yayılı. (67)

(Kara haber tez yayılır.)

Ölüm gibi kötü haber çabuk yayılır.

239. Gardaş gardaşı bıçaklamış, dönmüş gine gucaklamış. (66)

(Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış.)

Kardeşler ne kadar geçimsiz olsalar da kötü bir durumda birbirlerine yardım ederler.

240. Garının iyisi altı ay yaşar. (13)

(Kadının iyisi altı ay yaşar.)

Bir kadınla kavgasız gürültüsüz geçirilebilecek azami süreyi ifade eden ve erkek egomanyasını son derece ön plana çıkartan bir atasözüdür.

241. Garının Müslümanı olmaz. (13)

(Kadının Müslümanı olmaz.)

Zamanında çok iyi geçinen iki elti varmış. Dini yönleri kuvvetli olan bu iki kadın hakkaniyete çok önem verirlermiş. Bir gün büyük elti tarlaya gittiğinde evde kalan çocukları küçük elti doyurmuş. Bunların arasını bozmak isteyen bir kadın ise akşam tarladan gelen kadına “senin elti senin uşağa güccük yımirtayı vedi de gendi uşağına böyük yımirtayı yidüdü.” demiş. Yumurtaların ebatları aşağı yukarı aynı olmasına rağmen buradan başlayan fesatlığın sonu düşmanlıkla bitmiş. Bu temsilden sonuçla ne kadar dini bütün de olsa hak hukuk da bilse bir yerden sonra kadınlara güven olmaz.

**242. Garışma Allah’ın işine altı ay yazı va onu da dönüştürü gışına./
Garışma Allah’ın işine yazını gatar kışına. (26)**

(Karışma Allah’ın işine altı ay yazı var altı onu da dönüştürür kışına. /
Karışma Allah’ın işine yazını katar kışına.)

İşyan etmemek ve Allah’ın işine karışmamak gerektiğini hatırlatan öğüt niteliğinde bir atasözüdür.

243. Gaşuğu herkez yapar ama sapını ortaya dek götüremez. (66)

(Kaşığı herkes yapar ama sapını ortaya denk getiremez.)

Herkes bir iş yapar ancak istenildiği kadar güzel ve kusursuz olmaz.

244. Gavun, garpuz yata yata böyür. (46)

(Kavun karpuz yata yata büyür.)

Tembel insanlar için söylenen bir sözdür. Olduğu yerde kıpırdamadan ve emek vermeden başarıya ulaşan tek şey kavun ve karpuz gibi meyvelerdir.

245. Gâvura kızıp oruç yinmez. (8)

(Gavura kızıp oruç bozulmaz.)

Başkasına kızıp kendine zararlı olan bir iş yapmak.

246. Gayadan eniş olmaz ham dömür gümüş olmaz. (13)

(Kayadan işin olmaz ham demir gümüş olmaz.)

Her işin bir yolu yordamı vardır emek verilmeden güzel şeylere ulaşılmaz.

247. Gayguluya sohbet haramdu. (60)

(Kaygılıya sohbet haramdır.)

Sıkıntısı olan kişi keyfi yapılan işlerden haz almaz sürekli aklı kendi derdindedir.

248. Gazma guyuyu gazallar guyunu. (67)

(Kazma kuyunu kazarlar kuyunu.)

Sen başkasına kötülük yapma yolunu tutarsan başkası da sana kötülük yapma yolunu tutar.

249. Gazmam getdi sapına uğulla ossun. (13)

(Kazmam gitti sapına uğurlar olsun.)

Önemli olan şeyi kaybettikten sonra elde kalan ufak tefek şeylerin önemi olmaz.

250. Geç olsun da güç olmasın. (24)

(Geç olsun da güç olmasın.)

Çeşitli engeller yüzünden gerçekleşemeyen işlerde avunmak için söylenen bir söz.

251. Geçinin çıkduğu dala ovlak da yaruşu. (46)

(Keçinin çıktığı dala oğlak da yarışır.)

Ön tekerlek nereye giderse arka tekerlek de oraya gider atasözüne işaret eder. Çocuklar aileden gördüklerini yaparlar anlamında kullanılmaktadır.

252. Geçmişe mazi delle. (15)

(Geçmişe mazi derler.)

Geçmişte kalan olayların üzerinde durulmasında bir yarar yoktur.

253. Gel denen yere git ar eyleme gelme denen yere gidip yerini dar eyleme. (29)

(Gel denen yere git ar eyleme gelme denen yere gidip yerini dar eyleme.)

Davet edilen yere gidilmesi gerektiğini, davete icabetin sünnet olduğunu ancak davetsiz misafirliğin hoş olmadığını ve kişiyi sıkıntıya sokacak durumlar yaratabileceğini ifade eder.

254. Gelen gideni aratu. (30)

(Gelen gideni aratır.)

Beğenmediğimiz sevmediğimiz kişilerin yerine öyle birileri gelir ki eskisini aratır.

255. Gelin altın kürsü götümüş çıkmış üstüne otumuş. (32)

(Gelin altın kürsü getirmiş çıkmış üstüne oturmuş.)

Toplum içine giren bir kimsenin kendi kullanacağı eşyasının değerli olup olmaması başkalarını ilgilendirmez.

256. Gelini ata bindümüŖle, ya nasip demiş. (48)

(Gelini ata bindirmişler, ya nasip demiş.)

Kesin sonuç alınmadan hiçbir işe olupbitti gözüyle bakılmaz.

257. Gençliğin kıymatı ihtiyarlıkta bilinü. (11)

(Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir.)

İnsan gençliğinde yaptığı şeylerin çoğunu yaşlandığında yapamaz ve gençliğin ne denli değerli olduğunu o zaman anlar.

258. Gendi başını bağlayamaz gitmiş gelin başı bağlar. (12)

(Kendi başını bağlayamaz gitmiş gelin başı bağlar.)

Kendi sorumluluklarını yerine getiremeyen kişi üzerine vazife olmayan işlerin sorumluluğunu üstlenmeye kalkar.

259. Gernik çufalı sabah gerinü. (68)

(Gernik çuvalı sabah gerinir.)

Bir çeşit tahıl olan gergi ayıklamak için çuval kullanılır ve bu sabah erken saatte rüzgâr yardımıyla yapılan bir işlemdir. Her işin bir zamanı vardır anlamında kullanılmaktadır.

260. Gevşek tükürmüğün sakala ziyanı varmış. (14)

(Gevşek tükürüğün sakala ziyanı varmış.)

Sistemli çalışmak, miskinlikten uzak durmak insanı dinç tutar.

261. Gır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan. (18)

(Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan.)

Kişi arkadaşlık ettiği kimseden etkilenir.

262. Gırk gün gıran olmuş vadesi gelen ölmüş. (46)

(Kırk gün kıran olmuş vadesi gelen ölmüş.)

Salgın ve öldürücü hastalık da olsa eceli gelmeyen ölmez.

- 263. Gırk kütük gışı çıkarumuş. (9)**
(Kırk kütük kışı çıkarırmış.)
İhtiyaç olan bir şeyin gereğinden fazla olmasına lüzum yoktur. İhtiyacı giderecek kadar olması yeterlidir.
- 264. Gırkından sonra azanı teneşir paklar. (48)**
(Kırkından sonra azanı teneşir paklar.)
Yaşlandıklarında ahlakları bozulanlar artık düzelemezler.
- 265. Gış gılıç gibidü. (66)**
(Kış kılıç gibidir.)
Kış mevsimi birçok bitkinin, hayvanın ve evsiz barksız insanların ölümüyle sonuçlanabilir.
- 266. Gız evi naz evi. (12)**
(Kız evi naz evi.)
Kız tarafı nazlı olur.
- 267. Gız evlat el malı, erkek evlat ev malı. (68)**
(Kız evlat el malı, erkek evlat ev malı.)
Kızlar evlendikten sonra gider ve gelin gittiği evin bir bireyi olur ancak erkek çocuklar evlenseler bile gelin ailesinin evine geleceği için erkek evlat önemlidir. Yatırımlar buna göre yapılır.
- 268. Gızı boş bırakusan ya davulcuya varu, ya zurnacıya. (13)**
(Kızı boş bırakırsan ya davulcuya varır ya zurnacıya.)
Evlenme çağındaki kızı büyükleri uyarmazlarsa uygun olmayan birisiyle evlenir.
- 269. Gızını döğmeyen dizini döğer. (14)**
(Kızını dövmeyen dizini döver.)
Çocuğunu gerektiği gibi eğitmeyen, ileride çok pişman olur.
- 270. Gıdip de dönmemek dönüp de bulmamak var. (41)**
(Gidip de dönmemek, dönüp de bulmamak var.)
Uzak bir yere giden kişi dönmeyebilir, dönebilse de ayrılırken bıraktığı yakınlarını bulmayabilir.
- 271. Goca öküzden boyunduruk gitmez. (13)**
(Koca öküzden boyunduruk gitmez.)

Sorumlulukları üstlenen kişi yaşlansa bile hala tüm yükü çeker. Örneğin; çocukları kaç yaşına gelirse gelsin düğün dernek gibi önemli işlerin maddi manevi yükümlülüğü hala anne babadadır.

272. Gocam evde yok rahatım beyde yok. (14)

(Kocam evde yok rahatım beyde yok.)

Eşiyle arası iyi olmayan bayanların eşleri evde yokken daha rahat olduğunu ifade etmekte kullanılır.

273. Gocanın goca goca derdi olu. (14)

(Kocanın koca koca derdi olur.)

Evliliğin zorluğunu, erkeği idare etmenin güçlüklerini ifade eder.

274. Gonşu gonşunun külüne muhtaçdu. (65)

(Komşu komşunun külüne muhtaçtır.)

Komşular en küçük şey için bile birbirlerine muhtaçtırlar.

275. Gonşuda pişer, bize de düşer. (20)

(Komşuda pişer bize de düşer.)

İnsanların, çevresindekilerin kazancından yararlanma umudunu anlatan bir söz.

276. Gonşunun kötüsü insana elek kalbur edindirü. (65)

(Komşunun kötüsü insana elek kalbur edindirirmiş.)

Kötü komşu kendisinden emanet olarak istenen şeyi vermez, emanet isteyen de gidip o şeyden satın alır.

277. Gonşunun touğu, gonşuya gaz görünü. (52)

(Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.)

Başka bir kimsenin malı bize olduğundan daha değerli görünür.

278. Gonşuyu gonşudan soralla. (46)

(Komşuyu komşudan sorarlar.)

Bir insanın nasıl olduğuna dair en iyi bilgiler yakınlarından alınabilir.

279. Gork aprilin beşinden, öküzü ayuru eşinden. (66)

(Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden.)

Nisan ayının beşinde çift süren iki öküzü birbirinden ayıracak kadar hava soğuk olur.

280. Gorkulu rüya görmektense uyanuk yatmak iyidü. (26)

(Korkulu rüya görmektense uyanık yatmak iyidir.)

Tehlikeli bir işe girişmektense o işin sağlayacağı kazançtan vazgeçmek daha iyidir.

281. Gorkunun ecele faydası yok. (67)

(Korkunun ecele faydası yok.)

Kişi korkarak başına gelecek kötülükleri engelleyemez.

282. Gözel saçı örmezle. (65)

(Güzel saçı örmezler.)

Saçı örme bir nevi onu gizlemektir. Güzel olan şey gizlenmek istenmez, insan güzel olan şeyi gösterme eğilimindedir.

283. Göce taşar goca boşar. (14)

(Göce taşar koca boşar.)

Göce arpadan yapılan bir çorbadır. Çorba ocakta fazla kalırsa taşar erkeği fazla zorlarsan boşanmak ister.

284. Gök ağlamıyınca yer gulmez. (46)

(Gök ağlamıyınca yer gülmez.)

1. Yağmur yağması toprak için faydalıdır. 2. Birilerinin mutluluğu için birilerinin fedakârlık yapması gerekir.

285. Gök gülemeyince yağmur yağmaz. (30)

(Gök gülemeyince yağmur yağmaz.)

Olumsuz görünen durumlar olumlu işlerin işareti olabilir.

286. Gökyüzünde düğün va desele, galla merdiman gurar. (13)

(Gökyüzünde düğün var deseler, kadınlar merdiven kurar.)

Kadınların düğün ve eğlence için katlanamayacakları fedakârlık yoktur.

287. Göl yerinden su eksik olmaz. (29)

(Göl yerinden su eksik olmaz.)

Doğru yolda sıkıntı az olur. Olsa bile nimetlerle birlikte.

288. Gölgeyi hoş gören tekneyi boş görür. (66)

(Gölgeyi hoş gören tekneyi boş görür.)

1. Yazın keyifli yerlerde tembel tembel oturan kışın yiyecek bulamaz. 2. Gençliğinde kazanç peşinde koşmayı zevke dalan hastalığında veya ihtiyarlığında perişan olur.

- 289. Gönül ferman dinemez. (28)**
(Gönül ferman dinlemez.)
Gönül sevdiğinden asla vazgeçmez.
- 290. Gönül kimi severse güzel odu. (23)**
(Gönül kimi severse güzel odur.)
Güzellik anlayışı kişiden kişiye değişir.
- 291. Gönülsüz aş, ya garın ağrıdu ya baş. (31)**
(Gönülsüz aş ya karın ağrıtır ya baş.)
İstenmeyerek yapılan işlerden kötü sonuçlar ortaya çıkar.
- 292. Görmemişin oğlu olmuş, dutmuş çükünü goparmış. (16)**
(Görmemişin oğlu olmuş tutmuş çükünü kopartmış.)
Görgüsüz kimse ummadığı bir şeyi elde ettiğinde ne yapacağını şaşırır.
- 293. Görünen köy kılavuz istemez. (3)**
(Görünen köy kılavuz istemez.)
Ne kadar gizlense de gerçekler ortadadır.
- 294. Göz görmeyince gönül gatlanu. (28)**
(Göz görmeyince gönül katlanır.)
Olumsuz durumlara bizzat şahit olmadığımızda onlara katlanmak ya da dayanmak daha kolay olabilir.
- 295. Göz hasmı tanır. (26)**
(Göz hasmı tanır.)
İnsan karşısındakinin düşman olduğunu, kendisine zarar verebileceğini hisseder.
- 296. Gözden irak olan gönülden de irak olu. (4)**
(Gözden irak olan gönülden de irak olur.)
Ayrı düşenlerin arasındaki sevgi de zamanla azalır.
- 297. Gözele bakmak sevapdu. (2)**
(Gözele bakmak sevaptır.)
Gözele bakarken Tanrı'nın neler yarattığını düşünür ve büyüklüğünü anlarız.
- 298. Gul sıkılmıyınca hızır yetişmez. (46)**
(Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez.)

Yardım hep en zor zamanlarda gelir.

299. Gurda niçün boynun galın demişle, gendi işimi kendim görerin demiş.

(47)

(Kurda niçin boynun kalın demişler “Kendi işimi kendim görürüm demiş.”)

İşini başkasına güvenmeden kendisi yapan rahat eder, üzülmez.

300. Gurt kocayınca köpeklerin maskarası olu. (47)

(Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur.)

Güç ve yeteneğini yitiren insan basit ve kendini bilmezlerce aşağılanır.

301. Guşunu al yuvasına sıç. (29)

(Kuşunu al yuvasına sıç.)

Yapılan iyiliğe kötülükle karşılık verenlere söylenir.

302. Guzguna yavrusu şahan görünü. (48)

(Kuzguna yavrusu şahin görünür.)

Herkesin kendi yarattığı şey çirkin de olsa gözüne güzel görünür.

303. Gül vagtında gokar. (30)

(Gül vaktinde kokar.)

Her işin bir zamanı vardır. Acele edilmemeli sabır ile beklenmeli anlamında kullanılır.

304. Gülme gonşuna, gelü basına. (7)

(Gülme komşuna gelir başına.)

Birinin başına gelen kötü bir durum senin de başına gelebilir.

305. Güneş girmeyen eve dohtur girer. (46)

(Güneş girmeyen eve doktor girer.)

Güneşsiz evde hastalık eksik olmaz.

-H-

306. Haf denmeyen yere oşt denmez. (26)

(Hav denmeyen yerde hoş denmez.)

İnsan durduk yere tepki göstermez. Eğer ortada bir sorun veya anlaşmazlık varsa kabahat tek tarafta değildir.

307. Hak deyince akan su durmuş. (46)

(Hak deyince akan su durmuş.)

Bir anlaşmazlıkta adalet, tarafsızlık, hakkaniyet devreye girdiğinde kimsenin söyleyecek sözü kalmaz.

308. Hamama giden boçasını ağşamdan hazırlar. (66)

(Hamama giden bohçasını akşamdan hazırlar.)

Bir işi yapmaya karar veren ona göre önceden hazırlığını yapar.

309. Hamama giren teller. (34)

(Hamama giren terler.)

Bir işe girişen, o işin güçlüklerini veya masraflarını göze almalıdır.

310. Haram tatlı olu. (26)

(Haram tatlı olur.)

Yasak olan her zaman daha cazip gelir.

311. Harman sonu dervişlerindü. (32)

(Harman sonu dervişlerindir.)

Herkesin bol bol yararlandığı şeylerin artakalanından alçak gönüllüler yararlanır.

312. Hasdalık şaşirtu ölüm yıkar. (46)

(Hastalık şaşirtir ölüm yıkar.)

Sağlık önemlidir. Hastalık ve ölüm gibi gerçekler insanı derinden etkiler.

313. Hatasız gul olmaz. (49)

(Hatasız kul olmaz.)

İnsan yanılmamak için ne kadar dikkat ederse etsin yine yanılır.

314. Hatır için çiğ touk yinü. (44)

(Hatır için çiğ tavuk yenir.)

Bir kişiyi gücendirmemek için yapılması güç olan şeyleri bile yapmak.

315. Hayvanın alacası dışında insanın alacası içindedü. (67)

(Hayvanın alacası dışında insanın alacası içindedir.)

Hayvanların işe yarayıp yaramayacakları görünüşlerinden belli olur ancak insanların kötü huylu olup olmadıkları dışarıdan anlaşılabilir.

316. Hazıra dağ dayanmaz. (47)

(Hazıra dağ dayanmaz.)

Sürekli harcama, en büyük birikimleri bile eritir.

317. Her akıl bi olsa davara çoban bulunmaz. (26)

(Her akıl bir olsa davara çoban bulunmaz.)

Davardan kasıt sürüdür. Çobanlık yapmak üstün meziyet gerektiren bir iş olmadığından okumaya meyli olmayanların seçtiği ya da bir şekilde yöneldiği bir meslektir. Bu atasözü ona vurgu yapmaktadır.

318. Her davulun önünde oynanmaz. (22)

(Her davulun önünde oynanmaz.)

Her işin bir ehli vardır.

319. Her gördüğün çemberliyi anan sanma. (43)

(Her gördüğün çemberliyi annen sanma.)

Her sakallıyı deden sanma atasözüyle aynı anlamdadır. Çember bir çeşit başörtüsüdür. Her başörtülü olanı annen zannetme. Dışarıdan iyi görünen herkesi doğru ve iyi niyetli sanma.

320. Her kuşun eti yinmez. (59)

(Her kuşun eti yinmez.)

Herkes zorbalığa boyun eğmez, buna karşı gelecekler de çıkar.

321. Her şeyim hıyar diyenin peşinden bi dutam duzla gidilmez. (14)

(Her şeyim hıyar diyenin ardından bir tutam tuzla gidilmez.)

Herkesin lafına uyup peşinden gidilmez.

322. Her zaman kedi keşkek yimez. (66)

(Her zaman kedi keşkek yemez.)

1. Bir insanı hep aynı hileyle kandıramazsın. 2. İnsan zaman zaman değişiklik ister. 3. Her zaman aynı fırsat ele geçmez.

323. Hızlı giden atın boku seyrek düşer. (61)

(Hızlı giden atın boku seyrek düşer.)

Büyük bir hızla başlayan şeyler az sürer.

324. Horuz çok olan yerde sabah gec olu. (65)

(Horoz çok olan yerde sabah geç olur.)

Bir konuda her kafadan bir ses çıkarsa o işte sonuca ulaşmak zaman alır.

-I-

325. Isıracah köpek dişini göstermez. (26)

(Isıracak köpek dişini göstermez.)

Kötülük yapmayı düşünen kişi bunu belli etmeden yapar.

326. İki garpuz bi koltuğa sığmaz. (29)

(İki karpuz bir koltuğa sığmaz.)

Aynı anda birden fazla işi yapmak mümkün değildir. Başarısızlıkla sonuçlanma ihtimali yüksektir.

327. İlk Allah sonra iş. (21)

(İlkin Allah sonra iş.)

İbadetleri aksatmamak gerektiğine vurgu yapar. Dünyalık işlerin ibadetlerin önüne geçmemesi yönünde bir uyarı niteliğindedir.

328. İmam osurursa cemaat sıçar. (40)

(İmam osurursa cemaat sıçar.)

Yöneticilerin kötü bir iş yapmaları, onların buyruğundakilerin daha kötü bir iş yapmalarına yol açar.

329. İmam yir toğuğu, müezzin çeker soğuğu. (14)

(İmam yer tavuğu, müezzin çeker soğuğu.)

İşin zorluğunu zahmetini başkası çeker sefasını başkaları sürer.

330. İnanma dostuna saman gor postuna. (26)

(İnanma dostuna saman koyar postuna.)

Dost sanılan kişiler insana kolaylıkla kötülük edebilirler.

331. İnceldiği yerden gopar. (47)

(İnceldiği yerden kopar.)

Bir durum, en çürük yerinden patlak verir.

332. İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odu. (49)

(İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur.)

Kişinin çocukluğundaki huyları, özellikleri yaşlılığında da değişmez.

333. İnsanın vatani doğduğu değil, doyduğu yerdü. (50)

(İnsanın vatani doğduğu değil, doyduğu yerdir.)

İnsan doğduğu yeri değil geçimini sağladığı yeri yurt edinir.

334. İnsanoğlu çiy süt emmişdü. (31)

(İnsanoğlu çiy süt emmiştir.)

İnsanlardan tam anlamıyla bir doğruluk beklenemez.

335. İsdeyenin bi yüzü gara, vemeyenin iki yüzü. (42)

(İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü.)

Birinden bir şey isteyen utanır ancak isteği yerine getirmeyen daha çok utanmalıdır.

336. İşleyen dömür pas dutmaz. (51)

(İşleyen demir pas tutmaz.)

Tembel tembel oturan kimse hantallaşır, iş yapma yeteneğini yitirir, çalışan kimse gittikçe açılır, daha yararlı işler yapar.

337. İt ite buyrur it guyruuna buyrur. (31)

(İt ite buyurur it kuyruğuna buyurur.)

Bir işi yapmak istemeyen onu mutlaka bir başkasına buyurur.

338. İt iti ısırmaz. (30)

(İt iti ısırmaz.)

Aynı düşüncede ve aynı yapıda olan insanlar birbirine zarar vermezler birbirlerini korurlar.

339. İt ürür, kervan yürür. (47)

(İt ürür kervan yürür.)

Gerçekleşmesi doğal olan işler engellenemez.

340. İtim gapmaz gocam aldatmaz demeycen. (36)

(İtim kapmaz kocam aldatmaz demeyeceksin.)

Size çok bağlı olan kimseler bile zaman gelir sizi incitebilirler.

341. İyi olacah hasdanın doktor ayaana gelü. (15)

(İyi olacak hastanın doktor ayağına gelir.)

Tanrı kötü bir durumun iyiliğe dönmesini dilemişse bunu yapacak kimse işin üstüne gelir.

342. İyilerin ekmeği gökyüzünde kötülerin ekmeği minderin altındadır. (22)

(İyilerin ekmeği gökyüzünde kötülerinki minderin altındadır.)

Gök tanrı inancının bir örneğini gördüğümüz bu atasözü iyi niyetli insanlara Allah her iki âlemde de yardım eder, kötü olanlar ise ancak dünyadaki varyetlerini garanti altına alabilirler manasındadır.

343. İyilie iyilik her kişinin karı, kötülüğe iyilik er kişinin karı. (54)

(İyiliğe iyilik her kişinin karı kötülüğe iyilik er kişinin karı.)

İyiliğe karşı iyiliği herkes yapabilir, önemli olan kötülüğe karşı iyilik yapabilmektir.

344. İyilik et kötülük bul. (26)

(İyilik et kötülük bul.)

Hak etmeyen kişilere iyilik yaparken karşılığında kötülük görme ihtimalini unutmamalısın.

345. İyilik etdim kele beni duyurdu ele. (52)

(İyilik ettim kele beni duyurdu ele.)

İyiliğin değerini bilmeyen birine iyilik yaparsan karşılığında kötülük bulursun.

346. İyilik yap denize at balık bilmesse halık bilü. (19)

(İyilik yap denize at balık bilmezse halık bilir.)

Karşılık beklemeden yapılan iyiliklerin değeri yapılan kişi tarafından bilinmese de Allah hepsini görür.

347. İyilikten maraz doar. (48)

(İyilikten maraz doğar.)

Kimi kişiler, kendilerine acıyıp iyilik edenlerin başını derde sokarlar veya bu iyiliği kötüye kullanırlar.

-K-

348. Kedi erişemediği ete mundar derimiş. (18)

(Kedi erişemediği ete mundar dermiş.)

Kişi elde edemediği ulaşamadığı bir şeyi istemiyormuş beğenmiyormuş gibi görünür.

349. Kediye bokun derman demişler dönmüş üstünü örtmüş. (50)

(Kediye bokun derman demişler dönmüş üstünü örtmüş.)

İyilik sevmeyen, karşısındakinin iyi olmasını istemeyen kişi, atacağı bir şeyi diğerine yaramaması için faydalanılamayacak duruma getirir.

350. Kefenin cebi yok. (29)

(Kefenin cebi yok.)

Ölürken mal veya para götürülmez.

351. Kel ölü, sırma saçlı olur; kör ölü, badem gözlü olur. (1)

(Kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur.)

Bir kimse veya bir şey yok olduğunda değer kazanır.

352. Kesene danışmadan bazallık etme. (46)

(Kesene danışmadan pazarlık etme.)

Bir işe başlarken elindeki imkanları iyi hesaplamak gerekir.

353. Keskin sirke küpüne zarar. (7)

(Keskin sirke küpüne zarar.)

Öfkeli kimsenin zararı kendisinedir.

354. Kimse kimsenin nasibini yemez. (22)

(Kimse kimsenin nasibini yemez.)

Herkes nasibinde olanı alır ve bir şey bir kişiye nasip olmuşsa kimse ona engel olamaz.

355. Kirpi bile yavrusunu pamuğum diye severmiş. (66)

(Kirpi bile yavrusunu pamuğum diye severmiş.)

İnsanlara kendi çocuklarının kusurları görünmez. Olumsuzluklar bile güzel gibi gelebilir.

356. Köpeğe dalanmadan çalıyı dolanması yeğdü. (19)

(Köpeğe dalanmaktansa çalıyı dolanmak yeğdir.)

Edepsiz kimse ile uğraşmamak için onun bulunduğu yerden uzaklaşmak gerekir.

357. Köpeği yol gocadırılmış. (14)

(Köpeği yol kocatırılmış.)

Kişinin bir konuda uğraş sarf etmesi, sürekli onun yolunda bulunması ve ömrünü ona adamasını ifade eder.

358. Köpeğin iyisi ölüsünü göstermez. (14)

(Köpeğin iyisi ölüsünü göstermez.)

Kol kırılır yen içinde kalır anlamındadır. Doğru olan olumsuz şeyleri alenen yapmamak ve söylememektir.

359. Köpek bok yimeden vazgeçmez. (13)

(Köpek bok yemekten vazgeçmez.)

Kötü huyları olan insan bu huylarından vazgeçmezler.

360. Köprüyü geçene gada ayıya dayı dele. (31)

(Köprüyü geçene kadar ayıya dayı derler.)

Kişi işi bitene kadar menfaati olan kişiye iyi davranır.

361. Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz. (1)

(Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz.)

İstenilen şey fazlasıyla elde edildi.

362. Kötü niyetle iyi murat alınmaz. (18)

(Kötü niyetle iyi murat alınmaz.)

Kişinin niyeti kötü ise o insanın iyi şeylere ulaşması mümkün olmaz.

363. Kürt, yağı bol olunca gerisini yağlar. (31)

(Kürt yağı bol bulunca gerisini yağlar.)

Varlıklı ama akılsız ve hesapsız kişi malını gereksiz yerlere harcar, telef eder.

-L-

364. Lafnan peynir gemisi yürümez. (33)

(Lafla peynir gemisi yürümez.)

Şöyle yaparım, böyle yaparım demekle yapılması gereken iş yapılmaz.

-M-

365. Mal, adama düşmandu. (42)

(Mal adama düşmandır.)

İnsanın sahip olduğu şeyler bazen kendisine sıkıntı yaratabilir.

366. Malımı al deyince murdar olu. (47)

(Malımı al deyince mundar olur.)

Sende olan bir şeyi beğenen insanlarla ticari ilişkilere girdiğinde bin türlü kusur bulurlar.

367. Mart gapıdan bakduru, gazma kürek yakduru. (18)

(Mart kapıdan baktırır vazma kürek yaktırır.)

Mart ayındaki şiddetli soğuklarda insanlar ellerine geçen her şeyi yakmak zorunda kalırlar.

**368. Maymuna seni sağalım demişle “Yüzüme bakın da öyle süt umun.”
demiş.⁴²**

(Maymuna seni sağalım demişler yüzüme bakın da öyle süt umun demiş.)

---

⁴² Akman, *a.g.e.*, 123.

Birinden bir şey beklerken sahip olduğu özellikleri dikkate alıp onunla orantılı beklentileri içinde olmak ve yüksekte uçmamak gerektiğini ifade eder.

369. Meyveli ağacı daşlallar. (57)

(Meyveli ağacı taşlarlar.)

Bilgili, hünerli, işinde başarılı olan kimselere genellikle sataşılır.

370. Minareyi çalan kılıfını hazırlar. (67)

(Minareyi çalan kılıfını hazırlar.)

Kolay kolay gizlenemeyecek kadar büyük bir yolsuzluğu yapan kimse sorumluluktan kurtulma yollarını önceden düşünür.

371. Misafir nasibiynen gelü. (9)

(Misafir nasibiyle gelir.)

Misafirin geldiği evde ya yiyecek bulunur veya beklenmedik bir yerden o sırada yiyecek gelir.

372. Misafir umduğunu değil bulduğunu yir. (42)

(Misafir umduğunu değil bulduğunu yer.)

Konuk, ev sahibinin kendisine çok şeyler ikram etmesini bekleyebilir ama ev sahibi ancak evinde olanları ikram edebilir.

373. Misafillik üç gündü. (36)

(Misafirlik üç gündür.)

Misafir bir yerde üç gün kalırsa ne ev sahibi bunu fazla bulur ne de misafir uzun kaldım diye üzülür ama üç günden sonrası her ikisi için de sıkıcı olur.

374. Mum dibine ışık vemez. (58)

(Mum dibine ışık vermez.)

Etkili kişi kendi yakınlarına yardımcı olamaz.

375. Mühür kimdeyse Süleyman odu. (44)

(Mühür kimdeyse Süleyman odur.)

Bir işte yetki kimde ise kuvvet ondadır.

-N-

376. Namazda gozü olmıyanın ezanda gulağı olmaz. (32)

(Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz.)

Kişi yapmak istemediği işin ayrıntılarıyla ilgilenmez.

377. Ne ekersen onu biçersin. (62)

(Ne ekersen onu biçersin.)

Nasıl davranırsan öyle karşılık görürsün.

378. Ne verdim elime ne çaliyin yüzüme. (19)

(Ne verdim elime ne çalayım yüzüme.)

Eğer elde bir imkân yoksa onu kullanmak mümkün değildir.

379. Nerde çokluk, orda bokluk. (61)

(Nerde çokluk, orda bokluk.)

Birlikte iş yapmak üzere toplanan kişiler çok olursa her kafadan bir ses çıkar, anlaşmazlıklar belirir, iş yapmak güçleşir.

380. Nerde hareket, orda bereket. (54)

(Nerde hareket, orda bereket.)

Hareket olan yerde bolluk olur.

381. Neren ağrırsa canın orda. (48)

(Neren ağrırsa canın ordadır.)

İnsanın acı çektiği uzvu ona en önemli yer gibi gelir.

382. Nikâhda keramet vadu. (66)

(Nikâhta keramet vardır.)

Nikâh evlenenleri sevgi bağıyla bağlar.

383. Noldum deme nolacın de. (46)

(Ne oldum deme ne olacağım de.)

İçinde bulunulan olumlu şartlara aldanıp kibirlenmemek gerekir. İnsanın başına her an her şey gelebilir ve çok kötü durumlara düşebilir.

-O-

384. Oğlan dayıya kız halaya çeker. (42)

(Oğlan dayıya kız halaya çeker.)

Oğlan çocuğunun yüzü de huyu da dayısına, kız çocuğununki ise halasına benzer.

385. Olacak ovlak bokundan belli olu. (66)

(Olacak oğlak bokundan belli olur.)

Bir kişinin bir konuda başarılı olup olamayacağı daha o işe başlarkenki hal ve hareketlerinden belli olur.

- 386. Olmiyacah duvaya âmin denmez. (30)**
(Olmayacak duaya âmin denmez.)
Sonuç vermeyecek işlerle uğraşmaya değmez.
- 387. Ortak malda hayır yohdu. (18)**
(Ortak malda hayır yoktur.)
Ortak olunan şeyden çok fazla bir fayda beklememek gerekir.
- 388. Osmanlıyı at Türk'ü inat yıkarmış. (21)**
(Osmanlıyı at Türk'ü inat yıkarmış.)
İnsanın kötü bir duruma düşmesine sebep olan ya çok kullandığı şeyler ya da kötü huylarıdır.
- 389. Otura otura usanduk, taplayı çörek sanduk. (31)**
(Otura otura usandık, tablayı çörek sandık.)
Misafirlikte ikram yapılmaması üzerine söylenir. Boş boş oturmaktan sıkıldık, ortadaki sehpayı çörek zannetmeye başladık.
- 390. Oturun oturduğunuz yerde geçinün getduğunuz yerde. (51)**
(Oturun oturduğunuz yerde, geçinin gittiğiniz yerde.)
Gelinlik çağa gelmiş kızlara öğüt vermek amaçlıdır. Aklınızı başınıza alın, kendinize yakışmayan işlerden kaçının ve evlenip gelin olduğunuz yerde huzursuzluk çıkartmayın, uyumlu olun anlamlarındadır.
- 391. Oynamasını bilmeyen gelin yerim dar demiş yerini genişletmişler genim dar demiş. (66)**
(Oynamasını bilmeyen gelin yerim dar demiş yerini genişletmişler genim dar demiş.)
Kendisinden beklenen işi beceremeyen kişi, çeşitli engellerin işi güçleştirdiğini söyleyerek yeteneksizliğini belli etmemeye çalışır.
- Ö-
- 392. Öğkeyle galkan zaralla oturu. (22)**
(Öfkeyle kalkan zararlar oturur.)
Öfkesine kapılarak iş gören sonunda güç duruma düşer.
- 393. Öğsüzün garnı doymaz. (48)**
(Öksüzün karnı doymaz.)

Arkasında desteği olmayan insanların yaptıkları işler hep bir şekilde yarım kalır.

394. Öksüzünden dulundan Allah geçmez gulundan. (19)

(Öksüzünden dulundan Allah geçmez kulundan.)

Allah'ın büyüklüğünü anlatan bu atasözü; kulların ondan ümit kesmemesi gerektiğini ve ne şartta olurlarsa olsunlar Allah'ın onları gözeteceğini ifade eder.

395. Öksüzün karnına vurmuşla “Ah arkam!” demiş. (49)

(Öksüzün karnına vurmuşlar “Ah arkam!” demiş.)

Bir kimsenin haksızlığa uğramaması için arkası, koruyucusu bulunmalıdır.

396. Öldümeyen Allah öldümez. (67)

(Öldürmeyen Allah öldürmez.)

Başından çok ağır bir kaza geçen kişinin ölmemesi durumunda söylenen, rahatlamayla karışık Allah'a şükretme sözü.

397. Öldüyse nur gölüne yatsın ölmediyse gulakları çınlasın. (42)

(Öldüyse nur gölüne yatsın ölmediyse kulakları çınlasın.)

Uzun süredir görüşülmeyen ve akıbeti hakkında bilgi sahibi olunmayan birinin hakkında konuşulurken kullanılır.

398. Ölmüş eşek gurttan korkmaz. (22)

(Ölmüş eşek kurttan korkmaz.)

Kaybedecek bir şeyi kalmayan insanın korkusu olmaz.

399. Ölümden öteye köy yok. (46)

(Ölümden öteye köy yok.)

Her insan bir gün öleceğini bilmeli, sonu gelmez istekler peşinde koşmamalı, davranışlarını, işlerini bu bilinçle düzene koymalıdır.

400. Ölünün hatırı diriden çokdu. (31)

(Ölünün hatırı diriden çoktur.)

Hayattayken kıymeti yeterince bilinmeyen insanların hatırına öldükten sonra bir şeyler yapıldığını ifade eder.

401. Ölüsü olan ağlamasın delisi olan ağlasın. (19)

(Ölüsü olan ağlamasın, delisi olan ağlasın.)

Çözümü olmayan durumlar için üzülmeye değmez, ancak insanın uğraşarak çözebileceği bir sıkıntısı varsa bu onu daha çok üzer.

402. Önü gaş güzeli arhası saç güzeli. (14)

(Önü kaş güzeli arkası saç güzeli.)

Doğal olmayan, yapmacık güzelliği ifade eder. Makyajla ya da giyim kuşamla yani zorlamayla olan güzellik.

403. Önünden gülmeyen sonunda gülmez. (18)

(Önünden gülmeyen sonunda gülmez.)

Bir iş nasıl başladıysa o şekilde devam eder.

404. Örüsger esmeyince çalı gımıldamaz. (42)

(Rüzgâr esmeyince çalı kımıldamaz.)

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz atasözüyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Bir takım belirtiler bazı sebeplerin işaretçisidir.

-P-

405. Para adama akıl öğredü. (19)

(Para adama akıl öğretir.)

Parası olan kişinin kendine güveni olur ve yeni bir işe başlanacağında daha cesur olarak o işe başlayabilir.

406. Para isteme benden, buz gibi soğurun senden. (22)

(Para isteme benden buz gibi soğurum senden.)

Kişi, kendisinden para isteyen kimseden uzak durmak ister.

407. Para parayı çeker. (66)

(Para parayı çeker.)

Elde para bulunursa onunla yeni paralar kazanılır.

408. Parıynan imanın kimde olduğu bilinmez. (69)

(Parayla imanın kimde olduğu belli olmaz.)

Kimin ne kadar parası bulunduğunu, kimin ne kadar Tanrı'ya yakın olduğunu kimse bilemez.

409. Pilavdan dönenin kaşuğu gırılısın. (45)

(Pilavdan dönenin kaşığı kırılısın.)

Yararlı bir şeyi elde etmek için sonuna kadar uğraşılmalı, direnilmelidir.

410. Pire için yorgan yakılmaz. (59)

(Pire için yorgan yakılmaz.)

Önemsiz bir durum karşısında kızarak kendisine daha büyük zarar verecek davranışta bulunmamak gerekir.

-R-

411. Ramazanın harciynan düğünün borcunu Allah gayuru. (14)

(Ramazanın harcı ile düğünün borcunu Allah kayırır.)

Ramazan da iftar vermek için yapılan masraf ile düğünde yapılan masrafları ödemekte zorlanılmaz. Her ikisi de Allah rızası için yapıldığından Allah'ın yardım edeceğine inanılır. Nikâhta keramet vardır atasözüne işaret eden bir anlamı vardır.

412. Rüzgâra garşu işenmez. (61)

(Rüzgâra karşı işenmez.)

Bilgi, beceri, fizikî güç gibi yönlerden kendisinden üstün olanlarla mücadeleye giren bir kimse bu mücadelede yenik düşer, birtakım kayıplara uğrar.

-S-

413. Sabreden derviş, muradına ermiş. (12)

(Sabreden derviş, muradına ermiş.)

Beklemesini bilen kimse sonunda amacına ulaşır.

414. Sabrın sonu selametdü. (12)

(Sabrın sonu selamettir.)

Karşılaştığı güçlükleri sabırla yenmeye çalışan kimse, sonunda başarıya ulaşır.

415. Sağ elinin vedüğünü sol el görmesin. (51)

(Sağ elin verdiği sol el görmesin.)

Birine yaptığın iyiliği gizli tut.

416. Sahibinin hatrını saymassan köpeğinin hatrını say. (13)

(Sahibinin hatrını saymazsan köpeğinin hatrını say.)

Bir kişi saygıyı itibarı hak etmese bile yanındaki değerli insanların hatırına onu kırmamak gerekir.

417. Sakla samanı gelü zamanı. (9)

(Sakla samanı gelir zamanı.)

Gereksiz görülen şeyler zamanı geldiğinde gerekli olabilir.

418. Saldım çayıra mevlam gayıra. (47)

(Saldım çayıra mevlam kayıra.)

Kendi sorumluluğunda olan bir işi tamamen boşverip Allah'a havale etmek.

419. Sayılı gün çabuk geçer. (29)

(Sayılı gün çabuk geçer.)

Bir işin yapılması veya gerçekleşmesi için konulmuş olan belli bir süre çabucak geçer.

420. Sırrını deyveme dostuna o da deyverü dostuna. (46)

(Sırrını söyleme dostuna o da söyler dostuna.)

Bir sır en yakın dostta bile söylenmemelidir.

421. Sinek güççükdü emme mide bulanduru. (31)

(Sinek küçüktür ama mide bulandırır.)

Önemsiz, küçük gibi görünen bir şey kötü ve olumsuz bir izlenim yaratır.

422. Sirkeyi samırsağı hesap eden paçayı yiyemez. (18)

(Sirkeyi sarımsağı hesap eden paçayı yiyemez.)

Olumsuzluklardan korkan, ufak tefek hesapların peşinde olan kişiler bir olayın sonucundan faydalanamazlar.

423. Son gülen iyi güler. (56)

(Son gülen iyi güler.)

Bir iş neticelenmeden sevinmemek gerekir.

424. Son pişmannık fayda vemez. (36)

(Son pişmanlık fayda vermez.)

İş işten geçtikten sonra pişman olmanın yararı yoktur.

425. Sora sora Bağdat bulunmuş. (46)

(Sora sora Bağdat bulunmuş.)

İnsan sora sora çok uzak yerleri bile bulabilir.

426. Soydur çeker, bokdur gokar. (13)

(Soydur çeker, boktur kokar.)

Her insan veya yaratık az çok soyuna benzer.

427. Söz gümüşe sükût altundu. (7)

(Söz gümüşe sükût altındır.)

Susmak bazen konuşmaktan daha iyi sonuç verir.

428. Su bulanmıyınca durlanmaz. (31)

(Su bulanmayınca durulanmaz.)

Bir konu, türlü çekişmelerden sonra aydınlığa kavuşur, yoluna girer.

429. Su içene yılan bile dokunmaz. (46)

(Su içene yılan bile dokunmaz.)

Düşman olsa bile su içen kimseye dokunulmamalıdır.

430. Su testisi su yolunda gırılı. (31)

(Su testisi su yolunda kırılır.)

Bir kişi amaç edindiği işte kazaya uğrar.

431. Su uyur düşman uyumaz. (30)

(Su uyur düşman uyumaz.)

Düşmana karşı her zaman tetikte olmak lazımdır.

432. Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yir. (38)

(Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer.)

Bir olaydan gerekli dersi alan, sonra uyanık davranır.

-Ş-

433. Şeriatın kestiği parmak acımaz. (65)

(Şeriatın kestiği parmak acımaz.)

Kanunların uygun gördüğü cezaya katlanmak gerekir.

434. Şerri hayâsızdan satın al. (67)

(Şerri hayâsızdan satın al.)

Kötü olan şeyler utanması olmayan insanlardan beklenir.

435. Şeyh uçmaz, müridi uçuru. (47)

(Şeyh uçmaz müridi uçurur.)

Bir kişiye inanlar, onu olduğundan çok üstün görürler ve onda olağanüstü özellikler bulunduğuna herkesi inandırmak isterler.

436. Şeytan azapta gerek. (26)

(Şeytan azapta gerek.)

Sevilmeyen bir kimse zorluk içinde kaldığında bunu hak etmiştir anlamında kullanılan bir söz.

-T-

437. Tahılın dönüp dolaşıp geleceği yer değırmendir. (9)

(Tahılın dönüp dolaşıp geleceği yer değırmendir.)

Bir kişi ne kadar farklı yerlerde yaşarsa yaşasın ne kadar farklı işlerle uğraşırsa uğraşsın bağı bulunduğı çevreye veya işe dönmek zorunda kalır.

438. Talihsiz hacıyı Arafat'ta yılan sokar. (21)

(Talihsiz hacıyı Arafat'ta yılan sokar.)

Amacını gerçekleştirmesi mümkün olmayan kişinin karşısına, hatır ve hayale gelmeyen ve yenilemeyen engeller çıkar.

439. Tallada işi olmayanın harmanda gözü olmaz. (18)

(Tarlada işi olmayanın harmanda gözü olmaz.)

Bir konuyla ilgili olmayan kişi, o konuyla ilgili hiçbir şeyle ilgilenmez.

440. Tavşan dağa küsmüş, dağın habarı olmamış. (50)

(Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.)

Önemsiz kişi, önemli kişiye küsse önemli kişinin umurunda bile olmaz.

441. Tebdil-i mekânda ferahlık vadu. (37)

(Tebdil-i mekânda ferahlık vardır.)

Sağlık veya görev değışikliği nedeniyle bir yerden başka bir yere gitmek huzur sağlar.

442. Tekneyi bekleyen yir ekmeğı. (39)

(Tekneyi bekleyen yer ekmeğı.)

Tekneyi bekleyen çorbayı içer atasözüyle aynı anlamdadır. Nimet ya da ödül uzun ve sabırla çalışma sonucunda elde edilir.

443. Tenbele kapını ört demişle, yel eser örter demiş. (42)

(Tembele kapını ört demişler, yel eser örter demiş.)

Tembel, kapısının örtülmesini bile rüzgârdan bekler.

444. Terzi gendi söküğünü dikemez. (18)

(Terzi kendi söküğünü dikemez.)

İnsanlar başkalarına yaptıkları hizmetleri kendilerine yapamazlar.

445. Teşbihde hata olmaz. (27)

(Teşbihte hata olmaz.)

Yeri geldiği zaman çirkin, kaba bir benzetme ile anlatıma daha etkili bir hava verilmesi saygısızca bir davranış değildir, kimse bundan alınmamalıdır.

446. Tok ağıllamak güç olur. (31)

(Tok ağırlamak güç olur.)

Karnı tok olanlara yemek beğendirmek kolay değildir.

447. Tok, acın halinden bilmez. (16)

(Tok açın halinden bilmez.)

Varlıklı olan, yoksulun ne denli sıkıntı içinde bulunduğunu bilmez.

448. Toğuşun bastığı civci ölmez. (14)

(Tavuğun bastığı civciv ölmez.)

Annelerin söylediği kırıcı sözler ya da yaptığı olumsuz hareketler çocuklarını üzmez.

449. Touk götü tövbe dutmaz yine sıçar yine sıçar. (26)

(Tavuk götü tövbe tutmaz, yine sıçar yine sıçar.)

Olumsuz davranışlardan geri dönmek çok zordur.

450. Tüccar zügürtleyince geçmiş defterleri yoklar. (22)

(Tüccar zügürtleyince geçmiş defterleri yoklar.)

1. Tüccar zügürtleyince, belki bir kimsede alacağım kalmıştır diye eski defterlerini gözden geçirir; 2. Vaktiyle önemli işler yapmış olanlar, düşkünlüklerinde eski durumlarını anarak, anlatarak avunmaya çalışırlar.

451. Türk'ün aklı ya sıçarhan ya gaçarhan. (26)

(Türk'ün aklı ya sıçarken ya kaçarken)

Türklerin aklına gelen orijinal fikirler ya zor durumlarda ya da tuvalette gelir.

-U-

452. Ucuzdu vadu bir illeti pahalıdu vadu bir lezzeti. (47)

(Ucuzdur vardır bir illeti pahalıdır vardır bir lezzeti.)

Ucuz şeylerin ucuzluğuna tamah etmemeli, pahalı şeylerin de pahalılığından korkulmamalıdır.

453. Ummaduğun daş baş yarar. (67)

(Ummadığın taş baş yarar.)

Küçük veya önemsiz şeyler de çoğu kez büyük etkiler yapabilir.

454. Umut, fakirin ekmeğidü. (60)

(Umut fakirin ekmeğidir.)

Yoksul kişi, hep yakında bolluğa, rahata kavuşma umudu içinde yaşar.

455. Un elekten çıkar hamur bilekten. (39)

(Un elekten çıkar hamur bilekten.)

İş ehlinin elinden çıkarsa bir şeye benzer.

456. Uşağa iş buyur ardından gözetle. (71)

(Çocuğa iş buyur ardından gözetle.)

Çocuk kendisine ısmarlanan işi yapamayacağından işi buyuran kimsenin onun arkasından gitmesi gerekir.

457. Uşakdan al habarı. (52)

(Uşaktan al haberi.)

Bir aile sorunu veya ailece gizli tutulan bir şey, çocukların rastgele söyledikleri bir sözle açığa çıktığında söylenen bir söz.

458. Utananın oğlu olmaz. (30)

(Utananın oğlu olmaz.)

Bir şeyi elde etmek için çalışmalı, tembel tembel oturmamalıdır.

459. Uyuz keçi suyu başından içer. (21)

(Uyuz keçi suyu başından içer.)

Değersiz kişiler kendilerini değerli ve en güzel şeye layık görürler.

460. Uyuz geçiden baş ovlak. (42)

(Uyuz geçiden baş oğlak.)

Değersiz ve önemsiz kişilerin yakınları saygıdeğer insanlar olabilir. Herkesi aynı kefeye koymamak gerekir.

-Ü-

461. Üzüm üzüme baka baka gararu. (67)

(Üzüm üzüme baka baka kararır.)

Her zaman bir arada bulunan, arkadaşlık eden kimseler birbirlerine huy aşılar.

-V-

462. Vakıt, nakitdü. (60)

(Vakit nakittir.)

Zaman çok değerlidir, boş yere harcanmamalıdır.

463. Vakitsiz öten horozu keselle. (31)

(Vakitsiz öten horozu keserler.)

Her söz yerinde ve zamanında söylenmelidir. Zamansız ve yersiz söylenen sözler büyük zararlara yol açabilir.

464. Vermeyince Mabut, neylesin Mahmut? (47)

(Vermeyince Mabut, neylesin Mahmut?)

Tanrı, rahat bir yaşam veya yetenek kısmet etmemişse kulun elinden bir şey gelmez.

-Y-

465. Yağ yi su iç ağzın bala dönsün bal yi su iç ağzın yala dönsün. (18)

(Yağ ye su iç ağzın bala dönsün bal ye su iç ağzın yala dönsün.)

Tıbben yağlı yemeklerden sonra su içilmesi sağlık açısından faydalı, şekerli, tatlı şeylerden sonra su içilmesi ise zararlıdır. Sağlık açısından suyun nerede ve ne zaman içilmesi gerektiği konusunda bilgi veren bu düşünce atasözü olarak hayat bulmuştur.

466. Yalnız daş, duvar olmaz. (39)

(Yalnız taş duvar olmaz.)

Nasıl bir tek taş ile duvar örülmezse insan da tek başına önemli bir işi başaramaz, başkalarıyla ilişki kurmak, işbirliği yapmak zorundadır.

467. Yalnız öküz, çite goşulmaz. (68)

(Yalnız öküz çifte koşulmaz.)

İki kişi ile yapılması gereken bir işi tek kişi ile yapmaya kalkışmak yanlıştır.

468. Yalnızlık, Allah'a mahsusdu. (68)

(Yalnızlık Allah'a mahsustur.)

İnsan ancak toplumsal dayanışma ve iş bölümü içinde rahat ve huzurlu yaşayabilir.

469. Yalladığın köpek bacağına sarar. (26)

(Yalladığın köpek bacağına sarar.)

Nankör insanlar iyiliğe kötülükle cevap verir.

470. Yanlış hesap Bağdat'tan döner. (40)

(Yanlış hesap Bağdat'tan döner.)

Ortaya çıkan bir yanlışlık çok geç de olsa düzeltilebilir.

471. Yar göçtüğü gün tozar. (52)

(Yar göçtüğü gün tozar.)

Tevriye sanatının kullanıldığı bu atasözü; 1. Uçurum yıkıldığı gün toz kalkar. Ortalık toz duman olur. 2. Sevgili başka diyara (gönüle) göçtüğünde (gittiğinde) benim halim yaman olur. 3. Düğünden önce “urba görme” denen alışveriş sırasında alınması gereken her şey alınmalı ve aradan çıkmalıdır. Çünkü bu alışveriş bir kere yapılır. Yardan kasıt kişi evlenip gideceği yere göçeceği sırada alınan alınır. Ertelenirse, eksikler kalır.

472. Yarası olan gocunu. (1)

(Yarası olan gocunur.)

Bir işte sorumlu aranırken kusuru olan kimse telaşa düşer.

473. Yarım hekim candan, yarım hoca dinden eder. (15)

(Yarım hekim candan, yarım hoca dinden eder.)

Bir iş, uzmanına değil de o işten anlamayana yaptırılırsa istenilen değil, ters bir sonuç elde edilir.

474. Yaş yetmiş, iş bitmiş. (46)

(Yaş yetmiş, iş bitmiş.)

Yaşı ilerlemiş insandan fayda beklenmez.

475. Yel esmeyince yaprak ırgalanmaz. (22)

(Yel esmeyince yaprak ırgalanmaz.)

Her durumu meydana getiren bir etken vardır.

476. Yenice eleğim, seni nerelere asıyım? (31)

(Yenice eleğim, seni nerelere asayım?)

Kişi, elde ettiği yeni ve güzel bir şeyi örselememek için büyük özen gösterir.

477. Yergin oğul yer dutar. (39)

(Yergin oğul yer tutar.)

İnsanların eleştirdiği ve beğenmediği büyüyünce toplumda saygınlık kazanan biri olur.

- 478. Yılan eğrülü büyrülü gireceği deliği bilü. (9)**
(Yılan eğrilir büyrülür gireceği deliği bilir.)
Kötü yaradılışlı kişiler bir yolunu bulur ve işlerini hallederler, olumsuz bir durumla karşılaşmazlar.
- 479. Yırtıcı guşun ömrü az olur. (18)**
(Yırtıcı kuşun ömrü az olur.)
Başkalarına saldırmayı alışkanlık edinen kimsenin düşmanı çok olur, bu düşmanlar onun canına kıyarlar.
- 480. Yiğidin malı meydanda olu. (15)**
(Yiğidin malı meydanda olur.)
Çıplak gzmekten hoşlanan ve utanması, sıkılması olmayan kimselerle alay etmek için kullanılan bir söz.
- 481. Yimeyenin malını yille. (26)**
(Yemeyenin malını yerler.)
Pintinin yemeye kıyamayarak biriktirdiği malı, sağlığında gücünün yetmediği kişiler, öldükten sonra da mirasçıları bol bol yerler.
- 482. Yol yürümeyinen, borç ödemeyinen biter. (5)**
(Yol yürümekle, borç ödemekle biter.)
Birden ödenemeyen bir borç azar azar verilerek ödenebilir.
- 483. Yörük at yemini arturu. (30)**
(Yörük at yemini artırır.)
Akıllı insanlar fazla varken artırıp zor zamanlar için birikim yaparlar.
- 484. Yukayı yapan da yir gapıdan bakan da yir. (60)**
(Yufkayı yapan da yer, kapıdan bakan da yer.)
Köylerde yufka ekmek yapmak törensel bir etkinliktir. Bütün köy kadınları bir yerde toplanır imece usulüyle ekmek yaparlar. Sonrasında orada olan kadınların hepsi kendi getirdikleri malzeme ölçüsünde ekmeği alır ve malzeme getirmeyenlere de bir miktar ekmek verilir. Herkesin ekmek yaparken bizzat işin içinde bulunması mümkün değildir o nedenle fiilen işi yapan da orada oturup sohbete, muhabbete dâhil olan da ekmekten nasibini alır anlamında kullanılır.
- 485. Yuvayı yapan dişi guşdu. (48)**

(Yuvayı yapan dişi kuştur.)

Evin kadını anlayışlı, idareci ve tutumlu olursa ancak o zaman evde dirlik düzenlik sağlanır.

-Z-

486. Zametsiz ramet olmaz. (11)

(Zahmetsiz rahmet olmaz.)

Sıkıntı, güçlük çekmeden iyi ve güzel işler başarılamaz.

487. Zararın neresinden dönülse kardı. (21)

(Zararın neresinden dönülürse kardır.)

Sürüp giden zararlı bir işten ne kadar erken vazgeçersek daha sonra uğrayacağımız zararı o kadar azaltmış oluruz.

488. Zengin arabasını dağdan aşuru, züğürt düz ovada yolunu şaşuru. (69)

(Zengin arabasını dağdan aşırır, züğürt düz ovada yolunu şaşırır.)

Zengin, para gücüyle güçlükleri yenerken yoksul, parasızlık yüzünden en kolay işi bile başaramaz.

489. Zenginın malı, zügürdün çenesini yorar. (47)

(Zenginın malı zügürdün çenesini yorar.)

Birinin zenginliğinden çok söz etmenin gereksizliğini, yersizliğini belirtmek için söylenen bir söz.

490. Zorunan güzellik olmaz. (13)

(Zorla güzellik olmaz.)

1. Kişiyeye, beğenmediği şey zorla beğendirilemez. 2. Bir iş insana zor kullanılarak yaptırılamaz.

491. Zügürt olup düşünmektense, uyuz olup kaşınmak iyidü. (61)

(Zügürt olup düşünmektense, uyuz olup kaşınmak iyidir.)

Uyuz olup kaşınmak insanı çok rahatsız eder ama zügürtlükten dolayı ne yapacağını düşünmek daha çok rahatsız eder.

1.5.YÖREDE KULLANILAN DEYİMLER

-A-

1. **Abayı yakmak.** (68)
(Abayı yakmak.)
Gönül verip âşık olmak, tutulmak.
2. **Ac acına.** (13)
(Aç açına.)
Aç olarak, hiçbir şey yemeden.
3. **Aceleye götürmek.** (1)
(Aceleye getirmek.)
Zaman darlığı sebebiyle gereken özeni göstermemek.
4. **Acısını almak.** (59)
(Acısını almak.)
Acılığını yok etmek.
5. **Acısını çekmek.** (10)
(Acısını çekmek.)
Yapılan yanlış bir işin doğurduğu sıkıntı ve üzüntüyü yaşamak.
6. **Açlıktan nefesi gokmak.** (49)
(Açlıktan nefesi kokmak.)
Çok fazla yoksulluk içinde bulunmak.
7. **Aç tasir.** (46)
(Aç tasir.)
Acıkmış olarak.
8. **Açuk konuşmak.** (59)
(Açık konuşmak.)
Gerçeği saklamadan, çekinmeden söylemek.
9. **Açuk saçuk.** (46)
(Açık saçık.)
Gelenek ve göreneklerimize göre, terbiyeye aykırı derecede açık.
10. **Adam etmek.**(31)
(Adam etmek.)

Bozuk bir şeyi tamir edip kullanılır hâle getirmek, bir yeri düzene sokmak, birinin düzgün davranmasını sağlamak.

11. Adama dönmek/benzemek. (46)

(Adama dönmek/benzemek.)

Hoşa giden bir duruma gelmek, düzelmek.

12. Adamdan saymak. (49)

(Adamdan saymak.)

Değeri olmadığı hâlde bir kimseye saygı duymak, hürmet göstermek.

13. Adı batmak. (59)

(Adı batmak.)

Beddua anlamında kullanılır. Adını bile anmamak.

14. Adı çıkmak. (59)

(Adı çıkmak.)

Kötü bir şöhret kazanmak.

15. Adım atmamak. (13)

(Adım atmamak.)

Kesinlikle gitmemek, uğramamak, aramamak.

16. Adını anmamak. (46)

(Adını anmamak.)

Bir şeyden, bir kimseden hiç söz etmemek; unutmuş görünmek.

17. Adını gomat. (13)

(Adını koymak.)

1. İsim vermek. 2. Bir şeyin karşılığını veya fiyatını kararlaştırmak.

18. Ağınan garayı seçmek. (46)

(Akla karayı seçmek.)

Bir işi başarıncaya değin çok sıkıntı çekmek, güçlüklerle karşılaşmak.

19. Ağır başlı. (31)

(Ağır başlı.)

Ciddî, olgun, hareketlerinde ölçülü, işlerini düşünce taşıyan kimse.

20. Ağız aramak. (10)

(Ağız aramak.)

Öğrenilmek istenilen şeyi direk sormadan öğrenmeye çalışmak.

21. Ağız billiği etmek. (30)

(Ağız birliği etmek.)

Daha önce bir konuda anlaşarak aynı şeyi yapmak ya da söylemek.

22. Ağız değüşdümek. (1)

(Ağız değiştirmek.)

Daha önce söylediğinin tersini söylemeye başlamak.

23. Ağız eğmek. (59)

(Ağız eğmek.)

Dalga geçmek, tuhaf sesler çıkartarak söylediklerini tekrar etmek.

24. Ağız galabalığı. (38)

(Ağız kalabalığı.)

Birbirini tutmayan, gereksiz, konu dışı sözler.

25. Ağız kokusunu çekmek. (49)

(Ağız kokusunu çekmek.)

Kendisine mecbur olunan kimsenin her türlü olumsuz davranışına tahammül etmek.

26. Ağlayıcı gelmek. (51)

(Ağlayacağı gelmek.)

Yaşanan olumsuz bir durum karşısında ağlama isteği duymak.

27. Ağızı va dili yok. (55)

(Ağızı var dili yok.)

Oldukça sessiz, sakın, kendi hâlinde.

28. Ağızına girmek. (49)

(Ağızına girmek.)

Dinlerken konuşana oldukça fazla yaklaşmak. Sürekli peşinde dolaşmak yakın olmaya çalışmak.

29. Ağızında gevelemek (47)

(Ağızında gevelemek)

Açık olarak söylememek, belirli konuşmamak.

30. Ağızından çıkanı gulağı eşitmemek. (13)

(Ağızından çıkanı kulağı eşitmemek.)

Sözlerini tartmadan, düşünmeden, öfke içinde, nereye varacağını hesaplamadan konuşmak.

31. Ağzından kaçumak. (1)

(Ağzından kaçırmak.)

Söylemek istemediği bir şeyi, boş bulunup söyleyivermek.

32. Ağzından girip burnundan çıkmak. (46)

(Ağzından girip burnundan çıkmak.)

Tehdit sözü olarak ağzını burnunu kırarım manasında kullanılır.

33. Ağzından yel almak. (51)

(Ağzından yel almak.)

Olumsuz, kötü şeylerden bahsedene karşı "Ağzını hayra aç!" anlamında söylenir.

34. Ağzını aramak. (61)

(Ağzını aramak.)

Dolaylı sorular sorarak asıl merak edilen konu hakkında bilgi almaya çalışmak.

35. Ağzını ayırmak. (13)

(Ağzını ayırmak.)

Bir işin sonuçlanmasını beklerken çaba sarf etmemek ve emek harcamamak sonucunda o konuda başarıya ulaşamamak.

36. Ağzını havaya açmak. (48)

(Ağzını havaya açmak.)

Umduğunu elde edememek, fırsatı kaçırdıktan sonra boş yere beklemek, havasını almak.

37. Ağzının dadı kaçmak. (31)

(Ağzının tadı kaçmak.)

Yolunda giden işin bozulması sonucunda keyif kaçması.

38. Ağzının dadını bilmek. (31)

(Ağzının tadını bilmek.)

Bir şeyin güzelini, iyisini bilmek, anlamak.

39. Ağzının içine bakmak. (38)

(Ağzının içine bakmak.)

Onun sözüne göre hareket etmek.

40. Ağzıynan guş dutmak. (14)

(Ağzıyla kuş tutmak.)

Ne kadar çaba gösterse ne yapsa da faydası olmamak.

41. Ahı dutmak. (46)

(Ahı tutmak.)

Zulüm görenin bedduasının yerini bulup gerçekleşmesi.

42. Ahrette on parmağı yakasında olmak. (55)

(Ahirette on parmağı yakasında olmak.)

Haksızlığa uğrayışını bu dünyada önleyip hakkını alamayanın, öte dünyada (ahirette) kendisine sorumlu olan kimseden davacı olması.

43. Akıl etmek.(60)

(Akıl etmek.)

Herhangi bir önlem ve çareyi zamanında düşünmek, vaktinde hatırlamak.

44. Akıl gutusu. (46)

(Akıl kutusu.)

Çok zeki, akıllı kimse; bilgiç.

45. Akıl öğretmek. (59)

(Akıl öğretmek.)

Birine nasıl davranacağı konusunda yaramaz fikirler vermek. Olumsuz olarak kullanılır.

46. Akıl sır ermemek. (13)

(Akıl sır ermemek.)

Bir işin gizli yönlerini, niteliğini, asıl sebebini anlayamamak.

47. Aklı başına gelmek. (61)

(Aklı başına gelmek.)

Zarar gördüğü işlerden uslanıp akıllıca davranmak.

48. Aklı ermek. (1)

(Aklı ermek.)

1. Anlayabilmek. 2. Akılcı olgunlaşmak.

49. Aklı kesmek. (49)

(Aklı kesmek.)

Bir şeyin olabileceğine, bir şeyi yapabileceğine inanmak. Bir durumu anlamak.

50. Aklına gelen başına gelmek. (55)

(Aklına gelen başına gelmek.)

Olumsuz bir durumu, gerçekleşmeden önce tahmin etmek ya da hissetmek.

51. Aklına gormak. (30)

(Aklına koymak.)

Bir şeyi yapmaya kesin olarak karar vermek.

52. Aklını çalışdumak. (71)

(Aklını çalıştırmak.)

Akıllı ve mantıklı davranışlarda bulunmak suretiyle fayda sağlamak.

Genellikle ekonomik anlamda kullanılır.

53. Alıcı gözüylen bakmak. (23)

(Alıcı gözüyle bakmak.)

Çok dikkatli bakmak, inceden inceye gözden geçirmek.

54. Altın kesmek. (53)

(Altın kesmek.)

Çok fazla miktarda para kazanır olmak.

55. Altını üstüne götürmek. (21)

(Altını üstüne getirmek.)

Bir şeyi bulmak için aramadık yer bırakmamak.

56. Altun bilesük. (59)

(Altın bilezik.)

Para getiren, hayat boyunca geçimi sağlamaya yarayan sanat ve meslek

57. Anası ağlamak. (49)

(Anası ağlamak.)

Çok eziyet çekmek, sıkıntıya katlanmak, bitkin duruma düşmek.

58. Anasından doğduğuna pişman yimek. (46)

(Anasından doğduğuna pişman olmak.)

Başına gelen kötü olaylar sonucunda doğmamış olmayı tercih etmek.

59. Anasından emdiği süt iki burnundan gelmek. (32)

(Anasından emdiği süt iki burnundan gelmek.)

Bir işi yaparken çok sıkıntı çekmek, eziyete katlanmak.

60. Anasının nikâhını isdemek. (59)

(Anasının nikâhını istemek.)

Bir şeye değerinden çok para istemek, olmayacak bir istekte bulunmak.

61. Ar damarı çatlamak. (61)

(Ar damarı çatlamak.)

Utanma, sıkılma duygularını yitirmiş bulunmak.

62. Aralanmak. (46)

(Aralanmak.)

Ayrılmak, toparlanmak.

63. Araları açılmak. (1)

(Araları açılmak.)

İyi ilişkileri, dostlukları, arkadaşlık bağları kopmak; birbirlerine dargın hâle gelmek.

64. Araya girmek. (49)

(Araya girmek.)

1. İki kişinin arasındaki bir işe karışmak. 2. Yapılmakta olan bir işin yapılmasını geciktirmek.

65. Arayı yapmak. (13)

(Arayı yapmak.)

1. Arası bozuk olan kimse ile barışmak. 2. Arası açık olan iki kişiyi uzlaştırıp, barıştırmak.

66. Arkası kesilmek. (10)

(Arkası kesilmek.)

Tükenmek, bitmek, süregelen bir şeyin son bulması.

67. Arkasını götürememek. (31)

(Arkasını getirememek.)

Başladığı işi sürdürüp sona erdirememek, sonuçlandıramamak.

68. Armut biş, ağızıma düş. (14)

(Armut piş, ağızıma düş.)

Bir işin hiç emek harcamadan olmasını, kendiliğinden hazır olup ayağına gelmesini bekleyenlerin durumunu anlatmak için kullanılır.

69. Arnının akıynan. (30)

(Alnının akıyla.)

Küçümsenecek, ayıplanacak bir duruma düşmeden; tertemiz, şerefiyle, başarılı olarak.

70. Asdarı yüzünden pahalı olmak. (13)

(Astarı yüzünden pahalı olmak.)

Bir işin ayrıntısına ödenen paranın aslına ödenen paradan fazla olması, gerçek değerinden fazlaya mal olması.

71. Asıp kesmek. (49)

(Asıp kesmek.)

Tehdit etmek, zalimce davranışlarda bulunacakmış gibi konuşmak.

72. Ataş almak. (16)

(Ateş almak.)

1. Ateşli silâhın patlaması. 2. Ayaküstü uğramak.

73. Ataş bacayı sarmak. (71)

(Ateş bacayı sarmak.)

Kadın erkek ilişkilerinde durumun ilerlemiş olması anlamında kullanılır.

74. Ataş basmak. (19)

(Ateş basmak.)

Aşırı ölçüde sıkılmak, heyecanlanmak, utanmak sonucu vücutta sıcaklığın artması, yüzün kızarması.

75. Ataş pahası. (46)

(Ateş pahası.)

Çok pahalı, aşırı pahalı.

76. Atdan inip eşşeğe binmek. (29)

(Attan inip eşşeğe binmek.)

Bulunduğu dereceden, mevkiden, önemli görevden daha aşağı bir yere inmek veya alınmak.

77. Ateş kesilmek. (1)

(Ateş kesilmek.)

Çok kızmak, ateş püskürmek.

78. Atıp dutmak. (49)

(Atıp tutmak.)

1. Kendi gücünü aşacağı işler yapacağını söylemek, abartılı konuşmak. 2.

Birisinin arkasından ileri geri konuşmak, kötü sözler etmek.

79. Atsan atılmaz, satsan satılmaz. (38)

(Atsan atılmaz satsan satılmaz.)

İşe yaramadığı, sıkıntı verdiği hâlde vazgeçilemeyen şeyler ve kimseler için kullanılır.

80. Atturup çattumak. (68)

(Attırıp çattırmak.)

Palavra atmak.

81. Ayağına dolanmak. (31)

(Ayağına dolanmak.)

1. Birisinin yaptığı işe engel olmak. 2. Başkasına yaptığı kötülük kendi başına gelmek.

82. Ayağına gapanmak. (39)

(Ayağına kapanmak.)

Kendini küçük düşürerek yalvarıp yakarmak.

83. Ayağını gaydumak. (13)

(Ayağını kaydırmak.)

Bir yolunu bularak birini bulunduğu işten, mevkiden uzaklaştırmak.

84. Ayağını sürüme. (59)

(Ayağını sürüme.)

Halk inanışına göre birinin gelmesi, ardından başkalarının da gelmesine yol açmak.

85. Ayak diremek. (30)

(Ayak diremek.)

İnat etmek.

86. Ayakları geri geri gitmek. (49)

(Ayakları geri geri gitmek.)

Bir yere istemeye istemeye, gönülsüz gitmek.

87. Ayaklarına gara su inmek. (26)

(Ayaklarına kara su inmek.)

Bir yerde ayakta beklemekten veya uzun süre dolaşmaktan çok yorulmak.

88. Ayıkla pirincin daşını. (18)

(Ayıkla pirincin taşını.)

Bir işin oldukça karışık, dolaşık, içinden çıkılması güç olduğunu anlatmak için kullanılır.

89. Ayılıp bayılmak. (41)

(Ayılıp bayılmak.)

1. Birini kendinden geçercesine sevmek. 2. Aşırı ölçüde sinir bunalımları geçirmek

90. Ayını oyunu çıkarmak. (65)

(Ayını oyunu çıkarmak.)

Bir işteki hile ve düzenbazlıkları ortaya çıkarmak. Foyası meydana çıkmak.

91. Ayyuka çıkmak. (42)

(Ayyuka çıkmak.)

Herkesçe duyulmak, yayılmak

-B-

92. Baba ocağı. (1)

(Baba ocağı.)

Dededen, babadan kalma ev; toprak, yurt.

93. Babasının hayrına. (13)

(Babasının hayrına.)

Hiçbir çıkar gözetmeksizin.

94. Bağı yanuk. (30)

(Bağı yanık.)

Çok acı çekmiş; dert, sıkıntı, darlık, kahır görmüş; yaşlı.

95. Bağına daş basmak. (64)

(Bağına taş basmak.)

Uğradığı zarara, felakete sesini çıkarmadan katlanmak.

96. Bağırını delmek. (65)

(Bağırını delmek.)

Yaşanılan olayın üzüntüsünün çok fazla olması.

97. Bahtı gara. (51)

(Bahtı kara.)

Sürekli olarak aksilik yaşamak, mutsuz olmak.

98. Bal gibi. (28)

(Bal gibi.)

1. Pek tatlı. 2. Şüpheyeye yer bırakmadan, çok iyi, adamakıllı.

99. Balık gavağa çıkınca. (31)

(Balık kavağa çıkınca.)

Hiçbir zaman anlamında alay etmek amaçlı kullanılır.

100. Baltayı daşa vurmak. (13)

(Baltayı taşa vurmak.)

Bilmeyerek karşısındakini kıracak, zor durumda bırakacak söz söylemek, pot kırmak.

101. Bam teline basmak. (10)

(Bam teline basmak.)

Bir kimseyi, duyarlılık gösterdiği konuda kızdıracak söz söylemek, öfkeliendirecek bir şey yapmak.

102. Bana mısın dememek. (48)

(Bana mısın dememek.)

İnat etmek, ne yapılırsa yapılsın etkilenip fikir değiştirmemek.

103. Barut fıçısı. (46)

(Barut fıçısı.)

Sinirini kontrol etmekte zorlanmak, her an patlamaya ya da kavga çıkarmaya hazır durumda olmak.

104. Basduğu yeri bilmemek. (1)

(Bastığı yeri bilmemek.)

Çok fazla sevinmek ya da çok fazla üzölmek sebebiyle dengesiz hareketlerde bulunmak, durumunu kontrol edememek.

105. Basdon yutmuş gibi. (39)

(Baston yutmuş gibi.)

Dimdik duran, yürüyen kimsenin durumu.

106. Basgın çıkmak. (69)

(Baskın çıkmak.)

Üstünlüğünü göstermek, karşısındakini geçmek.

107. Basıp gitmek. (49)

(Basıp gitmek.)

Aklına koyduğu şeyi yapmak amacıyla, o an bulunduğu yerden kimseye danışmadan ayrılmak.

108. Basiyreti bağlanmak. (71)

(Basireti bağlanmak.)

Gerçeği göremez, iyi düşünüp kavrayamaz bir duruma düşmek.

109. Baş başa galmak. (1)

(Baş başa kalmak.)

Biriyle yalnız kalmak, iki kişi bir arada yalnız kalmak.

110. Baş göz etmek. (59)

(Baş göz etmek.)

Evlendirmek.

111. Baş üstünde yeri var. (49)

(Baş üstünde yeri var.)

1. Her zaman iyi karşılanmak, ağırılanmak. 2. Bir düşünce veya davranışı uygun bulmak.

112. Başa kakmak. (26)

(Başa kakmak.)

Yapılan iyiliği yüzüne vurarak birisini üzme, incitme.

113. Başa gelmek. (71)

(Başa gelmek.)

Kötü bir durumla karşı karşıya gelmek.

114. Başı arımak. (66)

(Başı ağrımak.)

Sorunu olmak, sıkıntı içinde bulunmak.

115. Başı altından çıkmak. (54)

(Başının altından çıkmak.)

Kötü bir şey, kötü bir durum, birinin gizli düzeni ve tertibiyle meydana gelmek.

116. Başı bağlı olmak. (59)

(Başı bağılı olmak.)

Evli ya da nişanlı olmak.

117. Başı boş gornak. (46)

(Başı bağılı koymak.)

Bir kimsenin üzerindeki denetimi ve gözetimi kaldırmak, kendi bildiğine bırakmak.

118. Başı dönmek. (10)

(Başı dönmek.)

1. İnsana, eşyanın dönmesi, ayağının altından yerin çekilmesi vb. bir duygu gelmek. 2. Sıkıntı yaratan bir durum karşısında bunalmak. 3. Görkemli bir şey karşısında şaşırarak. 4. Para veya makam sebebiyle şaşırarak şımarmak.

119. Başı galaba olmak. (13)

(Başı kalabalık olmak.)

Bir iş dolayısıyla yanında çok fazla kişi olmak.

120. Başı göğre ermek. (14)

(Başı göğre ermek.)

Beklenmeyen, umulmayan bir mutluluğa, sevince ulaşmak.

121. Başı sıkılmak. (51)

(Başı sıkılmak.)

Herhangi bir güçlük karşısında kalmak, bunalmak.

122. Başına çalmak. (4)

(Başına çalmak.)

Bir şeyi sert, öfkeli ve kızgın bir davranış içinde vermek.

123. Başına iş almak. (49)

(Başına iş açmak.)

Uğraştırıcı ve üzücü bir işin çıkmasına yol açmak.

124. Başında gavar yeli esmek. (6)

(Başında kavak yeli esmek.)

Sorumluluk duygusundan uzak, zevk ve eğlence peşinde koşmak

125. Başından atmak. (61)

(Başından atmak.)

1. Gereksiz görülen bir bağlılığa, bir ilişkiye son vermek 2. Yapılması zor bir işi yapmaktan kendini kurtarmak ya da o işi bir başkasına yüklemek.

126. Başını alıp gitmek. (11)

(Başını alıp gitmek.)

İzin almadan ve gideceği yeri bildirmeden gitmek, savuşmak.

127. Başını bağlamak. (59)

(Başını bağlamak.)

1. Başına örtü vb. bağlamak. 2. Birini nişanlamak veya evlendirmek.

128. Başını belâya guymak. (31)

(Başını belaya koymak.)

Bir kimseyi, zarar göreceği, kötü sonuçlarla karşılaşacağı bir işe sokmak.

129. Başını yimek. (46)

(Başını yemek.)

Bir kimsenin büyük zarar görmesine ya da ölmesine yol açmak.

130. Bayram etmek. (29)

(Bayram etmek.)

Çok sevinmek.

131. Bel bağlamak. (60)

(Bel bağlamak.)

Birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek.

132. Bela anmak. (46)

(Bela anmak.)

Olumsuzlukların olma ihtimalini sürekli dile getirmek.

133. Belasını bulmak. (10)

(Belasını bulmak.)

Kendi yol açtığı tehlikeli bir durumun içine düşmek, hak ettiği cezayı görmek.

134. Beli bükülmek. (1)

(Beli bükülmek.)

1. Yaşlılık yüzünden güçsüz kalmak, bir iş yapamaz duruma gelmek. 2.

Üzüntü ve kederden ruhsal bir çöküntüye düşmek.

135. Belini doğrutmak. (30)

(Belini doğrultmak.)

Kötüye giden durumunu yeniden düzeltmek, güçlenmek, kaybettiği itibarını ve ekonomik gücünü yeniden kazanmak.

136. Bereketini görmek. (31)

(Bereketini görmek.)

Hayır duası olarak söylenir. Verilen malın, paranın bereketli olmasını temenni etmek anlamındadır.

137. Beş guruşa beş bağ atmak. (2)

(Beş kuruşa beş bağ atmak.)

Eli sıkı olmak, cimri.

138. Beti bereketi kalmamak. (12)

(Beti bereketi kalmamak.)

Bolluğun, verimliliğin kalmaması, sona ermesi.

139. Beyni bulanmak. (10)

(Beyni bulanmak.)

Senselemek, sağlıklı düşünemez olmak.

140. Bıçak kemiğe dayanmak. (13)

(Bıçak kemiğe dayanmak.)

Çekilen sıkıntının artık katlanılamayacak bir hal alması.

141. Bıza yuvağı gibi. (59)

(Buzağı yuvası gibi.)

Ahırda buzağı için ayrılan küçük bölme. Bir yerin küçük olduğunu anlatmak için kullanılır.

142. Bi atımlık barutu olmak. (47)

(Bir atımlık barutu olmak.)

Bir konuda yapacağı çok az bir şeyi kalmak.

143. Bi ayağı çukurda olmak. (30)

(Bir ayağı çukurda olmak.)

Çok yaşlanmış olmak, yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak.

144. Bi baltaya sap olmak. (13)

(Bir baltaya sap olmak.)

Belirli bir sanat ya da iş sahibi olmak.

- 145. Bi çufal inciri bok etmek. (31)**
(Bir çuval inciri bok etmek.)
Düzelmekte olan bir durumu yanlış bir davranışla eskisinden daha kötü bir duruma getirmek.
- 146. Bi dedüğünü ikiletmemek. (16)**
(Bir dediğini ikiletmemek.)
Her söylediğini hemen yapmak.
- 147. Bi dutmak. (17)**
(Bi dutmak.)
Eşit saymak, eşit görmek.
- 148. Bi gaşuk suda boğmak. (36)**
(Bir kaşık suda boğmak.)
Az bir çabayla zarar vermek.
- 149. Bi hamla. (46)**
(Bir hamle.)
Tek seferde, hemencecik.
- 150. Bi hoş olmak. (24)**
(Bir hoş olmak.)
Garip veya tuhaf bir durumda bulunmak. Değişik hissetmek.
- 151. Bi şeye benzememek. (13)**
(Bir şeye benzememek.)
İşe yarar durumda olmamak.
- 152. Bi yasduğa baş goymak. (59)**
(Bir yastığa baş koymak.)
Evli olmak.
- 153. Bildüğünü okumak. (70)**
(Bildiğini okumak)
Çevresindekilerin fikirlerini ve önerilerini önemsemeden kendi istediği gibi davranmak.
- 154. Billik olmak. (19)**
(Birlik olmak.)
Bir işi yapmak için anlaşıp ortak hareket etmek.

- 155. Bindüğü dalı kesmek. (13)**
(Bindiği dalı kesmek.)
Kendisine faydası olan bir şeyi bilerek ya da bilmeden işe yaramaz duruma getirmek.
- 156. Birbirine düşmek. (10)**
(Birbirine düşmek.)
Aralarında anlaşmazlık çıkıp birbirlerine kötü bakmaya başlamak.
- 157. Birbirine girmek. (61)**
(Birbirine girmek.)
1. Aralarında çıkan anlaşmazlık kavgayla dönüşmek, çarpışmak, saldırmak.
2. Bir kaza sonucu araçların birbirine çarpması.
- 158. Boaz gavgası. (31)**
(Boğaz kavgası.)
Geçim sağlamak için çalışmak.
- 159. Boazi gurumak. (22)**
(Boğazı kurumak.)
1. Çok susamak. 2. Bir kişiyi sürekli aynı konuda uyarmaktan sıkılmak.
- 160. Boş gezenin boş galfası. (18)**
(Boş gezenin boş kalfası.)
İşsiz güçsüz, aylak, boş gezip dolaşan kimse.
- 161. Bozuk çalmak. (47)**
(Bozuk çalmak.)
Bir şey yüzünden canı sıkılmış, yüzü asılmış olmak, sinirli davranışlarda bulunmak.
- 162. Böyük gonusmak. (36)**
(Büyük konuşmak.)
Başkasının düştüğü kötü duruma düşmeyeceğini söyleyerek övünmek.
- 163. Bundan iyisi can sağlığı. (1)**
(Bundan iyisi can sağlığı.)
Bundan daha iyisi olamaz, olabileceğinin en iyisi.
- 164. Burnundan solumak. (46)**
(Burnundan solumak.)

Çok sinirlenmek.

165. Buruşuğu yazılmak.⁴³

1. İhtiyarlamak. 2. Mahmurluk sonrası görünüm.

-C-

166. Can çekişmek. (26)

(Can çekişmek.)

Ölmek üzere bulunmak.

167. Can galmamak. (1)

(Can kalmamak.)

Bir acı, üzüntü, sıkıntı ve istek karşısında direnme gücü kalmamak;
dayanıklılığı yitirmek.

168. Can yoldaşı. (46)

(Can yoldaşı.)

Yalnızlıktan kurtulmak için birlikte yaşanan kimse.

169. Canı almamak. (51)

(Canı almamak.)

İsteksizlik.

170. Canı burnuna gelmek. (46)

(Canı burnuna gelmek.)

Bir şey yaparken çok zorluk çekmek, bunalmak.

171. Canı gitmek. (30)

(Canı gitmek.)

Önem ve değer verdiği, beğendiği bir şeye zarar gelecek diye çok korkmak,
kaygılanmak.

172. Canına yetmek. (10)

(Canına yetmek.)

Sabrı kalmamak, bir sıkıntıya dayanamaz duruma gelmek.

173. Celberini çekmek. (31)

(Celberini çekmek.)

İlerde cezasını görmek, yaptığı hatanın sonucuna katlanmak.

174. Cıkgadara. (46)

---

⁴³ Kuş, *a.g.e.*, B.

(Cıkgadara.)

Pek az, çok az.

175. Cıngar çıkarmak. (58)

(Çıngar çıkarmak.)

Gürültü patırtı, karışıklık ve kavga çıkarmak.

176. Cıvıt olmak.⁴⁴

(Cıvıt olmak.)

Sinirlenmek

177. Cızık dutmak. (46)

(Cızık tutmak.)

Bir tür böceğin büyükbaş hayvanları ısırması sonucu hayvanların taşkın hareketler yapması durumu. Aşırı hareketli ve yaramaz çocuklar için kullanılır.

178. Cieri beş para etmemek. (53)

(Ciğeri beş para etmemek.)

Değersiz, kendisine güvenilmez, korkak, aşağılık biri olmak.

179. Cinlenmek. (36)

(Cinlenmek.)

Çok sinirlenmek.

-Ç-

180. Çam devürmek. (45)

(Çam devirmek.)

Farkında olmadan karşısındakini kıracak ya da kötü bir sonuca yol açacak söz söylemek, davranışta bulunmak.

181. Çarkına tükürmek. (56)

(Çarkına tükürmek.)

Birisine bir konuda sinirlenmek ve sonucunda ona zarar vermek; birine büyük kötülük yapmak.

182. Çen çen etmek. (55)

(Çen çen etmek.)

Çene çalmak.

---

⁴⁴ Kuş, a.g.e., C.

183. Çenesi çekilmek. (31)

(Çenesi çekilmek.)

Çok konuşan ya da olumsuz şeylerden bahseden insanlara söylenir.

184. Çeş etmek. (46)

(Çekiş etmek.)

Sözlü tartışmaya girmek.

185. Çiğlendirmek. (51)

(Çiğlendirmek.)

İçine kuşku düşürmek.

-D-

186. Dabannarı yağlamak. (31)

(Tabanları yağlamak.)

Hızlıca koşarak kaçmak.

187. Dağnamak. (46)

(Dağnamak.)

Kınamak, sözlü olarak eleştirmek.

188. Dakgası saatine uymamak. (13)

(Dakikası saatine uymamak.)

Ruh halinini anlık olarak değişmesi.

189. Damarına basmak. (61)

(Damarına basmak.)

Hiç hoşlanmadığı şeyleri yaparak birisini öfkelenlendirmek.

190. Dar boaz. (30)

(Dar boğaz.)

Zor, sıkıntılı bir zaman dilimi.

191. Debertlemek. (14)

(Debertlemek.)

Eşelemek, kapanmış konuyu açmak.

192. Dek durmak. (25)

(Denk durmak.)

Yaramazlık yapmadan, olması gerektiği gibi davranmak.

193. Derdakıl olmak. (36)

- (Derdakil olmak.)
Saplantı haline getirmek, kafaya takmak.
- 194. Derdine düşmek.** (55)
(Derdine düşmek.)
Yapılması gereken bir şeyi gerçekleştirmenin yollarını aramak.
- 195. Dereyi görmeden paçaları sıvamak.** (60)
(Dereyi görmeden paçaları sıvamak.)
Herhangi bir iş için zamanından çok önce hazırlanmaya kalkmak.
- 196. Deyusluk etmek.** (31)
(Deyyusluk etmek.)
Ahlaksız davranışlarda bulunmak.
- 197. Dıngırdamak.** (1)
(Dıngırdamak.)
Kendi kendine söylenmek.
- 198. Dırca gelmek.** ⁴⁵
(Dırca gelmek.)
Karşı gelmek, karşı koymak.
- 199. Dikine gitmek.** (31)
(Dikine gitmek.)
İnatçılık etmek, bildiğini yapmaya çalışmak, kimsenin uyarısına kulak asmamak.
- 200. Dillik vememek.** (46)
(Dirlik vermemek.)
Huzur vermemek, huzursuz etmek.
- 201. Dinden imandan çıkmak.** (18)
(Dinden imandan çıkmak.)
Sinirden ve öfkeden kontrolünü kaybetmek.
- 202. Dişinden dırnağından artdumak.** (14)
(Dişinden tırnağından arttırmak.)
Yiyeceğinden, içeceğiinden vb. ihtiyaçlarından keserek zorla biriktirmek.
- 203. Diyran kesilmek.** (25)

---

⁴⁵ Kuş, a.g.e.,D.

(Diyran kesilmek.)

Çok dikkatli bir şekilde hazır hale gelmek.

204. Dizini döğmek. (39)

(Dizini dövme.)

Çok pişman olmak.

205. Doğmamış uşağa don biçmek. (50)

(Doğmamış çocuğa don biçmek.)

Henüz ele geçmemiş bir şey, gerçekleşmesi kesin olarak bilinmeyen bir durum için hazırlık yapmak.

206. Dokuz ayın çarşambası. (12)

(Dokuz ayın çarşambası.)

Üst üste bir sürü olay ve yapılması gereken iş olması.

207. Dolap çeğürmek. (13)

(Dolap çevirmek.)

Hile, düzen ve dalavere ile iş yapmak.

208. Dünya gözüynen. (46)

(Dünya gözüyle.)

Ölmeden önce, yaşarken.

209. Düşüp galkmak. (51)

(Düşüp kalkmak.)

Ahlaksız insanlarla birlikte yaşamak veya sık sık bir araya gelmek.

-E-

210. Eceli gelmek. (10)

(Eceli gelmek.)

Ölmek, sonu gelmek, yok oluş vakti gelmek.

211. El elde baş başda. (31)

(El elde baş başta.)

Masrafla sermayenin birbirine denk gelmesi. Yapılan işin sonunda ne kâr ne de zarar edildi.

212. Eli ayağı dutmak. (30)

(Eli ayağı tutmak.)

İş yapabilecek güçte olmak, bedenî gücü var olmak.

213. Eline düşmek. (42)

(Eline düşmek.)

1. Birine muhtaç olmak. 2. Yakalanmak. 3. Düşmanın ya da kendisine hıncı bulunan birinin hâkimiyetinde kalmak.

214. Elinin hamuruynan erkek işine garişmak. (31)

(Elinin hamuruyla erkek işine karışmak.)

Anlamadığı, bilmediği, beceremediği işleri yapmaya kalkışmak.

215. Eme yaramak. (46)

(Eme yaramak.)

Bir işe yaramak, faydası olmak.

216. Ense yapmak. (31)

(Ense yapmak.)

Yemek, içmek ve keyfine bakmak, hiç iş yapmamak.

217. Ensesi galın. (47)

(Ensesi kalın.)

Parası çok, varlıklı, sözü geçer, ödeme gücü yüksek kimse.

218. Esamesi okunmamak. (10)

(Esamesi okunmamak.)

Adı anılmamak, değer verilmemek.

219. Eşgınam etmek. (68)

(Eşgınam etmek.)

Bir şeyi göstererek karşı tarafı özendirmek, imrendirmek.

220. Eşref saati. (33)

(Eşref saati.)

İş görece kimsenin uysal davranacağı, aksilik çıkarmayacağı zaman. Bir işin olumlu yola girmesi için en uygun zaman.

221. Eteğine yapışmak. (25)

(Eteğine yapışmak.)

Genelde çocuklar için annelerinin eteğinden tutunmak, sürekli nazlanmak anlamlarında kullanılır.

222. Eti kemüğü senin. (37)

(Eti senin kemiği benim.)

Çocuk velilerinin öğretmene ya da ustaya çocuğun eğitiminde kendine tam yetki verdiğini anlatmak için söylenir.

223. Etliye sütlüye karışmamak. (48)

(Etliye sütlüye karışmamak.)

Kendini alâkadar etmeyen meselelerden, toplumu derinden etkileyen olaylardan uzak durmak, kaçınmak ve hiçbiriyle ilgilenmemek.

224. Evde galmak. (59)

(Evde kalmak.)

Yaşı ilerleyen kızın evlenememesi.

225. Eyvallahı olmamak. (18)

(Eyvallahı olmamak.)

Minnet altına girip boyun eğmemek.

-F-

226. Fırıldak çöğürmek. (60)

(Fırıldak çevirmek.)

Düzen kurmak, hileli iş görmek.

227. Fırsat düşgünü. (10)

(Fırsat düşkünü.)

Çıkar sağlamak, kötülük yapmak için fırsat kollayan kimse.

228. Fışıl fışıl etmek. (46)

(Fışır fışır etmek.)

Yerinde duramamak, şımarık davranışlarda bulunmak.

229. Fıtil olmak. (61)

(Fıtil olmak.)

1. Çok içip sarhoş olmak. 2. Aşırı ölçüde kızmak.

230. Fitne sokmak. (10)

(Fitne sokmak.)

İnsanları birbirine düşürecek, aralarını bozacak davranışta bulunmak, sözler sarf etmek.

231. Forsu galmamak. (11)

(Forsu kalmamak.)

Sözü geçmez olmak; bir konuda saygınlığı, gücü kalmamak.

-G-

- 232. Gabak dadı vermek.** (13)
(Kabak tadı vermek.)
Bıktırmak, usanç vermek, tatsız olmaya başlamak.
- 233. Gabir azabı çekmek.** (1)
(Kabir azabı çekmek.)
Çok sıkılmak, eziyet çekmek.
- 234. Gafa gafaya vermek.** (61)
(Kafa kafaya vermek.)
Birkaç kişi bir araya gelerek bir konuda fikir alışverişi yapmak.
- 235. Gafaları denkleştirmek.** (60)
(Kafaları denkleştirmek.)
Fikirleri uyuşmak. İyi anlaşmak.
- 236. Gafası dutmak.** (60)
(Kafası tutmak.)
1. Aklına yatmak. 2. Biriyle iyi anlaşmak.
- 237. Gafası yerinde olmamak.** (17)
(Kafası yerinde olmamak.)
Doğru düşünememek, akli başka bir yerde olmak.
- 238. Gafayı bozmak.** (18)
(Kafayı bozmak.)
Bir şeyle aşırı ilgilenmek, sürekli o şeyi düşünmek.
- 239. Gam yimemek.** (30)
(Gam yememek.)
Kaygılanmamak, tasa etmemek, üzülmemek.
- 240. Gara çalmak.** (36)
(Kara çalmak.)
İftira atmak.
- 241. Garasarı goşmak.** (14)
(Garasarı koşmak.)
1. Yalpa yaparak koşmak. 2. Acele olan bir durum karşısında mecburiyetten dolayı ilgilenmek üzere gitmek.

- 242. Garının saçı uzun aklı gısa olu. (13)**
(Karının saçı uzun aklı kısa olur.)
Kadınları aşağılamak ve erkek üstünlüğünü ön plana çıkarmak için kullanılan bir söz.
- 243. Garnı geniş.(13)**
(Karnı geniş.)
Ahlaki konuda kulların esnek olması, başkalarının kabullenemeyeceği konularda bile anlayış gösterebilecek kişilere söylenen bir söz.
- 244. Gavzası daralmak. (68)**
(Gavzası daralmak.)
Bunalmak, ruhu daralmak.
- 245. Gaynamak. (46)**
(Kaynamak.)
Takılmak, şaka yollu uğraşmak, yaramazlık yapmak, üzme.
- 246. Gemini gevme. (31)**
(Gemini gevme.)
Sinirden ve öfkeden dil ya da dudağını ısırma.
- 247. Gert gert geçirmek. (53)**
(Gert gert geçirmek.)
Oturduğu yerden kibirli kibirli konuşma.
- 248. Gevir gevir etme. (47)**
(Gevir gevir etme.)
Net bir şey söylememek ağzında gevelemek.
- 249. Gıcık vermek. (60)**
(Gıcık vermek.)
Birini kızdırıp sinirlendirmek
- 250. Gıcırı bükme. (47)**
(Gıcırı bükme.)
Şans eseri, tesadüfen.
- 251. Gık dememe. (29)**
(Gık dememe.)
Hiç sesini çıkarmamak, yakınmamak, karşı çıkmamak.

- 252. Gıldırdamak.** (30)
(Gıldırdamak.)
Bir işle vakit geçirmek.
- 253. Gına gelmek.** (28)
(Gına gelmek.)
Usanmak, bıkmak.
- 254. Gıran girmek.** (46)
(Kıran girmek.)
Kısa zamanda çok fazla kayıp vermek.
- 255. Gırla gitmek.** (30)
(Kıran girmek.)
Bolca olmak, sürüp gitmek.
- 256. Gıygaşuk gomak.** (25)
(Gıygaşık koymak.)
Aralık bırakmak, çok az açık duruma getirmek.
- 257. Gök gök bakmak.** (60)
(Gök gök bakmak.)
Öfkenin sözle ya da davranışla yansıtılamayacağı durumlarda gözlerle ifade edilmeye çalışılması.
- 258. Göklere çıkarmak.** (13)
(Göklere çıkartmak.)
Bir olayı aşırı ölçüde yaşamak.
- 259. Gönü almamak.** (46)
(Gönlü almamak.)
Canı istememek.
- 260. Gönünü etmek.** (71)
(Gönlünü etmek.)
Kişinin isteksiz olduğu bir konuda onu istekli hale getirmek.
- 261. Gözü açık gitmek.** (1)
(Gözü açık gitmek.)
Çok istediği şeylere kavuşmadan ölmek.
- 262. Gözü kesmek.** (28)

(Gözü kesmek.)

Bir işi yapabilme konusunda başkalarına ve kendisine güvenmek.

263. Gözüne dizine dursun. (31)

(Gözüne dizine dursun.)

Nankörlük eden kimseye karşı söylenen söz.

264. Gözünü açmak. (10)

(Gözünü açmak.)

Daha önce fark edilmeyen olumsuzlukları fark etmek ve ona göre davranmak.

265. Gubuz atmak. (13)

(Gubuz atmak.)

Hava atmak, büyüklük taslamak, kibirli davranmak.

266. Gurt yimek. (31)

(Kurt yemek.)

Ne hali varsa görsün anlamında kullanılan bir ilenme sözü.

267. Guyruk sallamak. (60)

(Kuyruk sallamak.)

Karşı cinse işve yapmak, kendisine meyletmesi için aleni olmayan girişimlerde bulunmak.

268. Gücüne gitmek. (38)

(Gücüne gitmek.)

Bir söz, bir davranış bir kimsenin onuruna dokunmak, o kimseye ağır gelmek.

269. Gücünü üzme. (28)

(Gücünü üzme.)

Üzüntü vermek, moralini bozmak, canını sıkmak.

270. Günaha guymak. (25)

(Günaha sokmak.)

Günah işlemesine yol açmak, dinin buyrukları dışına çıkmasına zemin hazırlamak.

271. Güne garşu işemek. (16)

(Güne karşı işemek.)

Cezalandırılacak uygunsuz davranışlarda bulunmak.

272. Günleri sayılı olmak. (51)

(Günleri sayılı olmak.)

1. İçinde olunan günlerde ölecek olmak. 2. Bulunduğu yerde kalmak için birkaç günü kalmak.

-H-

273. Hakını bazar etmek.

(Hakkını pazar etmek.)

Dersini vermek, işini bitirmek.

274. Hakkı geçmek. (26)

(Hakkı geçmek.)

Bir şeyde veya bir kimsede emeği bulunmak.

275. Hakkını helâl etmek. (30)

(Hakkını helal etmek.)

Geçen hakkını, emeğini bağışlamak.

276. Hâli vağıt yerinde. (46)

(Hali vakti yerinde olmak.)

Zengin, oldukça varlıklı, para durumu iyi.

277. Halt etmek. (60)

(Halt etmek.)

Yakışsız davranmak, uygunsuz bir söz söylemek veya kötü bir şey yapmak.

278. Halt gazımak. (60)

(Halt kazımak)

Hatalı iş yapmak.

279. Har vurup harman savurmak.⁴⁶

(Har vurup harman savurmak.)

Hesapsızca, düşüncesizce harcamak; malını, parasını ölçüsüzce, bol bol harcıyıp tüketmek.

280. Haram olmak. (55)

(Haram olmak.)

---

⁴⁶ Erdem - Dağdelen, *a.g.e.*, 841.

Bir şeyden gerektiği gibi yararlanamaz olmak.

281. Haspası çıkmak. (25)

(Haspası çıkmak.)

Olumsuz bir duruma gelmek.

282. Hasta sökel olmak. (46)

(Hasta sökel olmak.)

Rahatsızlanmak.

283. Hevesi gusrağında galmak. (55)

(Hevesi kursağında kalmak.)

Çok istediği, imrendiği, kavuşmak dilediği şeyi elde edememek.

284. Heyheyleri gelmek. (10)

(Heyheyleri gelmek.)

Çok sinirlenmek.

285. Hom hom olmak/etmek. (14)

(Hom hom etmek/olmak.)

Sürekli söylenmek, homurdanmak.

286. Hora geçmek. (46)

(Hora geçmek.)

Beğenilmek, hoş gitmek, makbule geçmek.

287. Hoy hoy gezmek. (31)

(Hoy hoy gezmek.)

Çok gezenler için kullanılan bir sözdür.

288. Husa çekmek. (14)

(Husa çekmek.)

Merak etmek, kaygılanmak.

289. Hüküm giymek. (26)

(Hüküm giymek.)

Mahkemece ya da birileri tarafından kendisine ceza verilmek.

-I-

290. Irasatı yetmemek. (68)

(Irasatı yetmemek.)

Olgunlaşmamak.

291. İbret almak. (1)

(İbret almak.)

Kötü bir olaydan etkilenererek ders almak.

292. İçine atmak. (51)

(İçine atmak.)

1. Derdini, sıkıntısını kimseye söylememek. 2. Kendisine yapılan kötülüğe karşı sesini çıkarmamakla beraber, bunu unutmamak.

293. İçine sinmemek. (71)

(İçine sinmemek.)

1. İçi rahat etmemek, yaptığı şeyden memnun olmamak. 2. İsteddiği gibi olmadığı için rahatlık, mutluluk duymamak; tadına varamamak.

294. İçine sokacağı gelmek. (48)

(İçine sokacağı gelmek.)

Birini çok sevmek.

295. İflâhını kesmek. (31)

(İflahını kesmek.)

Gücünü tamamıyla yok edip bir daha karşı koyamayacak, düzelemeyecek, iş yapamayacak duruma getirmek.

296. İfrit olmak. (71)

(İfrit olmak.)

Çok öfkelenmek; aşırı ölçüde, kendini kaybedecek kadar sinirlenip kızmak.

297. İki iyilikten bi iyilik. (46)

(İki iyilikten bir iyilik.)

Ağır hasta olan birisi için "Ya şifa, ya ölüm." anlamında kullanılır.

298. İmamın gayuğuna binmek. (67)

(İmamın kayığına binmek.)

Ölmek, tabutta olmak.

299. İmana gelmek. (30)

(İmana gelmek.)

1. Hak dini olan İslâm'ı kabul etmek. 2. En sonunda doğruyu söylemek. 3. Önceden kabul etmediği şeyi sonradan kabul edip uymak.

300. İn cin top oynamak. (10)

(İn cin top oynamak.)

İssız, sessiz olmak, bir yerde hiçbir canlı yaratık bulunmamak.

301. İpsüz sapsuz. (46)

(İpsiz sapsız.)

Birbirini tutmaz, yersiz, anlamsız, işsiz, yersiz yurtsuz, saçma sapan işler yapan kişi.

302. İş dutmak. (36)

(İş tutmak.)

Ev işi yapmak.

303. İşi Allah'a galmak. (25)

(İşi Allah'a kalmak.)

Güç şartlar altında, beşerden hiçbir yardım umudu kalmamak.

304. İşi tıklarında olmak. (49)

(İşi tıklarında olmak.)

İşi çok uygun ve iyi olmak.

305. İpiylen guyuya inilmemek. (31)

(İpiyle kuyuya inilmemek.)

Kendisine güvenilmez, ona güvenilerek bir işe girilmez.

-K-

306. Kaale almamak. (28)

(Kale almamak.)

Önem vermemek, umursamamak.

307. Kefeni yırtmak. (52)

(Kefeni yırtmak.)

Ağır bir hasta ölüm tehlikesini atlamak.

308. Kelebesi dolaşmak. (59)

(Kelebesi dolaşmak.)

Eli ayağı dolaşmak, bocalamak.

309. Keş dökme⁴⁷.

(Keş dökme.)

---

⁴⁷ Kuş, a.g.e., K.

Hayali, gereksiz veya abartılı konuşmak.

310. Keyfinin kâsı. (16)

(Keyfinin kâhyası olmak.)

Birisinin istediği gibi yaşaması üzerinde söz hakkı olup olmama durumu.

311. Koltuk çıkmak. (49)

(Koltuk çıkmak.)

Ekonomik anlamda destek olmak.

312. Kör kötürüm galmak. (55)

(Kör kötürüm kalmak.)

Yaşlılık, hastalık vb. sebeplerle yürüyemez hale gelmek.

313. Köroğlu Ayvaz. (48)

(Köroğlu Ayvaz.)

Bir çiftin çocukları ve akrabaları olmadığını, yalnız başlarına olduğunu ifade eden söz.

314. Köstek olmak. (45)

(Köstek olmak.)

Yapılacak bir işi engelleyecek davranışlarda bulunmak.

315. Kulağı kırışte olmak. (10)

(Kulağı kırışte olmak.)

Söylenecek sözü, gelecek haberi dikkatlice beklemek.

316. Küplere binmek. (26)

(Küplere binmek.)

Çok öfkelenmek.

317. Küt küt kütmek. (53)

(Küt küt kütmek.)

Olağanüstü zenginliğe sahip olmak.

-L-

318. Laf ebesi. (48)

(Laf ebesi.)

Söyleyecek sözü bol olan, her söze karışan, herkese söz yetiştiren, çok konuşan.

319. Laf gavurtlamak. (14)

(Laf gavurtlamak.)

Gerçeği gizlemeye çalışmaya yönelik sözler söylemek.

320. Laf eşitmek. (46)

(Laf işitmek.)

Birisi tarafından paylanmak, azarlanmak.

321. Lafını atıvemek. (46)

(Lafını atıvermek.)

Sözünü dinlememek, söylediklerini kulak ardı etmek, önem vermemek.

322. Lâhavle çekmek. (39)

(Lahavle çekmek.)

Sıkıntıyı, öfkeyi gidermek, sabır telkin etmek için "Lâhavle" ile başlayan duayı okumak.

323. Lök gibi otumak. (68)

(Lök gibi oturmak.)

Bir yere bütün ağırlığıyla çökmek, oturup kalmak.

324. Lükse geçmek. (26)

(Lükse kaçmak.)

Gerekmediği halde ihtiyaç duyulan şeyden fazlası olmak.

-M-

325. Maaşa geçmek. (46)

(Maaşa geçmek.)

Aylığa geçmek, çalıştığı yerden ücret almaya başlamak.

326. Madası almamak. (25)

(Madası almamak.)

Canı istememek, kafası çekmemek.

327. Mahna bulmak. (46)

(Mahna bulmak.)

Bahane bulmak.

328. Mahna vermek. (46)

(Mahna vermek.)

Bahane vermek, eleştirmek.

329. Mantar gibi bitmek. (44)

(Mantar gibi bitmek.)

Birdenbire ya da kendiliğinden ortaya çıkmak.

330. Matal satmak. (36)

(Matal satmak.)

Bilmece sormak.

331. Mayası bozuk. (10)

(Mayası bozuk.)

Kişinin sorunlu olmasının sebebinin yetiştiren kişiler olması.

332. Mebali boynuna. (31)

(Vebali boynuna.)

Bir işin günahını yüklenmek.

333. Meydana götürmek. (46)

(Meydana getirmek.)

Çocuklar için bakmak, büyütme ve bulunduğu yaşa getirmek anlamında kullanılır.

334. Mihnet etmek. (36)

(Minnet etmek.)

Bir iş için kendisine mecbur olunan kişinin sıkıntılarına katlanmak zorunda olmak.

-N-

335. Nabal atmak. (13)

(Nabal atmak.)

Bir konuda elinden geleni yapıp üzerinden sorumluluğu atmak.

336. Nalet siper olmak. (35)

(Lanet siper olmak.)

Allah kahretsin, lanet olsun.

337. Nefsini köllemek. (51)

(Nefsini körlemek.)

Birtakım yollarla iştah duygusunu dindirmek.

338. Netameli olmak. (46)

(Netameli olmak.)

Tekin olmamak, güven vermemek.

339. Nevri dönme. (31)

(Nevri dönme.)

Çok öfkelenmek, sinirlenip kızmak ve bu sebeple rengi değişmek.

340. Neydüğü belirsiz. (36)

(Ne idiği belirsiz.)

Ne olduğu, niteliği, soyu sopy, nereli olduğu bilinmeyen.

341. Nırgı dutulmak. (1)

(Nırgı tutulmak.)

Basireti bağlanmak.

342. Nuh Nebi`den galma. (68)

(Nuh Nebi`den kalma.)

Çok eski modası geçmiş, köhnemiş.

-O-

343. Oğul balı. (46)

(Oğul balı.)

Evlât, evlâdın çocuğu, torun.

344. Okga dört yüz dirhem. (16)

(Okka dört yüz dirhem.)

Değişiklik yok, hep aynı.

345. Ortalık gardı. (25)

(Ortalık karışdı.)

Düzen bozuldu, birbirine karıştı.

-Ö-

346. Ömür dörpüsü. (47)

(Ömür törpüsü.)

İnsanı yıpratın, yoran, sıkıntıya sokan, uzun ve yorucu iş.

-P-

347. Papara yimek. (46)

(Papara yemek.)

Azar işitmek.

348. Para pitirik olmaması. (52)

(Para pitirik olmaması.)

Züğürtlük, parasızlık.

349. Pire gibi. (59)

(Pire gibi.)

Hareketli, eli çabuk.

350. Posta gormak. (56)

(Posta koymak.)

Birini korkutmak, gözdağı vermek, tehdit etmek.

351. Pusulayı şaşımak. (31)

(Pusulayı şaşımak.)

Ne yapacağını bilemez duruma düşmek, doğru tutum ve davranıştan ayrılmak.

-R-

352. Rahat batmak. (10)

(Rahat batmak.)

Rahat, iyi bir yerdeyken o yeri olmayacak nedenlerden ötürü terkeden insanlar için sitem biçiminde söylenir.

353. Rast gitmek. (36)

(Rast gitmek.)

Denk gelmek, tesadüfen karşılaşmak.

-S-

354. Sabır daşı. (30)

(Sabır taşı.)

Çok sabırlı kimse, türlü sıkıntılara katlanan.

355. Sakır sakır titirmek. (39)

(Sakır sakır titirmek.)

Şiddetli olarak titirmek.

356. Saman gibi. (61)

(Saman gibi.)

Tatsız, yavan.

357. Sentir savuş ilerlemek. (14)

(Sentir savuş ilerlemek.)

Gelişigüzel ya da zoraki bir şekilde devam etmek.

- 358. Sepet havası. (59)**
(Sepet havası.)
Birini işten çıkarmak, yol vermek, yanından uzaklaştırmak.
- 359. Sermayeyi kediye yüklemek. (31)**
(Sermayeyi kediye yüklemek.)
Parasını yiyip bitirmek, işini ve parasını kaybetmek, batırmak.
- 360. Sersem sepet.(36)**
(Sersem sepet.)
Uykusu kanmamış.
- 361. Sıkı durmak. (51)**
(Sıkı durmak.)
Güçlü, dayanıklı olmak; güçlü görünerek dikkatli bulunmak.
- 362. Sırım sıçmak. (68)**
(Sırım sıçmak.)
Mutluluk ve zenginlik her halinden belli olmak.
- 363. Sırtını dayamak. (55)**
(Sırtını dayamak.)
Güçlü bir yere veya birine güvenmek.
- 364. Sıtkı sıyrılmak. (57)**
(Sıtkı sıyrılmak.)
Birinden ya da bir şeyden sıkılmak, bunalmak.
- 365. Sinek avlamak. (31)**
(Sinek avlamak.)
Satış yapamamak, iş ve müşteri olmadığından boş oturmak, iş yapamaz olmak.
- 366. Soğuk almak. (59)**
(Soğuk almak.)
Üşüyüp hastalanmak.
- 367. Sövüp sekitmek.⁴⁸**
(Sövüp sekitmek.)
Bağıra çağıra küfretmek.

---

⁴⁸ Kuş, a.g.e.,S.

368. Su goyvemek. (30)

(Su koyvermek.)

Cıvıtmak, sözünde durmamak.

369. Suratını ekşitmek. (71)

(Suratını ekşitmek.)

Hoşnutsuzluğunu yüz ifadesiyle belli etmek.

370. Suyunca gitmek. (38)⁴⁹

(Suyunca gitmek.)

Uyumlu hareket etmek.

371. Sütü bozuk. (10)

(Sütü bozuk.)

Mayası bozuk, kötü soydan gelen ve ahlâksızlık eden kimse.

-Ş-

372. Şaha galkmak. (60)

(Şaha kalkmak.)

1. Atın ön ayaklarını yerden kesip arka ayakları üstünde yerde durması. 2.

Coşmak, kükremek, baş kaldırmak.

373. Şam şam şakımak.(53)

(Şam şam şakımak.)

Çok aydınlık, parıltılı olmak.

374. Şehilli teklifi etmek. (59)

(Şehirli teklifi etmek.)

Yapılan teklifte ısrarcı ve samimi olmamak, usuleten sormak.

375. Şerefetin doğanı. (68)

(Şerefetin doğanı.)

Acaip çirkin.

376. Şeytana uymak. (25)

(Şeytana uymak.)

Yanlış bir iş yapmaya karar vermek.

377. Şıprıttan olmak/gelmek/gitmek. (36)

(Şıprıttan olmak/gelmek/gitmek.)

---

⁴⁹ Kuş, a.g.e.,S.

Bir anda, hemencecik.

378. Şifayı gapmak. (46)

(Şifayı kapmak.)

Hastalanmak.

379. Şom ağızlı. (41)

(Şom ağızlı.)

Hemen her olayı kötüye yoran, kötü şeyler olacağını söyleyen, ileri sürdüğü ihtimallerin gerçekleşmesinden korkulan kimse.

-T-

380. Tabanvaynan gitmek. (28)

(Tabanvay ile gitmek.)

Araçla değil de yürüyerek gitmek.

381. Tattalı köy. (59)

(Tahtalı köy.)

Mezarlık.

382. Tattası eğişik. (25)

(Tahtası eksik.)

Aklı noksan, deli.

383. Tam takır guru bakır. (1)

(Tam takır kuru bakır.)

İçinde hiçbir şey yok, bomboş.

384. Taylığı yemsüz olmak. (68)

(Taylığı yemsiz olmak.)

Sorumsuz, ilgisiz olmak.

385. Tebelleş olmak. (39)

(Tebelleş olmak.)

Kancayı takmak, musallat olmak, istediğini yaptırıncaya kadar yakasını bırakmamak.

386. Tekbir götümek. (31)

(Tekbir getirmek.)

Allah-ü ekber diyerek Allah'ın adını yüceltmek.

387. Telaşe memulluğu etmek. (46)

(Telaşe memurluğu etmek.)

İnsanları gereksiz yere ya da olması gerekenden daha çok telaşlandırmak.

388. Tersinden gakmak. (10)

(Tersinden kalkmak.)

Aksi, huysuz ve ters olmak.

389. Tohuma geçmek. (59)

(Tohuma kaçmak.)

Yaşlanmak, evlenme çağı geçip kartlaşmak.

390. Top atışlar gibi durmak. (1)

(Top atışlar gibi durmak.)

Bir işi uzaktan yapmaya çalışmak.

391. Tosul tosul etmek. (46)

(Tosul tosul etmek.)

Huysuzluk etmek, öfkelenerek kendi kendine söylenmek.

392. Turnayı gözünden vurmak. (43)

(Turnayı gözünden vurmak.)

Hiç beklenmedik bir kazanç sağlama imkânını ele geçirmek.

393. Türküsünü çağırmak. (25)

(Türküsünü çağırmak.)

Çok istenilen bir şeyin ya da çok sevilen birinin konusunu açmak sürekli ondan bahsetmek.

394. Tüy dikmek. (49)

(Tüy dikmek.)

Kötü bir işi, ortaya konan bir söz ya da davranışla daha da kötüleştirmek.

-U-

395. Uç duttumak. (18)

(Uç tutturmak.)

İp ucu bulmak, gerçeğe yaklaşmak.

396. Uçan kuşa borcu olmak. (31)

(Uçan kuşa borcu olmak.)

Pek çok kişiye borçlu olmak.

397. Umur etmek. (51)

(Umur etmek.)

Olayları gereksiz yere uzatmak, başka anlamlar vermek.

398. Umuru gubur etmek. (68)

(Umuru kubur etmek.)

Çok müşkülpesent olmak.

399. Ununu elemiş, eleğini asmış. (36)

(Ununu elemiş eleğini asmış.)

Hayatta yapmak istediklerini yapmış, geri kalan ömrü süresince artık yapacak önemli bir işi kalmamış kimseler için söylenir.

400. Usulüne göre. (49)

(Usulüne göre.)

Olması gerektiği gibi.

401. Uşak devşek sahibi olmak. (46)

(Uşak devşek sahibi olmak.)

Çoluk çocuk sahibi olmak.

402. Utancından yerin dibine geçmek. (24)

(Utancından yerin dibine geçmek.)

Orada olmamak, yok olmak isteyecek kadar utanıyor olmak.

403. Uyduruk gayduruk etmek. (48)

(Uyduruk kaydırık olmak.)

Aslı olmamak.

404. Uzun boylu. (61)

(Uzun boylu.)

Derinlemesine, ayrıntılarıyla.

405. Uzun etmek. (21)

(Uzun etmek.)

Sözü uzatmak, sözünde direnmek, tartışmayı sürdürmek.

-Ü-

406. Üç buçuk atmak. (38)

(Üç buçuk atmak.)

Çok korkmak, korku içinde olmak, istenmeyen bir durum olacak diye korkup durmak.

407. Üçe beşe bakmamak. (59)

(Üçe beşe bakmamak.)

Alışverişte fiyat konusunda küçük farkları önemsememek.

408. Üs baş. (1)

(Üst baş.)

Kılık kıyafet, giyim kuşam.

409. Üsdüne souk su içmek. (49)

(Üzerine soğuk su içmek.)

O işten umudunu kesmek, o işin olacağına inanmamak.

410. Üsdüne titiremek. (18)

(Üzerine titirmek.)

Pek fazla sevgi, özen göstermek; zarar gelmesin diye itinalı davranmak.

-V-

411. Vadesi gelmek. (46)

(Vadesi gelmek.)

1. Ömrü sona ermek, eceli gelmek, ölmek. 2. Süresi dolmak, ödeme zamanı gelmek.

412. Velveleye vermek. (30)

(Velveleye vermek.)

Gereksiz bir heyecana, telâşa düşürmek.

413. Verip verişdümek. (25)

(Verip veriştirmek.)

Ağır sözler söylemek, ağzına ne gelirse söylemek.

414. Vız gelip tırıs gitmek. (59)

(Vız gelip tırıs gitmek.)

Hiç önemsememek, aldırış etmemek.

415. Vuga etmek. (68)

(Vuga etmek.)

Korumak, himaye etmek.

416. Vur deyince öldüme. (51)

(Vur deyince öldürmek.)

Bir isteği, dileği yerine getirirken aşırılığa kaçıp da işi berbat edene karşı söylenir.

-Y-

417. Ya herro ya merro. (49)

(Ya herro ya merro.)

Tehlikeyi göze aldık, giriştiğimiz işte ya batar ya da çıkarız anlamında kullanılır.

418. Ya sabır çekmek. (36)

(Ya sabır çekmek.)

Kötülöklere, sıkıntılara, üzücü olaylara karşı tepki göstermemeye çalışıp, Cenab-ı Allah`tan kendisine sabır vermesini istemek.

419. Yağlayıp çullamak. (68)

(Yağlayıp çullamak.)

Hak edilmeden, hoşa gitsin diye övmek.

420. Yağlı gapı. (25)

(Yağlı kapı.)

Rahat sıkıntısız bir yerde olmak ve geçimini buradan sağlamak.

421. Yağmazsan da gülle. (1)

(Yağmazsan da gülle.)

Elinden bir şey gelmese de sözle destek vermek.

422. Yaka silkmek. (31)

(Yaka silkmek.)

Bıkıp usanmak; bir iş, durum, yer ya da kimsenin olumsuz yanlarından tedirginlik duyduğunu belirtmek.

423. Yakasını gapdumak. (49)

(Yakasını kaptırmak.)

Umulmazken bir işten ya da kimseden kurtulmak, kaçmak.

424. Yan gelip yatmak. (61)

(Yan gelip yatmak.)

Yapacak işleri olduğu hâlde yapmamak, rahatına bakmak, keyfince yaşamak.

425. Yan gözle bakmak. (10)

- (Yan gözle bakmak.)
Kötü niyetle, düşmanca bakmak.
- 426. Yanguna körüğnen gitmek. (13)**
(Yangına körükle gitmek.)
Anlaşmazlığı, gerginliği, kargaşalığı artırıcı, her iki tarafı kışkırtıcı söz ve davranışlarda bulunmak.
- 427. Yanı buzağılı olmak. (68)**
(Yanı buzağılı olmak.)
Çocuklu dul kadın.
- 428. Yarı yolda gormak. (18)**
(Yarı yolda bırakmak.)
Verilen desteği, yapılan yardımı sonuna kadar götürmemek.
- 429. Yaş tattaya basmak. (59)**
(Yaş tahtaya basmak.)
Tedbirsiz ve düşüncesiz davranıp sonucu olumsuz bir iş yapmak.
- 430. Yatağa düşmek. (1)**
(Yatağa düşmek.)
Yataktan kalkamayacak kadar hasta olmak.
- 431. Yelkenleri suya endümek. (30)**
(Yelkenleri suya indirmek.)
İnat ettiği konuda inadından vazgeçmek.
- 432. Yelle bi etmek. (2)**
(Yerle bir etmek.)
Bir yeri yakıp yıkmak, tahrip etmek, temelini kadar söküp dağıtmak, taş taş üstüne bırakmamak.
- 433. Yelli yersüz. (25)**
(Yerli yersiz.)
Uygun olsun olmasın, uygun zamanı kollamadan.
- 434. Yer etmek. (10)**
(Yer etmek.)
İz bırakmak, içine işlemek.
- 435. Yer yerinden oynamak. (20)**

(Yer yerinden oynamak.)

Bir olay toplumda telâş, heyecan, gürültü, patırtı, kargaşa oluşturmak.

436. Yerin dibine geçmek. (60)

(Yerin dibine geçmek.)

1. Çok utanmak. 2. Yitirilen şey bir türlü bulunamamak.

437. Yerinde yelle esmek. (39)

(Yerinde yellere esmek.)

Olması gereken yerde olmamak, yerinde bulunamamak.

438. Yıldır yıldır etmek. (47)

(Yıldır yıldır etmek.)

Parlamak, yanıp sönmek.

439. Yıldızı barışmamak. (10)

(Yıldızı barışmamak.)

Aralarında görüş, düşünce ve duygu ayrılıkları bulunup birbirlerinden hoşlanmamak, birbirleriyle iyi geçinmemek, anlaşıp uyuşamamak.

440. Yimeden içmeden kesilmek. (25)

(Yemeden içmeden kesilmek.)

Psikolojiyi etkileyen bir durum sebebiyle yemek yiyecek durumda olmamak, iştahı kesilmek.

441. Yol gösdermek. (59)

(Yol göstermek.)

Nasıl davranılacağını, ne yapılacağını öğretmek.

442. Yoldan çıkmak. (49)

(Yoldan çıkmak.)

Kötü yola sapmak, doğru yoldan ayrılmak, azgınlığa düşmek.

443. Yolunu bulmak. (31)

(Yolunu bulmak.)

Kanunî olmayan yollardan kazanç sağlamak.

444. Yolunu gozetlemek. (46)

(Yolunu gözlemek.)

Gelmesini beklemek.

445. Yolunu yapmak. (47)

(Yolunu yapmak.)

Planlanan bir şey için zemin hazırlamak, şartları uygun hale getirmek.

446. Yuka yürekli. (30)

(Yufka yürekli.)

Çok duygulu olup olaylardan hemen etkilenip ağlayan, çok acıyan, üzülen kimse.

447. Yumurta gapıya dayanmak. (15)

(Yumurta kapıya dayanmak.)

Yapılması gereken bir iş için zaman daralmış olmak, iş çok sıkışık zamana rastlamak.

448. Yuvasını yapmak. (59)

(Yuvasını yapmak.)

Birinin hakkından gelmek, hak ettiği ceza ya da cevabı vermek.

449. Yuvasını yıkmak. (36)

(Yuvasını yıkmak.)

1. Birinin eşinden ayrılmasına yol açmak. 2. Bir kimse eşinden ayrılarak aile düzenini bozmak, yok etmek."Zorla kadıncağızın yuvasını yıktılar, lânet olsun onlara."

450. Yüklü gurbaaya dönmek. (68)

(Yüklü kurbağaya dönmek.)

Göbekli insan, bol cevizli çörek.

451. Yüreğine enmek. (25)

(Yüreğine inmek.)

Olumsuz bir olaydan çok fazla etkilenmek.

452. Yüreğine su serpilmek. (57)

(Yüreğine su serpilmek.)

Ferahlamak, rahatlamak.

453. Yüz garası. (36)

(Yüz karası.)

Ailesi, çevresi için utanç verici bir iş yapmak.

454. Yüz yüze bakmak. (59)

(Yüz yüze bakmak.)

Koparılamayacak bir bağ bulunması sebebiyle aradaki ilişkiyi muhafaza etmek.

455. Yüzü gozü açılmak. (46)

(Yüzü gözü açılmak.)

Tıraş olduktan sonra güzel olmuş anlamında söylenen bir söz.

456. Yüzü gülmek. (10)

(Yüzü gülmek.)

Neşelenip sıkıntıdan kurtulmak, feraha kavuşmak.

457. Yok pahasına. (1)

(Yok pahasına.)

Son derece ucuz, değerinin altında bir fiyata, ölü fiyatına.

458. Yüssü suyu hürmetine. (25)

(Yüzü suyu hürmetine.)

Bir kimsenin hatırına değer verildiği için.

459. Yüzünü gören cennetlik. (49)

(Yüzünü gören cennetlik.)

Uzun bir süre ortalıkta görünmeyen kimseler için kullanılır.

-Z-

460. Zamet çekmek. (46)

(Zahmet çekmek.)

Sıkıntı, güçlük, yorgunluk ve eziyetlere katlanmak.

461. Zararı olmamak. (46)

(Zararı olmamak.)

1. Olumsuz bir duruma sebep olmamak. 2. Bakıma muhtaç olan çocuk, hasta, yaşlı gibi kişilerin bakımında zorlanmamak, bakıcıya eziyetleri olmamak.

462. Zeir etmek. (25)

(Zehir etmek.)

Bir şeyin tadını kaçırmak, iyiyken kötü duruma sokmak.

463. Zemzeme bandumak. (68)

(Zemzeme bandırmak.)

Biri, ötekine göre çok daha iyi nitelikte olmak.

- 464. Zerre gada. (25)**
(Zerre kadar.)
Hiç denecek kadar az.
- 465. Zevkten köşe olmak. (49)**
(Zevkten köşe olmak.)
Çok mutlu olduğu anlaşılmalı, çok sevinip keyiflenmek ve aşırı zevk duymak.
- 466. Zeytinyağı gibi üste çıkmak. (13)**
(Zeytinyağı gibi üste çıkmak.)
Bir konuda haksız olduğunu kabullenmeyerek kurnazlıkla kendini haklı ya da suçsuz çıkarmaya çalışmak.
- 467. Zıddına gitmek. (49)**
(Zıttına gitmek.)
Karşısındakini sinirlendirmek, sınırını bozmak; bir şeyin tersine hareket etmek.
- 468. Zırnık koklatmamak. (31)**
(Zırnık koklatmamak.)
Az da olsa, en ufak bir şey de olsa vermemek.
- 469. Zıvanadan çıkmak. (4)**
(Zıvanadan çıkmak.)
Çok sinirlenip öfkelenmek, taşkınca hareketlerde bulunmak.
- 470. Zil dakıp oynamak. (59)**
(Zil takıp oynamak.)
Çok sevinmek.
- 471. Zin zin gezmek. (46)**
(Zin zin gezmek.)
Çok ve sürekli gezmek.
- 472. Ziyafet çekmek. (49)**
(Ziyafet çekmek.)
Konukları yemek vererek ağırlamak.
- 473. Zıyan etmek. (14)**
(Zıyan etmek.)

Yersiz, boş yere harcamak.

474. Zoppudu zoppudu gezmek. (46)

(Zoppudu zoppudu gezmek.)

Sürekli gezmek, dolaşmak.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ATASÖZLERİ VE DEYİMLERİN FONETİK İNCELEMESİ

2.1. SES BİLGİSİ

Bir dilin başka dillerden ayrılan yönlerinden biri, onun ses düzenidir. Ses düzeni deyince de bir dilde var olan sesleri ve bunların niteliklerini anlıyoruz. Bu niteliklerin başında da ünlü ve ünsüzlerin çıkış yerleri ve biçimleri açısından özellikleri, dildeki ses eğilimleri ve uzunluklar gibi özellikleri akla gelir.⁵⁰ Bir dilin seslerini meydana gelişleri, boğumlanma özellikleri, kelimelerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları çeşitli değişmeler açısından inceleyen dil bilgisi dalına ses bilgisi denir.⁵¹ Dilimizin sesleriyle ilgili kuralları ve özellikleri, başka dillere kıyasla son derece sağlıklı ve belirleyici niteliktedir.⁵² Ses bilgisi de konuşulan dilde var olan sesleri araştırır, bu seslerin özelliklerini tespit ederek tanımlar ve yaptığı tanımlara göre sesleri kümeler. Bütün dillerdeki sesler ilk önce iki ana kümeye ayrılır: Ünlüler ve ünsüzler.⁵³

2.1.1. Ünlüler

Vokaller, teşekkülleri sırasında ses geçidinde hiçbir takıntıya uğramayan, hiçbir engelle karşılaşmayan seslerdir. Vokallerin hepsi açık ve rahat bir yolda teşekkül ederler. Dil, damak, diş, dudak gibi organlar birbirleriyle temas etmezler.⁵⁴ Yani ünlüler teşekkülleri sırasında ses yolunda hiçbir engelle karşılaşmayan seslerdir. Ünlüler oluşurken ses yolu tamamen açık bir durumda bulunur. Bu yüzden ciğerlerden gelen hava rahat bir akışla dışarı çıkar.⁵⁵

Ancak bu açıklık vokallerin cinsine göre az veya çok, dar veya geniş olabilir. Organlar birbirine değmez ama birbirlerine yaklaşır uzaklaşırlar. Çene kemikleri birine yaklaşır, uzaklaşır. Dilin arkası, ortası veya önü kabararak üst damağa

⁵⁰ Doğan Aksan, *Türkçenin Gücü*, 1990, Bilgi Yayınevi, İstanbul, s. 19.

⁵¹ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 2006, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 19.

⁵² A. Necip Hatiboğlu, *Üniversitede Türk Dili*, 2003, Barış Kitabevi, Ankara, s. 79.

⁵³ Ahmet Kocaman, *Dil Bilim: Temel Kavramlar- Sorunlar- Tartışmalar*, Dil Derneği Yayınları, Ankara, 2006, s. 20-21.

⁵⁴ Muharrem Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1994, s. 94.

⁵⁵ M. Özkan, H. Tören, O. Esin; 2006, s. 19.

yaklaşır. Dudaklar yayılarak veya büzülerek vaziyet alırlar. Vokaller kısa ve uzun söylenebilen seslerdir.⁵⁶

Derlediğimiz atasözleri ve deyimlerdeki vokallerin özellikleri şu şekildedir.

2.1.1.1. Ünlü Çeşitleri

/a/ Ünlüsü

[á]: Anlam ayırıcı bir özelliği olmayan bu ünlü, genelde orta damakta, /a/ ile /e/ arasında boğumlanan, yarı ön-yarı art bir ünlüdür.⁵⁷

/a/>[á]:

32.Akıllı köprü *aráyasıya* deli çayı geçer.

135.Çáy başından bulanu.

136.Çáy geçerken at değişmez.

455.Umut, *fákirin* ekmeğidü.

/e/>[á]:

224.Eşek çamura batınca sahibinden *guvvátlısı* olmaz.

[á]: /a/ ile /ı/ arası dar bir ses olan bu ünlünün teşekkülü sırasında çene /a/ sesine nazaran daha dar bir durumdadır.⁵⁸

/a/>[á]:

35.*Akrabáynan* yi iç, alışveriş etme.

342.İyi *olácah* hastanın doktor ayağına gelü.

409.*Paráynan* imanın kimde olduğu bilinmez.

/ı/>[á]

⁵⁶ M. Ergin, 1994, s. 94.

⁵⁷ M. D. Erdem ve G. Dağdelen, 2012, s. 47.

⁵⁸ a.g.e., s. 47.

56.Aşağı koylü olduğu nerden belli yalan *gonuřmáynca*.

87.Bayguřun gısmeti *ayaána* gelü.

207.El elin eşşeğini türkü *çaáarak* arar.

342.İyi olacah hasdanın doktor *ayaána* gelü.

392.Türküsunü *çaármak* D.

[â]: Bir ara ses formu niteliğinde oluşan bu ünlü, /a/ ile /o/ arası bir sesi ifade eder.⁵⁹

/a/>[â]

2.Abuca bâba yarısıdu.

72.Bâba goruk yir, oğlanın dişi gamaşu.

73.Bâba oğluna bağ bağışlamış da oğul bâbaya bi üzüm bağışlamamış.

92.Bâba ocağı D.

93.Bâbasının hayrına D.

156.Dâul bile dengi dengine.

157.Dâulun sesi uzaktan hoş gelü.

224.Eşek çâmura batınca sahibinden guvvatlısı olmaz.

318.Her dâvulun önünde oynanmaz.

/e/ Ünlüsü:

[é]: /e/ ile /i/ arasında boğumlanan ve yarı geniş-yarı dar bir ön ünlüdür.⁶⁰

/e/>[é]

178.Ciéri beş para etmemek.

---

⁵⁹ a.g.e., s. 48.

⁶⁰ a.g.e., s. 48.

/è/: Kapalı /e/ olarak da adlandırılan bu ses /ı/ ile /e/ arasında boğumlanan kapalı bir ünlüdür.⁶¹

/a/>/è/

408.*Paréynan* imanın kimde olduğu bilinmez.

/e/>/è/

50.Anasına bak kızını al düzenine bak *bézini* al.

94.Bêş barmağın *bêşi* de bir değildi.

95.Bêşi bütüdü her *şeyi* bülü.

171.*Déyze*, ana yarısıdu.

322.Her *şeyim* hıyar diyenin peşinden bi tutam duzla gidilmez.

370.*Méyveli* ağacı daşlallar.

406.Üçe *bêşe* bakmamak D.

460.Uyuz *kêçi* suyu başından içer.

/i/>/è/

70.Aza ganaat götümeyen çoğu *hêş* bulamaz.

249.Gazmam *gêtdi* sapına uğulla ossun.

391.Oturun otduğunuz yerde geçinün *gêtdüğünüz* yerde.

451.Yüreğine *ênmek* D.

[ê]: /e/ ile /ö/ arası, yarı yuvarlak bir sestir.⁶²

/e/>[ê]

162.*Dêliynen dêvlet* bildüğünü işler.

---

⁶¹ a.g.e., s. 49.

⁶² a.g.e., s. 49.

170.*Dêvletin* malı deniz, yimeyen donuz.

207.Dolap *çêğürmek* D.

226.Fırıldak *çêğürmek* D.

/ı/ Ünlüsü

[î]: /ı/ ile /i/ arası düz, dar ve yarı art bir ünlüdür.⁶³

/a/>[î]

61.Ataş *olmıyan* yerden duman çıkmaz.

376.Namazda gozü *olmıyanın* ezanda gulağı olmaz.

439.Tallada işi *olmıyanın* harmanda gözü olmaz.

428.Su *bulanmıyınca* durlanmaz.

/ı/>[î]

93.*Babasınin* hayrına D.

261.Gözü *açık* gitmek D.

374.Mum dibine *ışık* vemez.

/i/>[î]

91.Ben *nışanlı* deyilin kime olsa dönerin.

/u/>[î]

447.*Yimirta* gapıya dayanmak

[î]:/ı/ ile /u/ arasında boğumlanan yarı yuvarlak bir ünlüdür.⁶⁴

/u/>[î]

---

⁶³ a.g.e., s. XXI.

⁶⁴ a.g.e., s. 50.

405.Üç *bīçuk* atmak

/i/ Ünlüsü

[i]: Bir ara ses niteliği taşıyan, /ı/ ile /ü/ arasında boğumlanan yarı yuvarlak bir ünlüdür.⁶⁵

/i/>[i]

371.*Mısfır* nasibiynen gelü.

372.*Mısfır* umduğunu değil bulduğunu yir.

/ü/>[i]

194.*Dınyada* ölüm olmasa adamı yirdi.

/o/ Ünlüsü

[ó]: /o/ ile /ö/ arasında bir orta damak ünlüsüdür.⁶⁶

/ü/>/ö/>[ó]

281.*Gózel* saçı örmezle.

289.Gönül kimi severse *gózel* odu.

/ö/>[ó]

190.Düğen *óküzünün* ağzı bağlanmaz.

293.Görünen *kóy* gılavuz istemez.

343.İyilerin ekmeği *gókyüzünde* kötülerin ekmeği minderin altındadır.

344.İyiliğe iyilik her kişinin karı, *kótülüğe* iyilik er kişinin karı.

---

⁶⁵ a.g.e., s. 51.

⁶⁶ a.g.e., s. 51.

400.Ölümünden öteye *kóy* yok.

457.Uşağa iş buyur ardından *gózetle*.

468.Yalnız *óküz*, çifte goşulmaz.

/o/>[ó]

401.Ölünün hatrı diriden *çókdu*.

/a/>[ó]

467.*Yólinuz* daş, duvar olmaz.

[ò]: /o/ ile /u/ arasında boğumlanan yarı dar bir ünlü olan bu sesin teşekkülü sırasında çene /o/ ünlüsüne göre daha dar bir durumdadır.⁶⁷

/o/>[ò]

112.Biri yer biri bakar, gıyamet *óndan* gopar.

172.Dilin kemüğü *yókdu*.

207.*Dólap* çeğürmek D.

/u/ Ünlüsü

[ú]: Orta damakta boğumlanan /u/ ile /ü/ arası bir sestir.⁶⁸

/ı/>[ú]

13.*Açúk* ağız aç galmaz.

71.*Azúcúk* aşım, gaygúsúz başım.

238.Gara habar tez *yayılıú*.

261.Gözü *açúk* gitmek D.

---

⁶⁷ a.g.e., s. 51.

⁶⁸ a.g.e., s. 52.

/i/>[ú]

187.*Dölük* daş yerde galmaz deli gız evde galmaz.

299.Gurda *nişún* boynun galın demişle, gendi işimi kendim görerin demiş.

/u/>[ú]

405.Üç *buçúk* atmak D.

485.*Yúkayı* yapan da yir gapıdan bakan da yir.

/ü/>[ú]

49.Anası uyumuş gızı *böyümüş*.

162.*Böyük* gonuşmak D.

246.Gayadan eniş olmaz ham dömür *gümüş* olmaz.

2.1.1.2. Ünlülerde Uzunluk Kısalık

Türkçede kendiliğinden uzun vokal yoktur. Türkçede her vokalin hecede tek başına bulunması, başına veya sonuna bir konsonant almasıyla beraber normal, normalden biraz uzun ya da kısa şekilleri oluşturur. Fakat normalin biraz üstüne ve altına taşan bu kaymalar ehemmiyet arz etmezler.⁶⁹ Bunların yanında hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi yoluyla da uzun ünlüler meydana gelebilmektedir.

Uzun /a/ Ünlüsü

13.Açuk ağız aç *gālmaz*.

37.Ağzının dadı *gāçmak* D.

---

⁶⁹ Muharrem ERGİN, *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2009, s. 55.

239.*Gārdaş gārdaşı* bıçaklamış, dönmüs yine gucaklamış.

271.Güne *gārşu* işemek D.

412.Rüzgâra *gārşu* işenmez.

451.Türk'ün akli ya sıçarken ya *gāçarken*.

Uzun /o/ Ünlüsü

280.*Görkulu* rüya görmektense uyanuk yatmak iyidü.

281.*Görkunun* ecele faydası yok.

2.1.1.2.1.Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

56.*Aşşā* koylü olduğu nerden belli yalan gonusmıyınca.

383.*Nōldum* deme nolacın de.

2.1.1.2.2.Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

103.Bir fincan *gāvenin* gırk yıl hatırı vadu.

486.*Zāmetsiz rāmet* olmaz.

2.1.1.3.İkiz Ünlüler

Çalışmalarımız sırasında tespit ettiğimiz atasözü ve deyimlerde /g/, /h/ ünsüzlerinin düşmesi ile ikiz ünlüler meydana gelmiştir.

2.1.1.3.1.Yükselen İkiz Ünlüler

Birinci unsuru ikinci unsurundan dar olan ikiz ünlüler yükselen ikiz ünlüler diye adlandırılır.⁷⁰

190.*Düen* öküzünün ağzı bağlanmaz.

343.*İyilie* iyilik her kişinin karı, kötülüğe iyilik er kişinin karı.

2.1.1.3.2.Eşit İkiz Ünlüler

Aynı türden iki ünlüden oluşan olan ikiz ünlüler eşit ikiz ünlüler diye adlandırılır.⁷¹

191.*Düün* gapısı bereket gapısıdu

192.*Düüne* giden oynamış cenazeye giden ağlamış.

193.*Düünsüz* köy şakırdaksuz değirmene benzer.

5.1.1.3.3.Alçalan İkiz Ünlüler

İkinci unsuru birinciye göre daha dar olan ikiz ünlülere alçalan ikiz ünlüler denir.⁷²

277.Gonşunun *touğu*, gonşuya gaz görünü.

315.Hatır için çiğ *touk* yinü.

462.*Zeir* etmek D.

2.1.1.4.Ünlü Uyumları ve Ünlü Benzeşmeleri

2.1.1.4.1.Önlük-Arthık Uyumu

62.*Ataşla* barut yan yana durmaz.

⁷⁰ Mehmet Dursun Erdem (2001) *Asarcık Ağzı*, Samsun: Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 29.

⁷¹ M. D. Erdem ve G. Dağdelen, 2012, s. 58.

⁷² M. D. Erdem, 2001, s. 30.

72.*Ataş* almak D.

73.*Ataş* bacayı sarmak D.

150.Dağ yanmış davşanın *habarı* yok.

389.Top *ataşlar* gibi durmak D.

457. Uşakdan al habarı.

Yazı dilinde önlük artlık uyumuna aykırılık gösteren bazı eklerin Karabük ve yöresi ağızlarında uyuma tabi oldukları görülür.⁷³

-daş eki

239.*Gardaş gardaşı* bıçaklamış, dönmüş yine gucaklamış.

-ken eki

451.Türk'ün aklı ya *sıçarhan* ya *gaçarhan*.

2.1.1.4.2.Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

315.Hatır için çiğ *touk* yinü.

449.*Touk* götü töybe dutmaz yine sıçar yine sıçar.

tövbe > töybe

2.1.1.4.3.Düzlük Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

39.Allah *bilü* gula bildürü.

71.*Azcuk* aşım, gaygusuz başım.

---

⁷³ M. D. Erdem ve G. Dağdelen, 2012, s. 61.

126.Bülbülü *altun* gafese gomuşla, ah vatanım demiş.

147.Dadanmış gudurmuştan *beterdü*.

255.Gelin *altun* kürsü götümüş çıkmış üstüne otumuş.

365.Mal, adama *düşmandu*.

382.Nikâhta keramet *vadu*.

425.*Yanguna* körüğnen gitmek D.

427.Söz gümüşe sükût *altundu*.

454.Umut, fakirin *ekmeğidü*.

2.1.1.5.Ünlülerde Düşme ve Türeme

2.1.1.5.1.Ünlü Düşmesi

71.*Azcuk* aşım, gaygusuz başım.

338.İt ite *buyrur* it guyruuna buyrur.

372.Misafir *nasibiynen* gelü.

409.*Paraynan* imanın kimde olduğu bilinmez.

2.1.1.5.2.Ünlü Türemesi

2.1.1.5.2.1. Kelime Başında Ünlü Türemesi

405. *Örüsger* esmeyince çalı gımıldamaz.

Rüsger > (Ö)rüsger

2.1.1.5.2.2. Kelime Ortasında Ünlü Türemesi

8. Aç *esnerimiş*, âşığ *gerünürümüş*.

Esnermiş > Esner(i)miş, Gerinirmiş > Gerünür(ü)müş.

12. Aç toğuk gendini buğday gözünde *sanarmış*.

Sanarmış > Sanar(1)mış

181. Dokuz hırsuz bi *cıblağı* soyamamış.

Cıblağı > cıb(1)lağı

2.1.2. Ünsüzler

Teşekkülleri sırasında ses yolunda belirli bir temas, kapantı, bir engel, bir takıntı olan seslere konsonant adını veriyoruz. Konsonantlarda yolu kapatan organlar ses telleri, küçük dil, dil, damak, dişler ve dudaklardır. Konsonantların belirgin vasfı bu organların temasıdır. Derlediğimiz atasözleri ve deyimlerdeki konsonantların özelliklerini inceleyelim.

2.1.2.1. Ünsüz Çeşitleri

/ğ/: Yöre ağızında yaygın olarak kullanılan, art veya yarı artünlülerle hece kuran, katı, patlayıcı, ötümlü bir art damak ünsüzüdür.⁷⁴

30. Ağızından çıkanı *gulağı* eşitmemek

47. Ananın *gaderi gızına*.

101. Bi deli *guyuya* daş atmış, *gırk* akıllı çıkaramamış.

158. Boaz *gavgası* D.

184. Dostluk *başğa*, alışveriş *başğa*

187. Dölük daş yerde *galmaz* deli *gız* evde *galmaz*.

236. *gan gus*, *gızılıcık* şerbeti içtim de.

245. Gâvura *gızıp* oruç yinmez.

---

⁷⁴ a.g.e., s. XXI.

246. *ğayguluya* sohbet haramdu.

247. *ğayadan* eniş olmaz ham dömür gümüş olmaz.

420. Yağlı *ğapı* D.

443. Tembele *ğapını* ört demişle, yel eser örter demiş.

447.Yumurta *ğapıya* dayanmak D.

451.Türk'ün akli ya sıçarhan ya *ğaçarhan*.

/ħ/: Yöre ağızında yaygın olarak kullanılan, katı, sızıcı, ötümlü, hırıltılı bir art damak ünsüzüdür. Art damak ünsüzü olan /h/ ve /k/ lar genellikle /ħ/ ünsüzüne dönüşürken kişisel kullanıma bağlı olarak sabit kaldıkları farklı kullanımlar da mevcuttur.⁷⁵
Örneğin; yoh, yok vb.

7. Acından ölen kimse *yohdu*.

27. Ağızı va dili *yoh* D.

177. Doğru deyeni *doħuz* köyden govalla.

178.Doğrunun yardımcısı *ħak'du*.

182.*Doruhda* harmanım yok çıkmaya dermanım yok.

387.Ortak malda hayır *yohdu*.

/k / : Yöre ağızında yaygın olarak kullanılan, art veya yarı art ünlülerle hece kuran, katı, patlayıcı, ötümlü art damak ünsüzüdür.⁷⁶

124.Buğday ekmeğin yoğusa buğday dilinde mi *yok?*

---

⁷⁵ a.g.e., s. 83.

⁷⁶ a.g.e., s. xxi.

150. Dağ yanmış tavşanın habarı *yoğ*.

306. *kaale* almamak D.

312. *ğör* kotürüm galmak D.

356. *ğöpeğ*e dalanmadan çalıyı dolanması yeğdü.

360. *ğöprüyü* geçene gada ayıya dayı dele.

361. *ğörün* istediğı bir göz, Allah vedi iki göz.

465. Zevkten *ğöşe* olmak D.

/İ/: Art veya yarı art ünlülerle hece kuran akıcı, sızıcı, ötümlü art damak ünsüzüdür.⁷⁷

319. *İaf* gavurtlamak D.

364. *İafnan* peynir gemisi yürümez.

377. Namazda gozü *oİmayanın* ezanda gulağı olmaz.

439. *Talİada* işi *oİmayanın* harmanda gözü olmaz.

440. Tavşan dağa küsmüş, dağın habarı *oİmamış*.

441. Tebdil-i mekânda *ferahİlık* vadu.

/İİ/: Art ve ön ünlülerle hece kuran, akıcı, patlayıcı, ötümlü, genizsi bir ünsüzdür.⁷⁸

57. At *bineniİ* gılıç guşananıİ.

76. Atdan inip eşşeğ*e biİmek* D.

78. *Baİa* dokunmayan yılan *biİ* yaşasın.

---

⁷⁷ a.g.e., s. XXI.

⁷⁸ a.g.e., s. XXI.

273.*Gocaniñ* goca goca derdi olu.

298.İmamın gayuğuna *biñmek* D.

416.*Sahibiniñ* hatrını saymazsan köpeğinin hatrını say.

458.*Utananiñ* oğlu olmaz.

465.Yağ yi su iç *ağziñ* bala dönsün bal yi su iç *ağziñ* yala dönsün.

466.*Yalıñuz* daş, duvar olmaz.

/v/: Çift dudak /v/'si diye de adlandırılan katı, yarı sızıcı, ötümlü bir ünsüzdür.

Kullanımı çok yaygın olmamakla beraber kullanıldığı kelimelerde sistemli olarak geçtiği görülür.⁷⁹

86.Baştan bazallık sondankeri *gaygadan* iyidir.

158.Boaz *gaygası* D.

158.*Dayarı* güden gurdu görer.

180.Çam *deyürmek* D.

317.Her akıl bi olsa *dayara* çoban bulunmaz.

318.Her *dayulun* önünde oynanmaz.

[ç]: /c/ ile /ç/ arası, katı, patlayıcı, yarı ötümlü bir diş eti ünsüzdür. Yaygın olarak rastlanan bir ünlü olmayıp kişisel kullanımlarda karşımıza çıkar.⁸⁰

328.İmam osurursa cemaat *sıçar*.

---

⁷⁹ a.g.e., s. 85.

⁸⁰ a.g.e., s. xxi - 85.

[f]: /f/ile /v/ arasında katı, sızıcı, yarı ötümlü bir diş dudak ünsüzüdür. Yaygın olarak rastlanan bir ünlü olmayıp kişisel kullanımlarda karşımıza çıkar.⁸¹

281.Gorunun ecele *faydası* yok.

371.*Misafir* nasibiynen gelü.

372.*Misafir* umduğunu değil bulduğunu yir.

424.Son pişmanlık *fayda* vemez.

/k/: Tonsuz, patlayıcı ön damak ünsüzü /k/ ile tonlu, patlayıcı ön damak ünsüzü /g/ arasında bir ünsüzdür.⁸²

211.El üstünde göynek *eskimez*.

343.İyiliğe iyilik her *kişinin* karı, kötülüğe iyilik er *kişinin* karı.

353.*Keskin* sirke *küpüne* zarar.

354.*Kirpi* bile yavrusunu pamuğum diye severimiş.

/t/: /t/ ile /d/ arasında bir ses değerine sahip olan bu ünsüz katı, patlayıcı, yarı ötümlü bir art damak ünsüzüdür.⁸³

148.Dağ adamı *hasta* eder sağ adamı.

281.*Hasta* sökel olmak D.

345.İyilik *etdim* kele beni duyurdu ele.

414.Sabrın sonu *selametdü*.

/s/: /s/ ve /z/ arasında boğumlanan sızıcı bir ünsüzdür.

---

⁸¹ a.g.e., s. xxi - 85.

⁸² a.g.e., s. 85.

⁸³ a.g.e., s. xxi -85.

25.Ağşamın hayrından *sabahın* şerri iyidü.

259.Gernik çufalı *sabah* gerinü.

2.1.2.2.Ünlü Ünsüz Uyumunun Bozulması

Türkçede bazı ünsüzler teşekkül noktalarına göre ön ve art damak ünsüzleri olarak adlandırılır. Ön ve arka damak konsonantları ile ön ve arka damak vokallerinin uyum içinde kullanılması vokal-konsonant uyumudur. Prof. Dr. Muharrem ERGİN bu uyumun Türkçe'nin belli başlı bir dil hususiyeti olduğunu ve bu uyuma tabi olmayan kelimelerin yabancı kelimeler olduğunu ifade etmiştir.⁸⁴

85.Başın ferah bulu dilin durursa, *gönlün* ferah olu elin durursa.

121.Boyu *gözel* değil huyu *gözel* olsun.

177.Doğru deyenı dohuz *köyden* govalla.

198.Eceli gelen *köpek* cami avlusuna işer.

271.Goca *öküzden* boyunduruk gitmez.

279.Gork aprilin beşinden, *öküzü* ayuru eşinden.

2.1.2.3.Ünsüz Değişimleri

2.1.2.3.1.Ünsüzlerde Ötümlüleşme

2.1.2.3.1.1.Kelime başında ötümlüleşme

/p/->/b/-

86.Baştan *bazallık* sondankeri gavgadan iyidir.

163.Denizdeki balığa *bazallık* olmaz.

/k/->/g/-

251.*Geçinin* çıkduğı dala ovlak da yaruşu.

258.*Gendi* başını bağlayamaz gitmiş gelin başı bağlar.

---

⁸⁴ M. Ergin, 2009, s. 75.

445. Terzi *gendi* söküğünü dikemez.

461. Uyuz *geçiden* baş ovlak.

/k/->/ğ/-

36. Akulsuz *ğafanın* cezasını ayaklar çeker.

86. Baştan bazallık sondankeri *ğavgadan* iyidir.

101. Bi deli *ğuyuya* daş atmış, gırk akıllı çıkaramamış.

232. *ğabak* dadı vemek D.

233. *ğabir* azabı çekmek D.

234. *ğaba* çam daliynan gürler.

235. *ğaldınsa* evlat eline çokça yalvar geline.

235. *ğafaları* denkleşdümek D.

266. *ğız* evi naz evi.

/s/->/z/-

139. Çirkin yar goynunda gece *zabah* olmaz.

2.1.2.3.1.2. Kelime ortasında ötümlüleşme

-/k/->-/ğ/-

184. Dostluk *başğa*, alışveriş *başğa*.

-/k/->-/g/-

211. El üstünde göynek *esgimez*.

220. *Esgkiye* rağbet olsa bit bazarına nur yağardı.

-/ç/->-/c/-

448. Tok, *acın* halinden bilmez.

-/p/->-/b/-

181.Dokuz hırsuz bi *cibılağı* soyamamış.

-/t/->-/d/-

4.Acemi nalbant *sanadını* Kürt eşeğinde öğrenü.

9.Aç garın gatık *isdemez* uykulu baş yastuk isdemez.

76.*Atdan* inip eşşeğe binmek D.

106.Bi musiybet bin *nasihatdan* iyidü.

147.Dadanmış *gudurmuşdan* beterdü.

157.Daulun sesi *uzakdan* hoş gelü.

179.Doğurdum oğlum oldu *böyütdüm* gomşum oldu.

274.Gonşu gonşunun külüne *muhdaçdu*.

312.*Hasdalık* şaşirtu ölüm yıkar.

345.İyilik *etdim* kele beni duyurdu ele.

382.*Nikâhda* keramet vada.

390.Oturun *otduğunuz* yerde geçinün *girdüğünüz* yerde.

2.1.2.3.1.3.Kelime sonunda ötümlüleşme

-/s/>-/z/

243.Gaşuğu *herkez* yapar ama sapını ortaya dek götüremez.

2.1.2.3.2.Ötümsüzleşme

2.1.2.3.2.1.Kelime ortasında ötümsüzleşme

-/v/->-/f/-

145.Bi *çufal* inciri bok etmek D.

259.Gernik *çufalı* sabah gerinü.

-/z/->-/s/-

57.Altun *bilesük* D.

405.Örüsger esmeyince çalı gımıldamaz.

2.1.2.3.3.Sızıcılaşma

2.1.2.3.3.1.Kelime Ortasında Sızıcılaşma

-/ç/->-/ş/-

18.Ağınan garayı *seşmek* D.

118.*Borşlu* musun suçlu musun?

257.*Genşliğin* gıymatı ehtiyarlıkta bilinü.

-/k/->-/h/-

402.Önü gaş güzeli *arhası* saç güzeli.

-/k/->-/h/-

161.Deliganlı *dururhan* ehtiyara kim bakar.

2.1.2.3.3.2.Kelime Sonunda Sızıcılaşma

-/ç/>-/ş/

70.Aza ganaat götümeyen çoğu *hiş* bulamaz.

245.Gâvura gızıp *oruş* yinmez.

2.1.2.3.4.Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

2.1.2.3.4.1.Kelime Başında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/g/->/ğ/-

151.Dağına göre duman olu.

152.Damlaya damlaya göl olu.

284.Gök ağlamıyınca yer gülmez.

/v/->/m/-

332.Mebali boynuna D.

2.1.2.3.4.2.Kelime ortasında sürekli ünsüzler arasındaki değişimler

-/g/->-/ğ/-

123.Buğünün işini yarına goma.

-/l/->-/n/-

116.Borç ödemeynen yol yürümeynen tükenü.

162.Deliyenen devlet bildüğünü işler.

209.El öpmeynen ağız aşınmaz.

-/n/->-/ñ/-

78.Baña dokunmayan yılan bin yaşasın.

79.Baña dostunu söyle, saña kim olduğunu deyveriyin.

264.Gırkından soñra azanı teñeşir paklar.

346.İyilik yap deñize at balık bilmezse halık bilü.

467.Yalıñuz öküz, çifte goşulmaz.

-/r/->-/l/-

357.Sentir savuş *ilellemek* D.

370.Meyveli ağacı *daşlallar*.

450.Tüccar züğürtleyince geçmiş *deftelleri* yoklar.

-/m/->-/ñ/-

230.Ev alma, *goñşu* al.

274.Gonşu *goñşunun* külüne muhdaçdu.

-/m/->-/n/-

319.Her gordüğün *çenberliyi* anan sanma.

443.*Tenbele* gapını ört demişle, yel eser örter demiş.

-/l/->-/r/-

69.*Arnının* akıynan D.

-/v/->-/m/-

286.Gökyüzünde düğün va desele, galla *merdiman* gurar.

2.1.2.3.5.Süreksizleşme

/y/->/g/-

221.Eşeğe altun semer vursan eşek *gine* eşekdü.

239.Gardaş gardaşı bıçaklamış, dönmüş *gine* gucaklamış.

2.1.2.3.6.Süreksiz ünsüzler arasındaki değişimler

/k/->/k̄/-

56.Aşağı *koylü* olduğu nerden belli yalan konuşuyunca.

361. *köprüyü* geçene gada ayıya dayı dele.

381.Tattalı *köy* D.

421.Sinek *küçükü* emme mide bulandırur.

-/k/->-/k̄/-

98.Bi ağızdan *çıkan* bin orduya yayılmış.

116.Borç ödemeynen yol yürümeynen *tükenü*.

206.El elin eşeğini *türkü* çağırarak arar.

-/k/>-/k̄/

137.*Çıkmadık* candan umut kesilmez.

176.*Doğmadık* uşağa don biçilmez.

469.Yalladığın *köpek* bacağına sarar.

2.1.2.3.7.Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi

2.1.2.3.7.1.Gerileyici benzeşme yoluyla oluşan ünsüz benzeşmesi

-r/->-/l/-

86.Baştan *bazallık* sondankeri gavgadan iyidir.

90.*Bekâllık* sultanlıkdu.

163.Denizdeki balığa *bazallık* olmaz.

374.*Misafillik* üç gündü.

-zs->-ss-

141.Çoğu ararsan azı *bulamassın*.

217.Emek *olmassa* yimek olmaz

346.İyilik yap denize at balık *bilmesse* halık bilü.

417.Sahibinin hatrını *saymassan* köpeğinin hatrını say.

2.1.2.3.8.Benzeşmezlik

116.*Borş* ödemeynen yol yürümeynen tükenü.

117.*Borş* yiğidin gamçısıdu.

118.*Borşlu* musun suşlu musun?

131.Civciyi güzün *sayalla*.

177.Doğru deyenı dohuz köyden *govalla*

257.*Genşliğin* gıymatı ehtiyarlıkta bilinü.

2.1.2.3.9.Ünsüz İkizleşmesi

/ç/

422.Sinek *güççükdü* emme mide bulanduru.

/m/

422.Sinek *güççükdü emme* mide bulanduru.

/n/

470.*Yannuş* hesap Bağdat'tan döner.

289.Gönül ferman *dinnemez*.

/ş/

4.Acemi nalbat sanadını Kürt eşşeğinde öğrenü.

76.Atdan inip eşşeğe binmek D.

2.1.2.3.10.İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

/v/

224.Eşek çamura batınca sahibinden *guvatlısı* olmaz.

2.1.2.3.11.Ünsüz Düşmesi

2.1.2.3.11.1.Kelime ortasında ünsüz düşmesi

-/f/-

468.Yalnız öküz, *çite* goşulmaz.

-/h/-

106.Bi musiybet bin *nasiatdan* iyidü.

-/l/-

85.Başın ferah bulu dilin durursa, *gönün* ferah olu elin durursa.

289.Gönül ferman *dinemez*.

-/n/-

149.Dağ dağa gavuşmaz, *isan isana* gavuşu.

-/r/-

103.Bir fincan gavenin gırk yıl hatırı *vadu*.

197.Ecel mezarından çok nazar mezarı *vadu*.

277.Gonşunun touğu, gonşuya gaz *görünü*.

-/t/-

125.Bulut batıya *çifçi* yatıya.

2.1.2.3.11.2.Kelime sonunda ünsüz düşmesi

-/r/

53.Armudun sapı *va* üzümün çöpü *va* deme.

326.İki garpuz *bi* koltuğa sığmaz.

2.1.2.3.12.Kelime ortasında ünsüz türemesi

-/ç/-

421.Sinek *güççükdü* emme mide bulanduru.

-/ş/-

56.*Aşşa* koylü olduğu nerden belli yalan gonuşmıyınca.

-/v/-

386.Olmiyacah *duvaya* âmin denmez.

2.1.2.3.13.Göçüşme

-rs->-sr-

283.Hevesi *gusrağında* galmak

-mr->-rm-

210.El tokadı yimeyen *yurmuğunu* dömür sanar.

2.1.2.3.14.Hece Kaynaşması

383.*Noldum* deme *nolacın* de.

2.1.2.3.15.Hece Düşmesi

24.Ağlayanın malı gülene *hayretmez*.

Hayır etmez > Hayretmez.

56.*Aşşa* koylü olduğu nerden belli yalan konuşmıyınca.

Aşağı > Aşşa

86.Baştan bazallık *sondankeri* gavgadan iyidir.

Sonradan gayrı > Sondankeri

SONUÇ

Tarihi, doğal güzellikleri, turistik özellikleri, coğrafi konumu gibi etmenler göz önüne alındığında Safranbolu önemli bir kültür merkezidir. Tarih boyunca sadece Türklere değil birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Safranbolu, misafir ettiği her millettten kendine bir parça katmıştır. Yöreye ait kültür varlıklarının bu denli önem arz etmesinin sebebi de bu zenginliktir. Yapılan bu çalışmada bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkçe, atasözü ve deyim varlığı yönünden başka dillerle karşılaştırılmayacak kadar zengin bir dildir. İnceleme sahasının zengin bir kültür birikimine sahip olması Türk atasözü ve deyim varlığının bir özeti niteliğindedir. Türk atasözü ve deyimlerindeki konu zenginliği ve anlatım güzelliği yöre ağızında kullanılan özlü sözlere de yansımıştır.

Çalışma esnasında sözlü kaynakların yanı sıra yöre ile ilgili yazılı kaynaklarda bulunan 491 atasözü ve 474 deyim tespit edilmiştir. Tespit edilen özlü sözleri mükerrer olanlar ve yöreye ait olanlar şeklinde tasnif edebilmek için etimolojik bir çalışma yapılması gerektiğinden böyle bir ayrıma gidilmemiştir. Ancak “Yel esmeyince yaprak ırgalanmaz”, “Yukayı yapan da yir gapıdan bakan da yir”, “Atturup çattumak”, “Altın kesmek”, “Akıl gutusu”, “Aç tasir” gibi atasözü ve deyimlerin çıkış noktası kesin olarak bilinmese de yöreye ait bir kimlik kazandıkları görülmüştür.

Yöreye özgü söyleyiş özellikleri ve kelimelerle söylenen atasözleri ve deyimlerin belli bir konu üzerinde yoğunlaşmadığı insanı ilgilendiren her konuda özlü bir söyleyişin bulunduğu tespit edilmiştir. Yörede hemen her konuda atasözü ve deyim söylenmiş olmasına rağmen Safranbolu kültürünün en önemli değerleri olan safran bitkisi ve Safranbolu evleri ile alakalı atasözü ya da deyim tespit edilememesi dikkat çekmiştir. Safran ile ilgili olarak sadece “sarıdır safran gibi okunur/yazılır Kur’an gibi” bilmececi tespit edilebilmiştir.

“Garının iyisi altı ay yaşar.”, “Garının Müslümanı olmaz.”, “Göce taşar goca boşar.” gibi atasözleri ataerkil bir toplum yapısının varlığına işaret eder. Aynı zamanda karı-koca ilişkilerinin toplumda önem arz eden bir konu olduğunu göstermektedir.

Atasözleri ve deyimlerin kalıplaşmış sözler olması, kişileri düzgün telaffuz etmeye, vurgu ve tonlamayı doğru yapmaya ittiği görülmüştür. Günlük konuşmada ağız özelliklerinin neredeyse tamamını kullanan kaynak kişilerin atasözü ve deyim kullanırken bundan uzaklaştığı ve İstanbul Türkçesine yakın bir dil kullanmaya çalıştıkları izlenmiştir. Bunun yanında tavuk, toğuk, touk; yok, yoh gibi bazı sözlerin kişisel kullanımlardan kaynaklı farklı söylenişleri olduğu görülmüştür.

Kelime başında ve ortasında /k/>/g/ değişimi, özellikle kelime sonunda olmak üzere /r/ düşmesi, ünlü seslerdeki yuvarlaklaşma eğilimi karakteristik olarak tespit edilen ses özellikleridir. Bunun yanında /v/ sesinin çift dudak /v/'sine dönüştüğü, şahıs zamirleri başta olmak üzere /n/ sesinin nazal olarak /ñ/ kullanıldığı, kapalı /e/ olarak adlandırılan /è/ sesinin görüldüğü örnekler tespit edilmiştir.

/g/, /h/ ünsüzlerinin düşmesi ile ikiz ünlüler oluştuğu tespit edilirken, ünsüz ikizleşmesi de yöre ağzında karşılaşılan bir ses özelliğidir. Kelime başında ve kelime ortasında ünlü türemelerine rastlanmıştır, önlük artlık uyumuna aykırılık gösteren -daş ve -ken gibi bazı eklerin yöre ağzında uyuma tabi olduğu tespit edilmiştir. Duyulan geçmiş zaman eki olan -mış/-miş ekleri düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun olarak türeyen bir ünlü ile kelimeye eklenmiştir.

Hece kaynaşması ve ünsüz düşmesiyle meydana gelen uzun /a/ ve /o/ ünlüleri tespit edilmiştir. Kelime başı, ortası ve sonunda ötümlüleşme görülürken, ötümsüzleşme sadece kelime ortasında tespit edilebilmiştir. Kişisel kullanımlara bağlı olarak sızıcılaşma, süreksizleşme ve göçüşme örneklerine rastlanmıştır. Ünsüz düşmesi, hece kaynaşması ve hece düşmesi de tespit edilen ses özellikleridir.

Yörede Osmanlı ve Türk kavramlarının farklı algılandığı görülmektedir. E. Kemal EYÜBOĞLU Onüçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler kitabında, Türk kelimesinin görgüsüz, inatçı, yol yordam bilmez, kaba saba, kurnaz, çıkarıcı anlamına gelen bir sıfat olarak kullanıldığına geniş olarak değinmiş ve Osmanlı ile Türk kavramlarının arasındaki farkı detaylı olarak açıklamıştır. 388. numara ile kaydedilen “Osmanlıyı at Türkü inat yıkar.” atasözü bu farkı ortaya koyan bir örnektir.

Yöre ağızında “yörük” kelimesinin akıllı, işini bilen, tedbirli manalarında kullanıldığı görülmüştür. 483 numaralı “Yörük at yemini arturu” atasözünde kelimenin akıllı anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tespit edilen atasözü ve deyimlerin belirli konular üzerinde yoğunlaşmadığı, insan hayatını ilgilendiren her konuda söylenmiş özlü sözlerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Safranbolu yöresinin coğrafi koşullarının uygunluğu ilk çağlardan bu yana gözde bir yerleşim merkezi olmasını sağlamıştır. Ticaret yolları üzerinde bulunması ve köklü bir tarihi olması çeşitli medeniyetler arasında savaş sebebi olmuştur. Bu nedenle de sık sık farklı uygarlıkların egemenliğine girmiştir. Himayesine girdiği her uygarlıktan bir parça barındıran Safranbolu'nun kültür zenginliği edebiyat alanına da yansımıştır.

Yörenin söz varlığının zenginliği göz önünde bulundurulduğunda bu çalışma ile tespit edilebilen özlü sözlerin yörede kullanılan atasözü ve deyim varlığının tamamı olmadığı anlaşılacaktır. Fakat bu çalışma eksikliklerine rağmen bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılara ışık tutabilecek bir girizgâh niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Acar G. "Tarihsiz" *Safranbolu'da Zamanın Renkleri*, Ankara: Anıt Matbaa.
- Akalın, Ş. H., Toparlı, R. ve Tezcan Aksu, B. (2009) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Akman, E. (2004) *Safranbolu Folklorundan Örnekler*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksan, D. (1990) *Türkçenin Gücü*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2007) *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dil Bilim*, Cilt: 3, Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1984) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*, Ankara: TDK Yayınları.
- Erdem, M. D. (2001) *Asarcık Ağzı*, Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erdem, M. D. ve Dağdelen, G. (2012) *Karabük ve Yöresi Ağzları: Giriş, İnceleme, Metinler*, Karabük: Karabük Valiliği Yayınları.
- Ergin, M. (1994) *Üniversiteler İçin Türk Dili*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2009) *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Eyüboğlu, E. K. (1973) *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.
- Günay, R. (1981) *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hatiboğlu, A. N. (2003) *Üniversitede Türk Dili*, Ankara: Barış Kitabevi.
- Hatiboğlu, V. (1972) *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Kocaman, A. (2006) *Dil Bilim: Temel Kavramlar- Sorunlar- Tartışmalar*, Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Korkmaz, H. (2007) *Divanü Lûgat-İt-Türk'teki Atasözlerinin Anlambilimsel Açısından İncelenmesi*, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özdemir, Ü. (1998) *Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma: Safranbolu Platosu*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Özkan, M. Tören, H. ve Esin O. (2006) *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Saraçbaşı, M. E. ve Minnetoğlu İ. (1978) *Örneklî ve Açıklamalı Türkçe Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Minnetoğlu Yayıncılık.
- Timuroğlu, V. (2000) *Hoşgörü, Dostluk ve Dayanışmayı İçeren Atasözleri*, Ankara: Betik Yayıncılık.
- Tunçözgür, Ü. (2002) *Dünü ve Bugünü ile Safranbolu*, Safranbolu: Işıl Yayıncılık.

Sözlü Kaynaklar

1. AKÇA Mustafa, Karabük-Safranbolu-Sine Köyü, 1938.
2. AKGÜL Hikmet, Karabük-Safranbolu-Gayza Köyü, 1954.
3. ALEVCAN Orhan, Karabük-Safranbolu, 1959.
4. ALTINKAYA Rıdvan, Karabük-Safranbolu-Davutobası Köyü, 1985.
5. ALTINOK Fatma, Karabük-Safranbolu-Yukarı Çiftlik Köyü, 1961.
6. ALTINOK Satı, Karabük-Safranbolu-Yuvarı Çiftlik Köyü, 1962.
7. AYHAN Kadir, Karabük-Safranbolu-Yukarı Danaköy Köyü, 1945.
8. AYTEN Ahmet, Karabük-Safranbolu-Yukarı Danaköy Köyü, 1960.
9. BİLGİN Emine, Karabük-Safranbolu-Hacılarobası Köyü, 1962.
10. BİLGİN Mustafa, Karabük-Safranbolu-Çavuşlar Köyü, 1960.
11. BOZKURT Safiye, Karabük-Safranbolu-Tayyip Köyü, 1955.
12. CEBECİK Sakine, Karabük-Safranbolu, 1967.
13. CENGİZ Ahmet, Karabük-Safranbolu-Ağaçkese Köyü, 1958.
14. CENGİZ Habibe, Karabük-Safranbolu, 1961.
15. CENGİZ Serhat, Karabük-Safranbolu, 1987.
16. ÇAKIROĞLU Havva, Karabük-Safranbolu-Bostanbükü Köyü, 1929.
17. ÇALIŞKAN Zekiye, Karabük-Safranbolu-Sırçalı Köyü.
18. ÇAVUŞ İbrahim, Karabük-Safranbolu-Ovacuma Beldesi, 1969.
19. ÇAVUŞ Sare, Karabük-Safranbolu-Ovacuma Beldesi, 1972.
20. ÇETİN Zeki, Karabük-Safranbolu-Örencik Köyü, 1990.
21. ÇETİNALP Şaban, Karabük-Safranbolu-İnceçay Köyü, 1945.
22. ÇETİNKAYA Abdi, Karabük-Safranbolu, 1945.
23. ÇİÇEK Cemile, Karabük-Safranbolu-Nebioğlu Köyü, 1963.

24. DANIŞMAN Ece, Karabük-Safranbolu-Danişment Köyü, 1993.
25. DEMİRÖRS Havva, Karabük-Safranbolu-Kuzyaka Köyü, 1945.
26. DİKER Hüseyin, Karabük-Safranbolu, 1936.
27. DOĞRUL YÜCEL Ayşe Ebru, Karabük-Safranbolu, 1968.
28. DURMUŞ Ayşe Nur, Karabük-Safranbolu-Hacılarobası Köyü, 1991.
29. DURMUŞ Ramazan, Karabük-Safranbolu-Hacılarobası Köyü, 1965.
30. DURMUŞ Talat, Karabük-Safranbolu-Hacılarobası Köyü, 1938.
31. ERCOŞKUN Ali Dursun, Karabük-Safranbolu, 1941.
32. ERGÜL Hatice, Karabük-Safranbolu-Kırıklar Köyü, 1950.
33. ERTAN Mehmet Emin, Karabük-Safranbolu-Düzce Köyü, 1952.
34. ES Hüseyin Avni, Karabük-Safranbolu, 1986.
35. GAMSIZ Mehmet, Karabük-Safranbolu-Yazıköy Köyü, 1933.
36. GÖREN Sebahat, Karabük-Safranbolu, 1939.
37. GÜBÜZER Latif, Karabük-Safranbolu, 1973.
38. GÜLENÇ Mehmet, Karabük-Safranbolu-Aşağı Çiftlik Köyü, 1940.
39. GÜNGÜZ Yadigar, Karabük-Safranbolu-Cabbar Köyü, 1949.
40. GÜNEY Dursun, Karabük-Safranbolu-Navsaklar Köyü, 1944.
41. İŞÇİMEN Habibe Gülce, Karabük-Safranbolu, 1989.
42. KALAZ Aysun, Karabük-Safranbolu-Tokatlı Köyü, 1977.
43. KALAZ Hasan, Karabük-Safranbolu-Tokatlı Köyü, 1977.
44. KARADOĞAN Engin, Karabük-Safranbolu, 1970.
45. ORHAN Niyazi, Karabük-Safranbolu-Çavuşlar Köyü, 1955.
46. ÖZCAN Hayriye, Karabük-Safranbolu-Kuzyaka Köseler Köyü, 1933.
47. ÖZCAN Hüsnü, Karabük-Safranbolu-Kuzyaka Köseler Köyü, 1961.
48. ÖZCAN Penpe, Karabük-Safranbolu-Kuzyaka Köseler Köyü, 1955.
49. ÖZCAN Saim, Karabük-Safranbolu-Kuzyaka Köseler Köyü, 1956.
50. ÖZÇELİK Kemal Ozan, Karabük-Safranbolu, 1981.
51. ÖZÇETİN Halide, Karabük-Safranbolu, 1930.
52. ÖZDEMİR Fehmi, Karabük-Safranbolu-Ağaçkese Köyü, 1949.
53. ÖZDEMİR Seda, Karabük-Safranbolu, 1986.
54. ÖZER Ahmet, Karabük-Safranbolu-Ağaçkese Köyü, 1935.
55. ÖZTÜRK Huriye, Karabük-Safranbolu-Çerçen Köyü, 1946.

56. SAVAŞ Burak Feyyaz, Karabük-Safranbolu-Hacılarobası Köyü, 1992.
57. SAVAŞ Elif, Karabük-Safranbolu-Sallar Köyü, 1970.
58. SERTLEK Şirin, Karabük-Safranbolu, 1967.
59. SÖZEN Ayşe, Karabük-Safranbolu-Düzce Köyü, 1947.
60. SÖZEN Osman, Karabük-Safranbolu-Düzce Köyü, 1942.
61. TAŞ Ömer, Karabük-Safranbolu, 1962.
62. TOKER İsmail, Karabük-Safranbolu, 1940.
63. TOP Mustafa, Karabük-Safranbolu, Üniversite Mezunu, 1940.
64. TURAN Emine, Karabük-Safranbolu-Kirkille Mahallesi, 1990.
65. UÇAR Hanife, Karabük-Safranbolu-Çıraklar Köyü, 1966.
66. UYSAL Şükran, Karabük-Safranbolu-Gündoğan Köyü.
67. YALÇIN Fatma, Karabük-Safranbolu-Aşağıdana Köyü, 1950.
68. YILDIRIM Ayşe, Karabük-Safranbolu-Cabbar Köyü, 1929.
69. YILDIRIM Hamide, Karabük-Safranbolu-Çerçen Köyü, 1953.
70. YILDIRIM Rasim, Karabük-Safranbolu, 1938.
71. YOLDAŞ Arife, Karabük-Safranbolu-Aşağı Güney Köyü, 1962.

ÖZET

Atasözleri ve deyimler; atalarımızın uzun deneyimler sonucunda edinmiş oldukları bilgi ve birikimi gelecek nesillere aktaran özlü sözlerdir. Bir sözün atasözü ya da deyim olabilmesi için topluma mal olması, genel kabul görmesi, söyleyeninin belli olmaması, kalıplaşmış sözler olması gibi özellikleri taşıması gerekmektedir. Atasözleri ve deyimlerin yaygınlaşması da önemli bir husustur. Ancak bazı yörelerle özdeşleşmiş atasözleri ve deyimler de bulunmaktadır. Bir yörenin kültürüyle özdeşleşen ve zaman içerisinde değişip, o şekilde kabul gören atasözleri o yöreye mal edilebilir. Bu çalışmamızda Safranbolu yöresinde kullanılan ya da yöreye mal edilen atasözleri ve deyimleri inceledik.

Çalışmada, Safranbolu yöresinde kullanılan atasözleri ve deyimler sözlü kaynaklardan ve Safranbolu ile ilgili kitaplardan derlenerek bir araya getirilmiştir. Çalışma süresince 491 atasözü ve 474 deyim olmak üzere 965 adet özlü söz tespit edilmiştir. İki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; atasözleri ve deyimlerin genel özellikleri, derlemesi yapılmış olan atasözü ve deyimlerin yöresel söyleyişleri, günümüz Türkiye Türkçesi ile söylenişleri ve anlamları verilmiştir. İkinci bölümde ise çalışma süresince yörede kullanıldığı tespit edilen özlü sözlerin genel dil hususiyetleri incelenmiştir.

ARŞİV Kayıt Bilgileri :

Tezin Adı :Safranbolu Yöresinde Kullanılan Atasözü ve Deyimlerin Fonetik İncelemesi

Tezin Yazarı : Sena ÖZDEMİR

Tezin Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Recep TEK

Tezin Konumu : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 09.04.2014

Tezin Alanı : Türk Dili ve Edebiyatı

Tezin Yeri : KBÜSBE - KARABÜK

Anahtar Sözcükler: Atasözü, Deyim, Safranbolu, Fonetik İnceleme

ABSTRACT

Proverbs and idioms are the concise words transferring the knowledge and experience to the future generations as a result of long experience of our ancestors. There are some properties proverbs and idioms required to have that it should become public knowledge, should be generally accepted by the society, should be formulaic words, and the person who said should not be certain. Widespread use of proverbs and idioms is also an important consideration. However, there are also some regions have been identified with proverbs and idioms. Proverbs which identified with a region's culture and changed over time and accepted can be attributed to that region. In this study, we have studied the proverbs and idioms used the in Safranbolu region or attributed to that region.

In this study, proverbs and idioms used in Safranbolu region were combined from oral sources and books related Safranbolu. During the study, 965 apophthegm have been identified consisting of 491 proverbs and 474 idioms. In the first part of the study which consists of two parts; general characteristics of proverbs and idioms, local spellings of proverbs and idioms, today's Turkey Turkish pronunciations and meanings are given. In the second part, general language characteristic of proverbs and idioms that identified during the study were analyzed.

ARCHIVE Registration Information:

Thesis Title : Phonetic Review of Proverbs and Idioms Used in the Area of Safranbolu
Thesis Author : Sena ÖZDEMİR
Thesis Advisor : Asst. Assoc. Dr. Recep TEK
Position of the thesis : Master's Degree
Thesis Date : 04/09/2014
Thesis Domain : Turkish Language and Literature
Thesis Location : KBÜSBE – KARABÜK
Keywords : Proverbs, idioms, Safranbolu, phonetic review

ÖZGEÇMİŞ

Sena ÖZDEMİR 1988 yılında Karabük'te doğmuştur. İlköğretimi 2002 yılında Safranbolu Zati Ağar İlköğretim Okulu'nda, ortaöğretimi 2006 yılında Karabük Anadolu Öğretmen Lisesi'nde tamamlamıştır. Aynı yıl Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nü kazanmış ve 2010 yılında mezun olmuştur. Karabük Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Koordinatörlüğünde görev yapmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ASDEP (Aile Sosyal Destek Programı) projesi kapsamında Karabük Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğünde görev almıştır. Halen Karabük Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bağlı Hasan Doğan Sevgi Evlerinde görev yapmaktadır.